

11

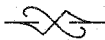
Prof. Dr. KUFFNER
DĚJINY A VÁLKY

11-C-177

KUFFNER HANUŠ:

HUSITSKÉ VOJNY V OBRAZECH.

SBÍRKA 59 MAPEK A PLÁNŮ K DĚJINÁM
VÁLEK I VÁLEČNICTVÍ HUSITSKÉHO SE
STRUČNÝM VÝKLADEM ZOBRAZENÝCH
DĚJŮ.

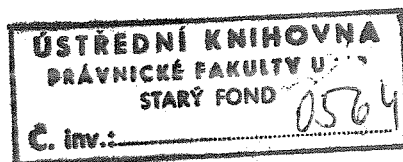
Leua s. Korman

KRÁL. VINOHRADY.

Nákladem vlastním. — Litografie Vitek v Praze. — Knihtiskárna Edv. Leschingra v Praze.
Reprodukce Husník a Häusler, c. a k. dvorní umělecký ústav fotochemigrafický Praha-Žižkov.

Všecka práva vyhrazena.

Koupí od	<i>hl. knihovna</i>
Darem od	.....
v	..... za Kčs
Inv. čís:	<i>34.209</i>
Sign:	.....

ÚVOD.

Účel knížky: Zobraziti na mapkách, co Palacký, Tomek a jiní historikové sdělují o nejslavnějších válkách českého národa; shrnouti v řadu obrazců, co roztroušeno a obšírně vykládáno v objemných svazcích dějin; znázorniti výkony strategické a taktické, jimiž ve století XV. prosluly voje husitské za vedení Jana Žižky z Trocnova, Prokopa Holého, a jich sou-druhů.

Vysvětlivky k mapám.

1. Použito děl dějepisných a) Palackého „Dějiny národa Českého“, díl III.; b) V. V. Tomek „Dějiny města Prahy IV.“ a „Jan Žižka“ (životopis); c) C. Grünhagen „Die Husitenkämpfe der Schlesier“; d) Dr. F. Bezold „K. Sigismund und die Reichskriege gegen die Husiten“, vedle řady jiných pomůcek, mezi nimiž zvláště Dra H. Tomana „Válečnictví Husitů“ atd.

V mapové části použito Dra Jos. Kalouska „Tři historické mapy k dějinám českým“.

2. Kde názory a údaje autorů se rozcházejí a nebylo rozhodujících pramenů, volen údaj vojensky pravdě nejpodobnější.

3. Na všech mapkách válečných výprav označuje barva červená strany husitské a jich spojení; stav jich majetku vždy na počátku podniku, aby snáze bylo lze posouditi výkon. Modrá barva označuje nepřítel.

4. Historicky zjištěné směry pochodů znázorněny jsou barevnou šipovou čarou souvislou; historicky nedoložený směr označen čárkovaně. Autor volil směry vojensky pravdě nejpodobnější, dbaje arci současných poměrů politických, vojenských, komunikačních a jiných okolností doby. Směry přizpůsobeny síti komunikací, jež na mapách znázorněny dle čís. 60. a rozvrženy dle válečnický doložených známostí starých cest.

5. Barvami čárkované plochy označují na mapce č. 1. střediska Husitství na začátku válek. Na mapkách ostatních pak prostory válčišť, o nichž nejsou známy podrobnosti; do prostorů vepsána jména hlavních vůdců a doba bojů. Anebo znázorněna sbornišť a východiska výprav.

6. Skřížené šavle (X) s letopočtem označují den a měsíc bitvy a bojů. Barevné kruhy kolem hradů (domečky na mapkách), měst hrazených a tvrzí (ozubená kolečka) značí, že tu dobýváno anebo obléháno; připojen letopočet. Šavle barvou vítěze.

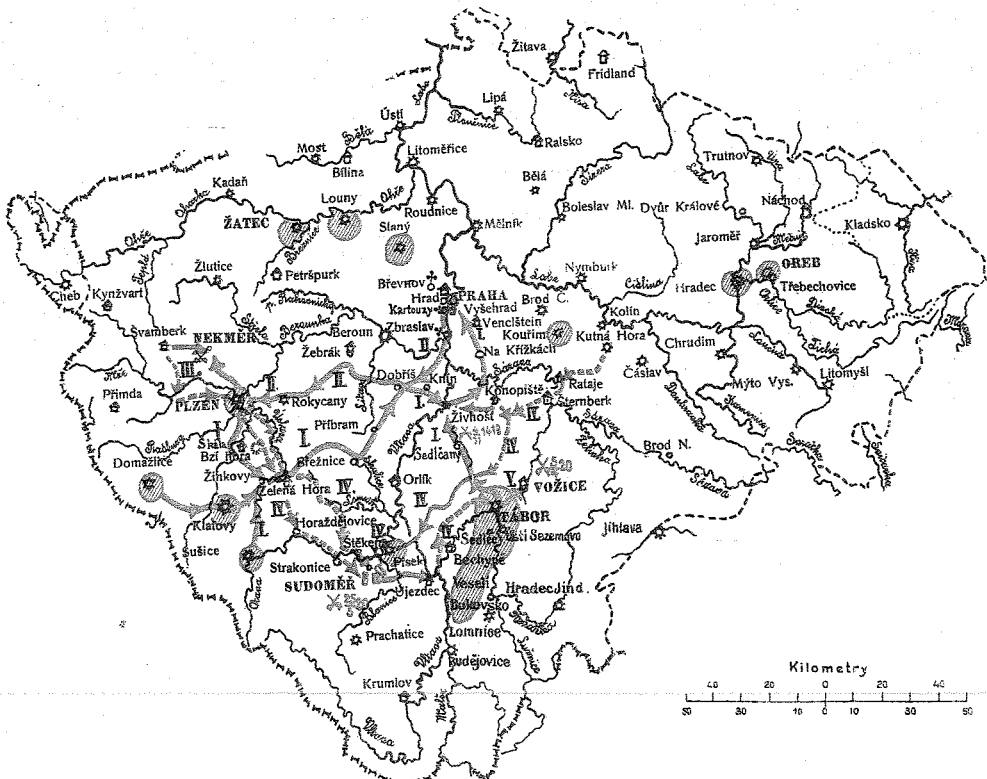
7. Mapky orientovány k severu.

I.

DOBA

JANA ŽIŽKY Z TROCNOVA.

28./8.1419—11./10.1424.

Mapka čís. 1:

První boje. (20./8. 1419 - 5./4. 1420.)

● Výpuk revoluce hned po smrti krále Václava IV. († 16./8. 1419). 20./8. bořeny kláštery na venkově (Písek, Klatovy, Žatec, Louny, Plzeň, Hradec Králové). Sestupují se „tábory lidu“ (Bzí hora, Na křížkách a jiné). Bouře v Praze 30./8. Králová-vladařka stahuje vojsko, najímá šlechtu, zabírá „táborům lidu“ a venkovanům vstup do Prahy. Lid vedený knězem **Janem Želivským**, pří u **Žižkou**, dobývá 25./10. Vyšehradu.

I. → Lid na českém západu 1./11. sebral se u Žinkov a vedením **Břeňka Švihovského** a **Korandy** táhne do Prahy; po pravém břehu Vltavy na 300 Husitů z Ústí n. Luž.

← 4./11. títo přepadení u **Živohoště** Petrem Konopišským (1300 jezdců). Pomoc ze Knína pozdě; Konopišský do Kutné Hory. V Praze zvoněno na poplach; **Mikuláš z Husí** a **Žižka** obrací lid na Menší město; málem i hradu Pražského dobyli. Boje do 8./11. Příměří 13./11. mezi Pražany a královskými (do 23./4. 1420). Venkované i s Žižkou a Mikulášem z města vypovězení.

II. ← **Žižka** s přívrženci do **Plzně**. V Kutné Hoře Němci horníci lapají a do šachet házejí Husity; v listopadu dobyto horníky město **Kouřim**, z husitství podezřelé. Husité na západě zřizují střediska. ● **Žižka** v Plzni cvičí lid ve zbrani. Mikuláš z Husí dobývá **Zelené Hory**; **Bohuslav ze Švamberka** znovu se jí zmocňuje a v okolí Plzně tvrže obsazuje královskými.

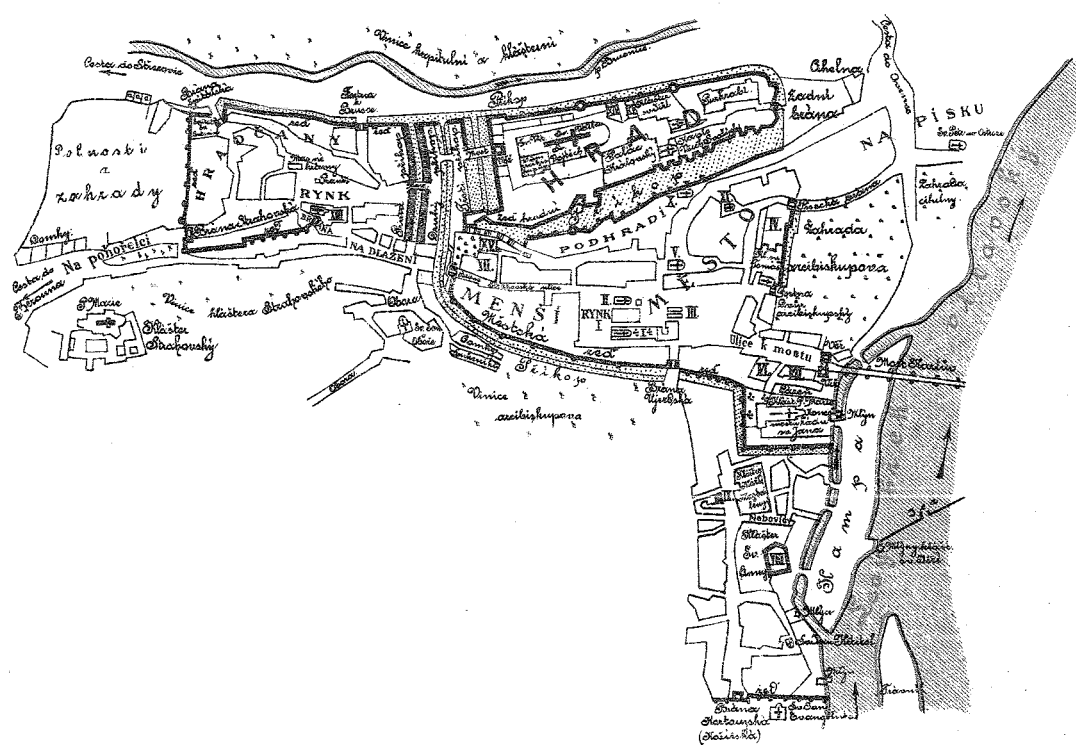
III. ← **Žižka** podniká výpady; na jednom, máje 300 m., 7 vozů a několik pušek, poráží u **Nehměře** (neznámého dne) Bohuslava ze Švamberka (2000 jezdců). Nekměř a několik jiných tvrží vyvrací. Konečně královskými vedením Václava z Dubé osut těsně v Plzni.

V únoru 1420 obsadil zvoník **Hromádka** z Jistebnice výhodné Hradiště n. Luž.; **Tábor**. Zpraven Žižka v Plzni, odesílá Chvala z Machovic na pomoc (konec února). V Plzni samé povstání katolíků; Žižka 20./3. vydává město královským za volný odchod a svobodu kalicha ve městě.

IV. → Buď 20./3. či 21./3. **Žižka** z Plzně do Tábora, všeho 400 mužů, žen a dětí, 9 jezdců, 12 vozů.

→ V téže době **Petr** konopišský a mincmistr **Divůček** s královskými z východních Čech na pochodu k Plzni dobyli **Písku**. Z Plzně za Žižkou (proti úmluvě) Bohuslav ze Švamberka. Blíží se **Žižka** k Písku; uhnul přes Štěkeň za Otavu. Královští zaskočí jej u **Sudoměře** a obklíčí u **Skaredého** rybníka, 5000 jezdců („železných pánů“). Odpáldne 25./3. bitva, královští poraženi. **Žižka** 26./3. z bojiště, do Újezdce a přes Vltavu do Tábora. Málo dní později zbořena tvrž **Sedlec**.

V. → 5./4. přepadá **Žižka** v **Mladé Vozici** mincmistra Divůčka. Ukořistění koně a postroje, zřízeno **první jezdecktvo tábořské**.

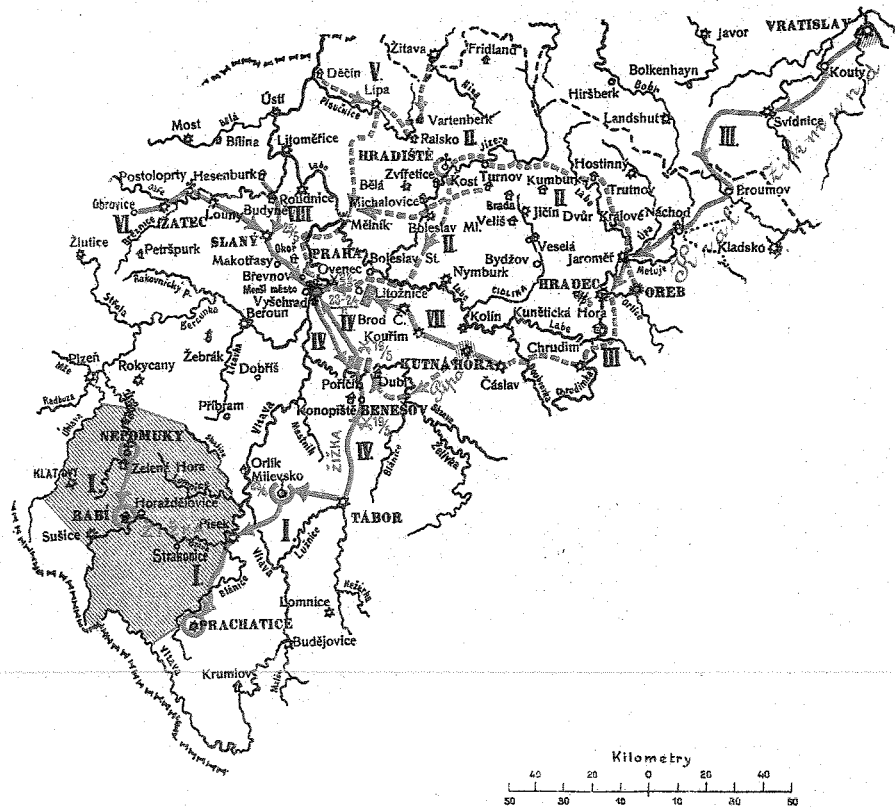

Mapka čís. 2.

Hradčany a Menší město Pražské r. 1419 v době prvních bojů.

Vysvětlivky.

I. = Klášter sv. Mikuláše.	IX. = Fara.
II. = Kostel sv. Václava.	X. = Kostel sv. Michala.
III. = Masné krámy.	XI. = Kostel sv. Ondřeje.
IV. = Palác Škopků z Dubé.	XII. = Dům Zajčů.
V. = Kostel sv. Martina.	XIII. = Kostel sv. Benedikta.
VI. = Dům Krajčův.	XIV. = Dům Rožmberků.
VII. = Saský dvůr.	XV. = Dům Šternberků.
VIII. = Klášter sv. Anny.	

Mapka č. 3.

První nájezd křížáků.

A) Soustředování ku Praze. (Do 21/5 1420.)

Předehra. Král Zikmund sněmuje od 5/1. ve Vratislavi. Tu 15/3. prohlášena křížová vojna proti Husitům i stahuje se vojsko uherské i slezské. V Praze 3/4. zasedá obec a volí pro Staré i Nové město po 4 hejtmanech, každého s 10 podhejtmany; celkem 80 setnin či 8 houfů (pluků) po tisíci = 8000 mužů. Vydán byl manifest proti králi. Zatím hýbá se již český venkov.

I. ← Žižka z Tábora posílá přívržence a zmocňuje se hlavních cest pomezských a obchodních. 23/4. zbořil klášter Milevsko, 24/4. je v Písku, 25/4. obsadil Prachatic. Dobył a zbořil kláš. Nepomuky, dobył hrad Rabí ohrožující Sušické.

II. ← Na Hradecku po způsobu Tábora vzniká bratrstvo Orebské (kopec „Oreb“ u Třebechovic). Vedením Hynka Krušiny z Lichtenburka v polovici dubna do Boleslavska; 30/4. dobyť a zbořen klášter Hradiště; žádost Pražanů za pomoc — vojsko do Prahy; přitřhlo 2/5. Přibyli dva poslové královi a Čeněk z Wartenberka pošlů 7/5. 4000 královských na posilu hradu. Boje do 8/5. Příchod nových posil královských, nové příměří s Pražany. Odesláno poselstvo ku králi.

III. ← Král Zikmund zatím z Vratislavi přes Broumov, Náchod do Hradce a do Kutné Hory; tu pokoření poselstva pražského. Pražané odhodlali se k odboji brannému; poslové do Tábora a Žatce za pomoc. Praha zabezpečuje se do příchodu křížáků — král snaží se zameziti příliv posil do Prahy.

IV. ← 18/5. Žižka z Tábora s 9000 m. (mimo ženy a děti) na Prahu. Zvěděv o úmyslu, vysílá král z Prahy Hanuše z Polenska se 400 j. a mnoha pěšími zadržeti Žižku; Pipona z Ozory s 10.000 j. od Kutné Hory a Václava z Dubé (1600 j. z Prahy) zaskočiti a potříti jej na Sázavě.

Boje 19/5. odpůldne u Benešova, navečer severně od Poříčí. Království na obou místech poraženi, Žižka 20/5. v Praze; vojsko položil na ostrově Štvanici.

V. ← Jan Michalec, veza zásoby pro královské na hradě Pražském, přepaden 22/5. Žižkou u Ovnice; Žižka odňav jemu 20 vozů zásobních, stíhá prchajíc do Břevnova; tu dobyť a zbořen klášter.

VI. ← Žatečtí na pochodu do Prahy přes Postoloprty (klášter spálen), Louny a Slaný (měšťané se připojují). Na cestě spálena tvrz Makotřasy; 23/5. v Praze; položení proti hradu.

VII. ← V týž den od Kutné Hory král Zikmund (Slezané, Uhři, Moravané a horníci s obléhacími stroji) k Litožnicům. Dozvěděv se, že se Žižka strojí proti němu, odesílá 24/5. horníky, Slezany a Moravany nazpět do Hory; sám s Uhry kvapem do Staré Boleslavi za Labe: 27/5. v Mělníku, 28/5. v Litoměřicích, 29/5. přes Slaný, Křivoklát na Točnfk, 30/5. v Karištejně, 31/5. přes Zbraslav na Vyšehrad.

VIII. ← Vilém Zajíc z Hazenburka zatím předstíraje, že Praha se králi vzdala, vnikl 25/5. listivě do Slaného. Království odtud touže lstí zmocňují se i Louny.

Mapka č. 4.

Praha obsazena Žižkou. — Příchod Křížáků.

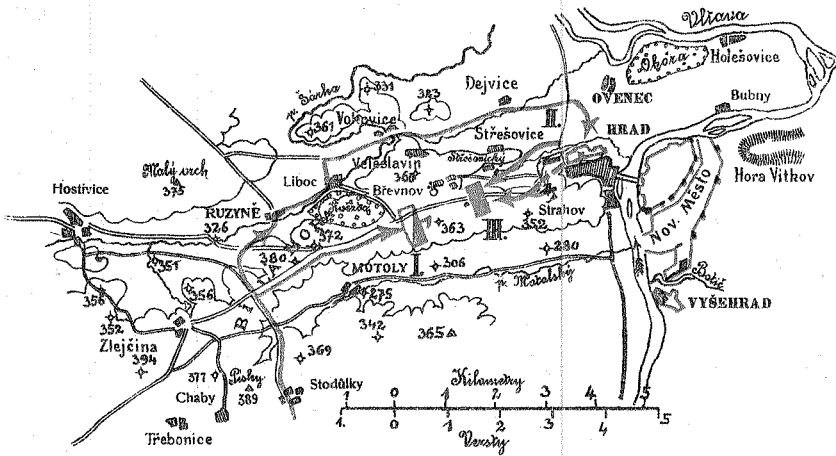
(Konec května — konec června.)

I. → Na výzvu krále Zikmunda (31/5.) Oldřich z Rožmberka za nepřítomnosti Žižky oblehl Tábor v 1/2 června, posílen Lipoltem Krajímem (hejtman v Budějovicích, zoldněří z Rakous). Obležení dvě neděle. Z Prahy (směrem neznámým) na pomoc Táboru (25/6.) Mikuláš z Husí, 350 jezdců. Udeří Oldřichovi 30/5. do týla; Táboři z města čelmo. Oldřich sehnán s pole, ztratil ležení, veliké zásoby, poklady.

II. → Aleš Vřešťovský a kněz Ambrož s Orebiti svolanými na Kunětickou Horu (25/6.) předstírají výpravu na klášter Podlažický. Vytrhnou za soumraku; náhle ke Hradci Králové, zlezou ráno 25/6. zdi a dobudou města úprkem. Vzdal se i hrad (královská posádka). Král Zikmund nakvap posílá (neznámo kudy) 10.000 m. na pomoc (návrat s nepořízenou); s hlavním vojskem leží v okopaném táboru u Zbraslavi.

III. → Žižka od 28/5. obléhá Pražský hrad (posádka 7.000 m., Hanuš Polenský). Ležení na Pohořelci, Žatečtí s Lounskými ve zbytném houfu na Strahově. Na hradě samém koncem května hlad, nedostatek píce. Král 12/6. demonstruje ke Strahovu, dodal špiží do hradu (viz mapku č. 5.); vrací se pak 14/6. zdvihl Žižka obležení.

IV. → Po 24/6. v Čechách první houfci Křížáků z Němec. Všech bez vlastního vojska králova (20.000 m.) na 70–80.000 mužů. Blíží podrobnosti přitoku se nezachovaly. Obležení Prahy začíná 30. června.

Mapka čis. 5.

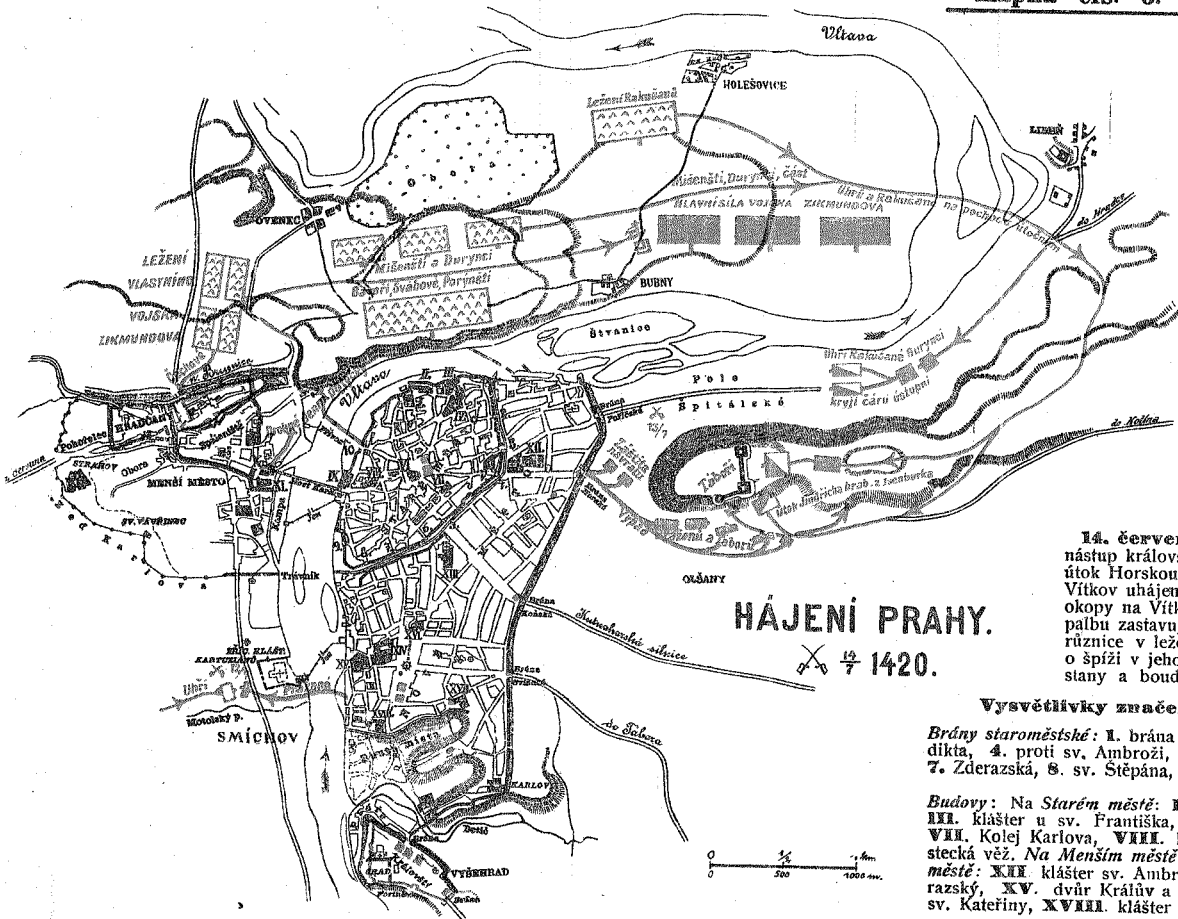
Zásobení hradu Pražského.

(12./6. 1420.)

Od 8./6. obléhá Žižka Pražský hrad, jenž má býti vyhladověn a na němž nouze už skutečná. Posádka hradská 7000 mužů. Pro nedostatek píce vyháni koně jezdecké s žilami přezanými. 12./6. král Zikmund s 16—17.000 jezdci od Zbraslavi, zašpižovati hrad. Odpůldně na Bílé Hoře. K večeru demonstrace proti Hradčanům (→ I.); vozba, takto přikrytá, přes Ruzyni a Dejvice do hradu, už za tmy noční (→ II.).

III. ← Žižka proti Zikmundovi v šiku vozovém; vyčkává útoku. Stráže před hradem odběhly k Žižkovi a tak vozbě královské odkryt vjezd do hradu, jenž hojně zašpižován. Král na to bez boje se vrací. Žižka stíhá marně. Husité už za svítání 14./6. upouštějí od hradu.

Mapka čis. 6.

HÁJENÍ PRAHY.

14. 7. 1420.

Vysvětlivky značek:

Brány staroměstské: 1. brána sv. Františka, 2. brána Dlouhé třídy, 3. sv. Benedikta, 4. proti sv. Ambroži, 5. Svatohavelská, 6. fortna k P. Marii Sněžné, 7. Zderazská, 8. sv. Stěpána, 9. u sv. Ondřeje, 10. Valentinská.

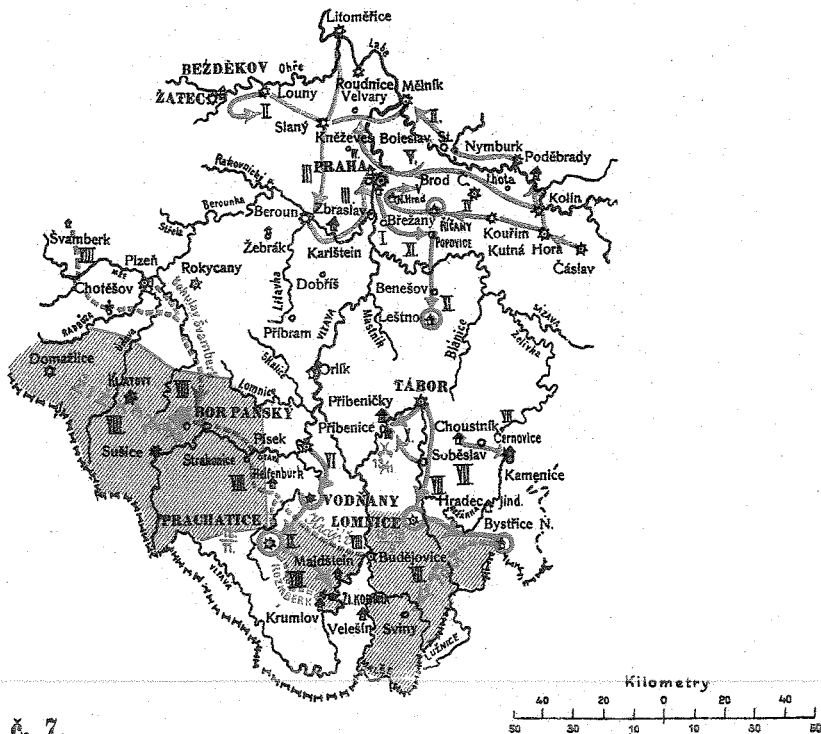
Budovy: Na Starém městě: I. Klášter sv. Kříže většího, II. Špitál Bohuslavův, III. klášter u sv. Františka, IV. sv. Haštala, V. královův dvůr. VI. radnice, VII. Kolej Karlova, VIII. klášter sv. Klimenta, IX. špitál Křížovníků a mostecká věž. Na Menším městě: X. Saský dům, brána a věž mostecká. Na Novém městě: XI. klášter sv. Ambrože, XII. u P. Marie Sněžné, XIII. klášter Zderazský, XIV. dvůr Královův a kostel sv. Václava, XV. radnice, XVI. klášter sv. Kateřiny, XVII. klášter Slovanský.

Král 28./6. od Zbraslavi přes Bílou Horu ku Praze; ležení za Bruskou a na Lejně (▲▲▲) 20./6. vjíždí do hradu. Přicházejí vojska křižáků z Německých západních i severních.

Žižka (■) drží Staré a Nové město, z Menšího města bránu a věž mosteckou i dům Saský. Všechny obhájí kolem 30.000 m. (Táborů 9000, Pražanů 8000, Orebských 7000, Zateckých atd. asi 5000). Aby dovoz potravin usnadnil, obsazuje Žižka i horu Vítkovu (sruby, okopy; 26 mužů, 3 ženy Táborů posádkou). Ostatní cesty v moci královských. Denní drobné potyčky.

27./7. přivádí vévoda Rakušanů. Král nyní okolo 100.000 m. (Králových asi 30.000, Rakušanů 6000, severoněmců 18.000, od západu 30—40.000, na hradě 7000, Vyšehrad 4000.). Větší šarvátky 12./7. na Smíchově; 13./7. na poli Špitálském (Královští zkoumají pohotovost Pražanů). Na příští den ustanovuje král dobytí Vítkovy hory, aby Praze dovozy odňaty. Hrozbou útoku všeobecného má býti úkol usnadněn. Určeno: Jindřich z Isenburka s 25.000 přes Libeň na útok; 16.000 Čechů proti mostu Karlovu; z Vyšehradu hrozba Novému městu hornímu; ostatní vojsko k Bubnám.

14. července ☒ na Vítkově hoře. Ve 4 h. odpoledne nástup královských. Útok Jindřicha z Isenburka. Žižka na protiútok Horskou branou do boku nepřátel. Isenburk poražen a Vítkov uhájen. Královští do původních stanovišť. 15./7. sesílány okopy na Vítkově. Němci střílejí na Prahu z děl hrubých, král palbu zastavuje. Křižácké pleny v okolí; žádné boje více, za to různé ležení královů. 25./7. korunovace krále na hradě. Nouze o spíži v jeho vojstě taková, že vojsko rozpotští. 30./7. spáleny stany a boudy v ležení a zahájen rozchod vojsk. Praha volná.

Mapka č. 7.

Boje v okolí Prahy. Žižka v jižních Čechách.

(Od srpna do 23./12. 1420.)

V bojích červencových Praha uhájena, město však cele nezabezpečeno. Těsně kolem Prahy posádky královské překážejí dovozu potravin a mohou státi se oporou královým vojskům; král s Uhry v Kutné Hoře. Úkol Husitů: odstraniti královské posádky z okolí Prahy.

I. —> Dobývání tvrzí okolních (Žižka dobyl Břežany). V Praze Táboří již 5./8. boří kláštery; také ve Zbraslavi. V zápětí za odcházejícími Křižáky vracejí se Žatečtí domů. S nimi část Pražan proti hradu Bezděkovu (království) u Žatce. Hrad úprkem dobyt, načež návrat Pražan. 22./8. vrací se i Žižka do Tábora.

Boj o Vyšehrad. (Podrobnosti obležení viz na mapce č. 8.)

II. —> Král Zikmund z Kutné Hory přes Poděbradsko (24 vesnic vypáleno), St. Boleslav a Slaný k Žatci; 10./10. vzal něco vozů, je však 14./10. poražen a odehnán. Couvá do Litoměřic. Cestou poslové z Vyšehradu prosí za pomoc.

III. —> Král do Berouna; hodlá zašpižovati Vyšehrad po lodích. Z Berouna na hrad Pražský; cestou páli vesnice (n. př. Zličov) na znamení Vyšehradským (20./10.). Dobyli několik tvrzí (Kněževesi a j.). Z Prahy přes Mělník do Kutné Hory a Čáslavě.

IV. —> Útok Zikmundův. Král 31./10. z Kutné Hory. 1./11. X u Vyšehradu. Poraženi král couvá přes Č. Brod do Kutné Hory. V týž den v poledne vzdává se Vyšehrad. Volný odchod posádky (část přechází k Husitům).

V. —> 5./11. Král opět z Hory, zašpižovat Pražský hrad. Zloupeny statky Bočků z Poděbrad, hrad Pražský zásoben a Zikmund 9./11. již u Velvar. Opět přes Mělník a Nymburk do Kut. Hory a Čáslavě (2. polovice listopadu).

Žižka v jižních Čechách šíří moc Táborů, zavírá zemské stezky; vojna s Oldřichem Rožmberským. Vytrhnul z Prahy 22./8., jest 28./8. už v Písku.

VI. —> Z Písku Žižka 30./8. dobyl Vodňany. Návrat do Tábora.

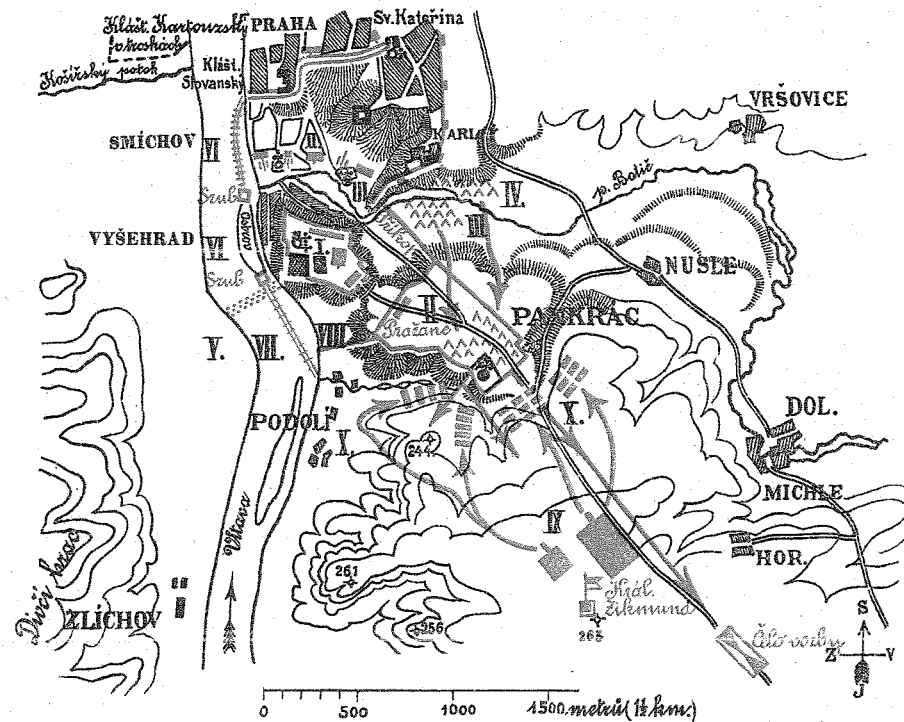
VII. —> 13./9. — 18./9. dobyl Žižka Lomnici (osazena Roháčem), pak Novou Bystřicí (sbořeno město i hrad), Svinu (tvrz osazena). — Z Tábora přepadeno i spáleno město Soběslav. Koncem září Žižka opět v Táboře. —> Rožmberští z Cernovic a Chústníka přepadli Kamenici; město spáleno, hrad uhájen.

VIII. —> Začátkem října Žižka do Prachenska pomáhat Sušickým a Klatovským. Obklíčen Rožmberskými a královskými v Panském Boru 12./10. nepřátelé rozmetáni.

IX. —> Výprava na Zlatou stezku. Prachatice (zatím odpadlé) znovu dobyty a trvale osazeny; klášter Zlatá Koruna zpuštěn pryč.

X. —> Nad Lužnicí dobyl Zbyněk z Buchova hradů Přibenice a Přibeničky; Rožmberští od Soběslavi na pomoc — poraženi. 18./11. příměří s Rožmberským; Přibeničské hrady zůstaly Táboru.

XI. —> Z Prahy zatím dobývání Popovic (tvrz dobytá), Leština; odtud Mikuláš z Husi kvapem k Říčánům; přitřhli Pražané, i Žižka se dostavil; 4./12. vzdává se hrad. Vojska vracejí se 6./12. do Prahy; Žižka 23./12. se vším vojskem opět v Táboře.

Mapka č. 8.

Vyšehrad obležen. Bitva 1. listopadu 1420.

I. —> Vyšehradská posádka: několik tisíc žoldnérů českých a německých. Velitel Jan z Boskovic řečený Všembera (seděl na Brandýse n. Orl.).

II. —> Pražané 15./8. sevřeli Vyšehrad. Stánkový tábor okolo sv. Pankráce, kolkolem okopán; cesta přes Nusle ostavena dopravě do Prahy. Od severu 2 praky a velká puška (praky zakrátko zničili puškař Vyšehradský).

III. —> Ležení Orebitů (7.000 m.), vůdce Hynek Krušina z Lichtenburka velí všem spojeným. Přitřhli 4./10.

IV. —> Ležení Žateckých a Lounských (Záviš Bradatý); přitřhli po Orebitech. Obě ležení okopána Pražským lidem (z Prahy denně vyváděným).

V. —> Přehrazena řeka řetězy a koly proti králi, jež mýnil zašpižovati Vyšehrad lodmi od Berouna (první pol. října).

VI. —> Posádka Pražan a (30—40 jízdy) Táborů na ostrově; 2 sruby; zprvu Mikuláš z Husi, od 28./10. Jan z Kolšteina.

VII. —> spojovací mosty z vorů.

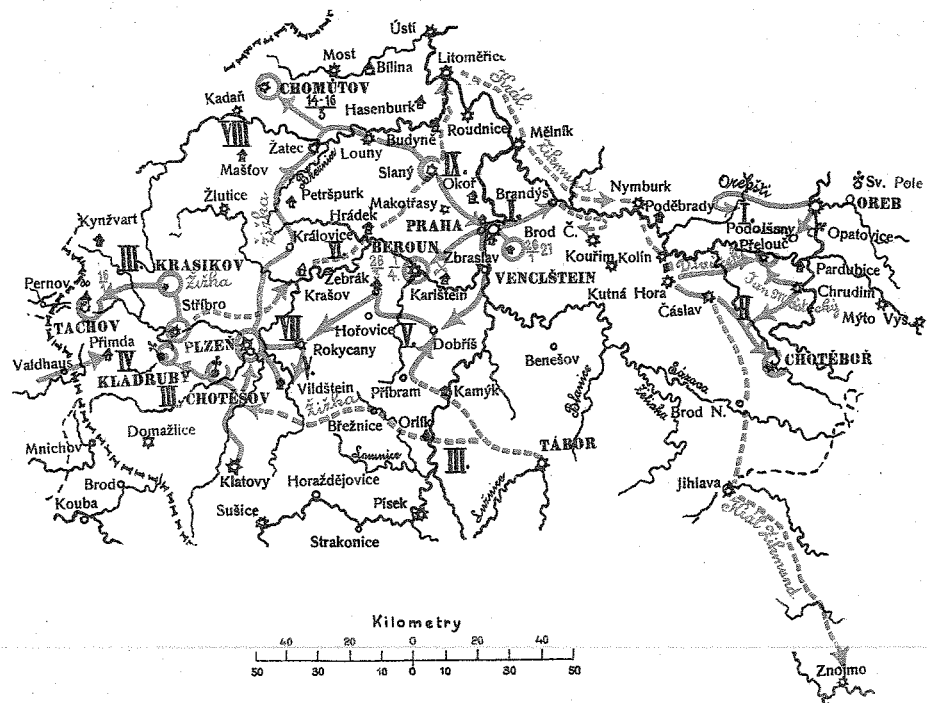
VIII. —> Okop kryje jižní konec mostu (severní kryt okopem Novoměstským).

V říjnu velký výpad Vyšehradských k ústí Botiče; odbít; na 200 Pražan padlo. Na Vyšehradě po 14 dnech obležen z nouze zabíjení koně jezdeckých. 23./10. smlouva s obléhateli: Král-li do 9. h. ranní 1./11. hradu buď nevyproští anebo vydatně nezašpižuje, bude hrad vydán v poledne se vši úpravou za volný odchod posádky s ručnicemi. 31./10. král k Novému hradu („Venclšteinu“; viz mapa č. 7.). Přitřhlo 2.000 Moravanů (hejtman moravských Jindřich z Plumlova). Král vzkazuje v noci posádce hradu Pražského udeřit na most Pražský, sám uhoří před Vyšehradem. Jeden z posílů padá Pražanům do rukou, úmysl vyzrazen.

Bitva u Vyšehradu.

IX. —> Král ráno na pochod. Vyzývá po deváté dopolední Vyšehradské, udeřit s druhé strany (nehnuli se; dle smlouvy propadli již kapitulaci). Za vojskem (IX.) vozba se špiží pro Vyšehrad.

X. —> Útok královských: levé křídlo panstvo české a moravské, střed a pravé křídlo Němci a Uhři. —> S české strany nepřátelé uvítání dělostřelecky; na to boj o příkop; pak výpad cepníků mezi střed a levé křídlo královských. Houfy Uhrů a Němců ani do boje nepřišly; království na útek, vozba padá do rukou Husitů. Ztráty královských 400 padlých a 100 těžce raněných (za celou dobu obležení 1500 lidí s obou stran padlých). Husité nesíhají. Současně odbít útok královských na Menší město Pražské.

Mapka č. 9.

Výboje Husitů až do dobytí Berouna.

(Prosinec 1420 — 1/4. 1421.)

V Polabí (prosinec 1420).

I. —→ Pražané a Orebité na pomoc Bočkům Poděbradským proti královským. 17./12. dobyt *Brandýs n. L.* Nastalé mrazy nutí vojska 23./12. trhnouti s pole. 26./2. poražen Boček Poděbradský Němci Nymburskými. — **Hradečtí** 18./12. odbiti od kláštera *Opatovického*; druhá výprava končí 23./1. porážkou u *Podolšan*.

II. —→ Na Časlavsku **Chotěboř** Jan *Hromádka* obsadil; jiní Táboři *Přelouč*. Obě na krátko. **Divůček** z Kutné Hory a **Jan Městecký** z Chrudimě 14./1. dobyli *Přelouče* a 2.—4 února **Chotěboř** na úmluvu. *Hromádka* jest upálen proti úmluvě; 700 jeho lidí v. o, dílem vmetáno do šachet.

Výboje Táborů a Pražan v lednu až březnu 1421.

III. ← — **Žižka** do Plzeňska; kláštery *Chotěšov*, *Kladruby* dobytý, osazeny; u *Stříbra* několik dní, *Krasíkov* (= Švamberk) dobyt a na něm zajat Bohuslav ze Švamberka (pozdější hejtman Táborů). **Žižka** před 13./1. k *Tachovu*. Král **Zikmund** o vánocích 1420 do Litoměřic, 30./12. v Mostě, 6./1. 1421 v Ústí n. L. Na zprávu o **Žižkovi** na Šumavsku kvapem do Litoměřic a do Plzně. 15./1. z Plzně volá bavorské vévody přitřhnouti na pomoc přes Pílmdu. **Žižka** (nečetné vojsko) ohrožen z boků i z týla. Ostavuje *Tachov*, rozkládá vojsko do posádek a kvapí do Tábora pro věsti.

IV. ← **Zikmund** z Plzně do Stříbra; po přítku posíl z Němec s 12.000 obléhá *Kladruby*. Odporem posádky (Chval z Machovic) získán čas Husitům. Pražanům padl do rukou hrad *Vencištejn* (30./12. 20 — 26./1. 21 obležený).

V. ← Pražané 6./2. z Prahy (7000 m. se 320 vozy) k Dobříši, tu spojení s **Žižkou**; obě vojska vybavit *Kladruby*. *Rokycany*, město arcibiskupa Pražského, 8. či 9. února otvírají své brány.

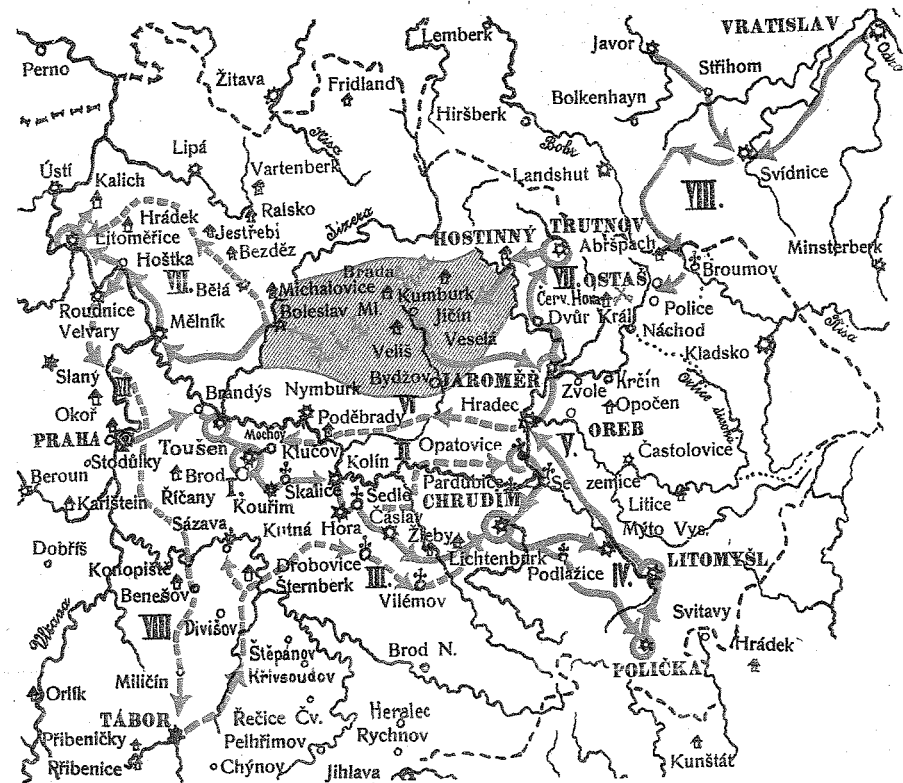
VI. ← Král **Zikmund** 8./2. ostavuje *Kladruby*, rozpouští kvapem vojsko a prchá do Litoměřic (přibyl 14./2.). Odtud po 8—10 dnech do Kutné Hory (26./2.) a po 8 dnech ujíždí z Čech (9./3. ve Znojmě, později v Brně).

VII. ← **Žižka** (do Rokycan vzdal se mu hrad *Vildštejn*; obsazen) oblehl 14./2. *Plzeň*; posily z Klatov i z Zátce. Po 4 nedělích obléhání končí příměřím s celým landfridem Plzeňským.

VIII. —→ **Žižka** do Zátce na pomoc přívržencům. 14./3. severě, 15./3. obléhá, 16./3. běže útokem *Chomutov* (vypálen). Okolní města a tvrze hromadně se vzdávají (*Maštov*, *Louny* atd.).

IX. —→ Návrat do Prahy (Slaný se vzdalo, *Makotřasy* i *Okor*); 22./3. slavný vjezd.

X. ← již 24./3. **Žižka** na *Beroun*, město hrazené, zavírající přímé spojení se západem Českým. Dobyto 1. dubna.

Mapka č. 10.

Výprava do Čech východních. Sněm čáslavský.

(Od dubna do 3. června 1421.)

Pražané, Táboři a Orebité smluvili se pomoci husitismu v Čechách východních.

I. —→ Pražané 13./4. do pole. U *Čes. Brodu* spojení s Orebity. Dobyty: *Toušeň*, *Čes. Brod* 17./4; vzdaly se: *Kouřim* (20./4.), *Kolín* (22./4.), *Nymburk* a *Čáslav* (28./4. po poslech), *Kutná Hora* (24./4.). Klášter *Skalický* vypálen; se *Žleby* a *Lichtenburkem* úmluvy. Obležena *Chrudim*.

II. —→ Z *Kutné Hory* **Diviš Boček** (část Orebitů) na klášter *Opatovice* (vypálen); připojuje se u *Chrudimi* opět k vojsku hlavnímu (spáleny kláštery *Sezemický* a *Pardubický*).

III. —→ **Žižka** z Tábora za Pražany; kláštery *Sázavský*, *Drobovický* a *Vilémovský* spáleny; 26./4. spojuje se s Pražany pod *Chrudimi*; 28./4. vydává *Jan Městecký* *Chrudim* na úmluvu.

IV. —→ Vojska dvojím směrem na *Litomyšl*: **Žižka** přes klášter *Podlažice* (vypálen) a *Poličku* (vzdala se), **Pražané** přes *Mýto* (připojuje se *Vavák* z *Hradce Jindřichova*). *Litomyšl* vzdala se 2./5. (po poslech vzdaly se: *Svitavy* a *Hrádek u Jevíčka* na *Moravě*).

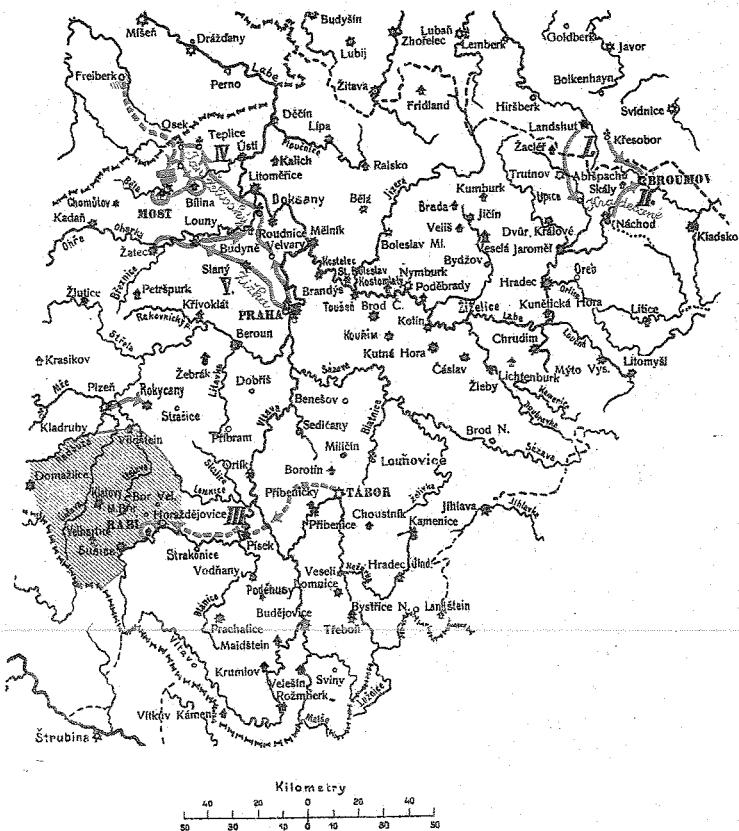
V. ← Společné tažení k *Jaroměři*; připojuje se *Čeněk* z *Wartenberka*; město vzdává se 9./5.

VI. ← Návrat Pražan a spojenců jejich.

VII. ← **Žižka** s Orebity trvá v poli. *Dvůr Králové* se vzdává, *Trutnov* dobyt. Vpád do *Boleslavka*. Přes *Mladou Boleslav* a *Mělník* k *Litoměřicům* (20./5.), **Orebité** přes *Bělou*. *Litoměřice* vzdávají se 29./5. v moc Pražan. Za obležení zmocňuje se **Žižka** hradu *Kalicha* (zve se „z *Kalicha*“). Již 29./5. obrací se **Žižka** k domovu přes *Hošťku* (přes *Labe*) a *Roudnici* (klášter pobořen); z Prahy **Žižka** na sněm do *Čáslavě*, vojsko přímo do Tábora.

VIII. ← Nájezd král. hejtmána *Albrechta* z *Koldic* s 20.000 do Čech. *Police* vypálena, 27./5. dobytá *Ostaš*; všechn lid pobit. Na tom *Slezané* přestali. V *Praze* hejtman *Pražan Václav Carda* oběhnal *královský hrad*. 24./5. úmluva; 8./6. hrad vydán Pražanům. Na venkově vydány Pražanům hrady *Lichtenburk* (26./5.) a *Žleby*. Na *Moravě* zřízen ve vsi *Nedakunicích* na ostrově pod *Uher*. *Hradištěm* „*Nový Tábora*“ (*Bedřich* ze *Strážnice*). Odtud Husité přepadají a spálí klášter *Velehrad* *Moravští pání* a *Rakušané* obléhají *Nový Tábora* s velkými ztrátami a marně. Z *Uher* vojsko krále *Zikmunda*; plení kol *Nového Tábora* — *tábora* se rozchází.

Mapka č. 11.

Červen—srpen 1421.

(Od sněmu Čáslavského do Kutnohorského.)

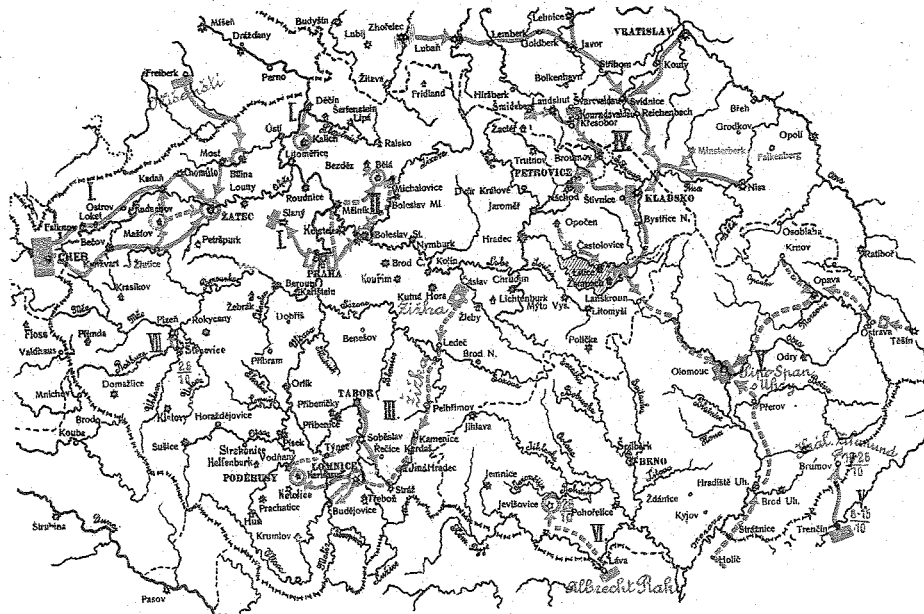
I. → 9. či 10./6. nový vpád Slezan do Čech; od Landshuta mimo Trutnov k Úpici (vypálena); 13./6. od Křesobora hejtmani biskupa Vratislavského: Franz z Petřvaldova a Bernard z Gersdorfu vloženi posádkou do Broumova.

II. → 15./6. Hradecká hotovost u Náchoda (Hynek Krušina a Čeněk Vartenberský) a 17./6. u Broumova 20.000 p., 2.000 j.; posily následují. 20./6. smlouva se Slezany, hotovost rozpuštěna k nelibosti Orebských.

III. → Na jihu Žižka znovu do Prachenska. Dobývá znova obsazené hrady pánů z Ryzberka: Bor (tvrz) a Rabí, zajal Menharta z Hradce; sám u Rabí ztrácí druhé oko šípem; odvezen do Prahy na léčení.

IV. → Kněz Jan Želivský s částí Pražan do Čech severních. Za Roudnickí spojení s Žateckými a Lounskými. Vypalují kl. Doksanský, osazují Teplický, vypálí kl. v Oseku, dobyt Duchcov, dobytá Bilina (město 12., hrad 13./7.). Sem stíhnu zprávy o strojení Míšenských do Čech. Poslové do Prahy za posilu; vytrhla 22. a přitrhla 25./7. k Bělině. Celé vojsko k Mostu; osut hrad i město. Vpád Míšenských zač. srpna; spojují se s pány čes. severu. 5./8. u Mostu; nerozhodná. V noci k 6./8. Pražané se rozprchli do Žatce, Chomútova, Loun, mnozí do Slaného.

V. → Z Prahy Žižka (uzdravený, slepý) se třemi čtvrtěmi městskými na Míšenské. U Loun sbírá rozprchlé. Míšané sami ze země. 21./8.—4./9. sněm strany Pražan v Kutné Hoře. Zprávy o chystání kruciáty v Němcích. Uzavřena hotovost ke dni 18./9. u Čes. Brodu. — V Praze zatčen tábořský kněz Prokop Holý (později slavný válečník) s dvěma soudruhy pro „pikartství“.

Mapka č. 12.

Druhá výprava křížová

Sbírání Křížáků na pomezí v srpnu. V úmyslu: Útok soustředivý, současný. Hlavní vojsko v Chebsku (125.000 m.); Míšensťi u Freiberga; za Krkonoši a v Kladsku Slezané a Lužičané; na Moravě a v Uhřích u Prešpurku vojsko Zikmunda a vévody Rakouského. Naproti: Vojska Pražan u Prahy (čelem k západu a severu), Žižka v Čáslavi (čelem k Moravě), Hradečtí ve svém městě (čelem k Slezanům). Domácí nepřátelé kalicha se zdvihají: Děčínští a Michalec na severu, Pízeňští na západu, Rožmberský s Lipoltem Krajířem na jihu, Páta z Částolovic s Janem Městeckým na východu. Velká vojska cizácká mají cílem společným Prahu, ostatní zaměstnávají mají Husity vojnou drobnou.

A. Boje s Němci.

I. → 28./8. vpád hlavního vojska Němců ode Chba. Dva proudy: přes Kinžvart—Žlutice a podél Ohře; Mašfov (2./9.—4./9.) a Kadaň dobyt. Míšané s pány čes. severu obléhají Bělinu. Děčínští osut Žižkův Kalich. ← Dvě čtvrti Pražan 12./9. ke Slanému (pozorovací sbor 4.000 m.). Děčínští a Míšané nyní také k Žatci, jež obležen (posádka 5.400 pěších, 400 jezdců). 19./9. šest útoků na město. 30./9. výpad posádky. Na mylnou zprávu, že táhnou Pražané, zdviženo 2./10. obležení. Žatečtí s úspěchem stíhají. Návrat Pražan.

II. → Druhé vojsko Pražan vyprošťuje Starou Boleslav a Bělou (18./10.—18./10.) od Jana Michalce.

III. → Na jihu Lipolt Krajíř oblehl Lomnici. ← Žižka, nabyv jistoty, že král Zikmund ještě nepřipraven, od Čáslavi vyprošťuje Lomnici, tvrz Poděhusy dobyt, sbořil, v Soběslavi zdi městské vybořil, Naháče v lesích Nežárky vyhubil, načež do Tábora.

IV. → Slezané ve dvou skupinách Landshutská přes Broumov a Petrovice (19./9. porážení Hradečtí) ke hlavní, Kladské. Sem i Lužičtí; 12./10. společně do Čech; pleny u Litic a Žampachu. Připojují se Částolovický a Městecký. Odtud do Olomouce k Uhrům.

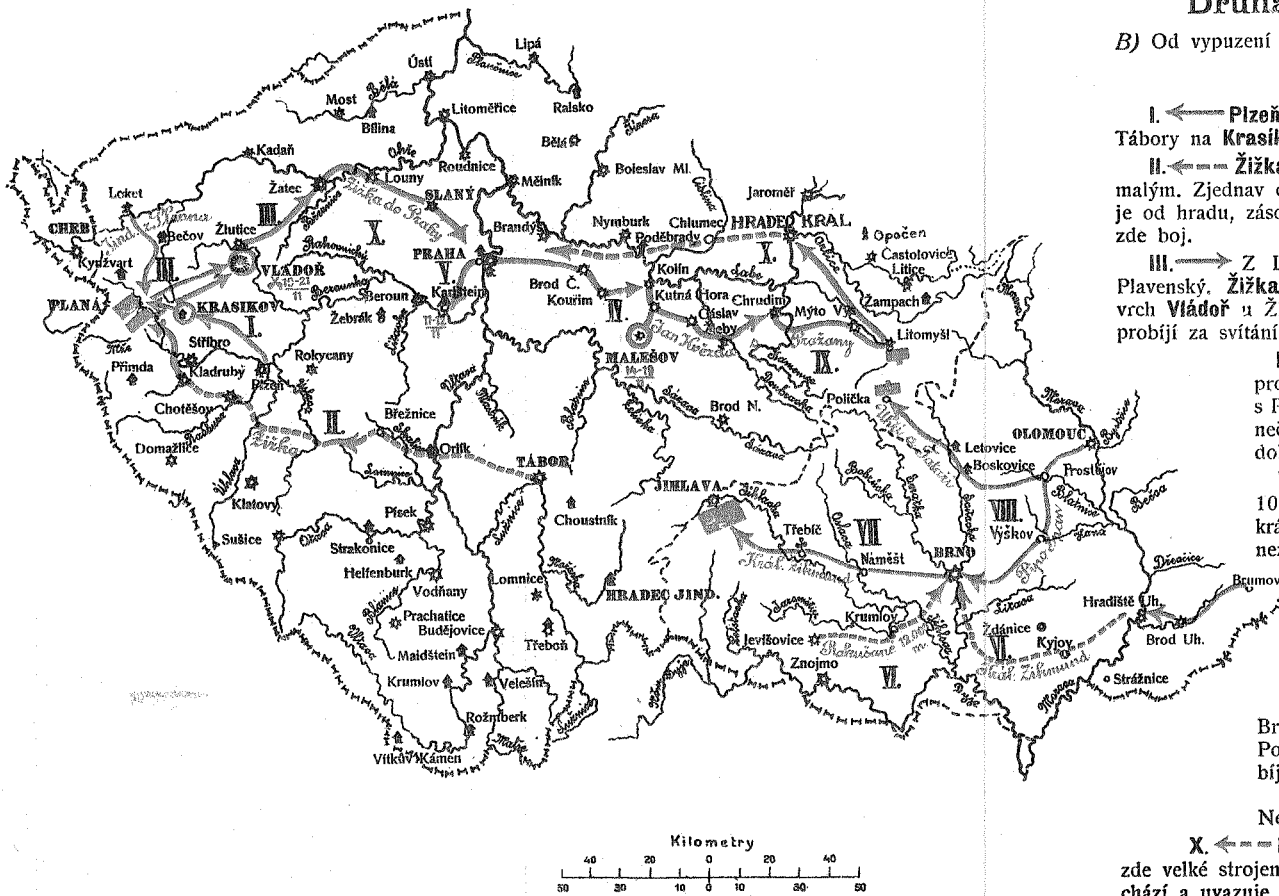
V. → Na Moravě Pipo z Ozory s 24.000 v Olomouci; král Zikmund s druhým vojskem uherským od 16./10.—26./10. v Brumově. Pipo podmaňuje moravské podobojí, strašně řádí.

VI. → Vév. Albrecht Rakouský s 12.000 m. na Moravu; obléhá Sezimu z Kunštátu na Jevišovicích; Sezima se vzdává, nedostáváje pomoci od Pražan, spojenců svých.

VI. → Pízeňští přepadají a boří tvrz Štěnovice.

Druhá výprava křížová.

B) Od vypuzení velkého vojska Němců do sbírání Uhrů u Jihlavy.

I. ← Plzeňský landfrid začátkem listopadu obléhá Tábor na Krasíkově.

II. ← Žižka nakvap z Tábora na pomoc s vojskem malým. Zjednav cestou špiží, udeří na Plzeňské, ohdání je od hradu, zásobuje Krasíkov a stíhá utíkající ku Plané; zde boj.

III. → Z Loketska na pomoc landfridu Jindřich Plavenský. Žižka slabší, couvá. Stíhán vyjíždí na vrch Vlášek u Žlutice; osut Plzeňskými, třetího dne se probíjí za svítání do Žatce.

IV. → Do východních Čech na stráž proti Uhrům Jan Hvězda z Vicemilic s Pražany. V Kutné Hoře od 31./10. do 13./11. nečinný. 14./11. obléhá tvrz Malešov; 19./11. dobyta; vojsko k Časlavi.

V. → V noci 11.—12. listop. z Prahy 1000 m. zmocnit se náhle velkých zásob královských pod Karlštejnem; přepad se nezdařil; vojsko 12./11. se vrací.

VI. → Na Moravě král Zikmund a vév. Albrecht Rakouský do Brna. Tu sněm 1.—17. listopadu.

VII. ← Král k Jihlavě.

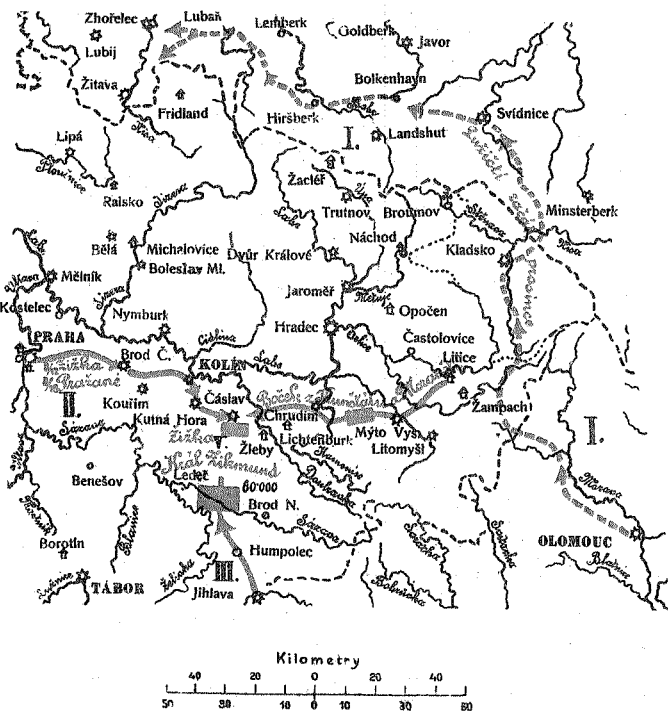
VIII. ← Pipo Span od Olomouce ku Brnu a do Jihlavy; oddíl Uhrů a Tatarů na Poličku; vnikají zradou, na 1300 osob pobíjejí (v polovici listopadu).

IX. → Hvězda od Časlavi k Litomyšli. Nepřítel couvá na Moravu.

X. ← Hvězda přes Hradec Králové do Prahy; zde velké strojění proti králi, Žižka volán z Žatce. Přichází a uzavírá se ve správu vojsk spojených.

Druhá výprava křížová.

C) Vpád vojsk uherských.

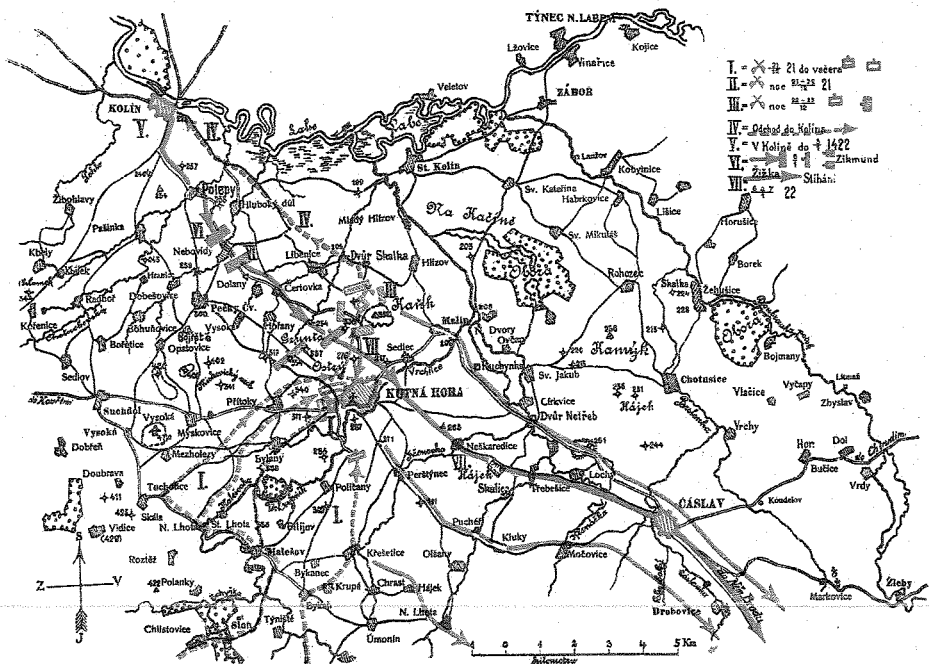
I. ← Lužičané při králi začátkem prosince 1421 na mylné zprávy o chystání Čechů na Lužici, kvapem k domovu.

II. → Žižka (od 1./12. v Praze) s Tábori 8./12. z Prahy do Kutné Hory krytí město před králem. 9./12. následuje Hvězda s vojskem Pražan. Všeho lidu Žižkova okolo 20.000 m.

III. ← Král Zikmund s 60.000 přes Humpolec do Ledče. S ním již i český velmoži Oldřich z Rožmberka, Čeněk z Vartenberka a j. s lidem.

IV. ← Moravští páni, jediní králi vzdorující: Hašek Ostrovský z Valdštejna a Václav ze Strážnice od Litic s Viktorinem Bočkem z Kunštátu na pochodu k Žižkovi.

V. → Aby zakryl jich přítok, klade se Žižka u Časlavě; po spojení do Kutné Hory; v Časlavi zůstává posilu posádce. Zikmund zdvihá se právě od Ledče.

Mapka čís. 15.

Druhá výprava Křížová.

D.) a) Ústup Žižky do Kolína.

I. V neděli 21./12. z rána vojsko Zikmundovo na blízkú Hor Kutných. Žižka s vojsky z města branou Kouřimskou (západní); město brání má mincmistr. Dva hony od města Žižka vozy v šik; odbíjí útok předvoje královských. Následují drobné potyčky do noci. V městě spiknutí: horníci Němci vpouštějí královy do města branou Kolínskou; město ztraceno pro Žižku.

II. Král přiléhá k samému městu; zašpižován zásobami uchystanými pro Žižku. Žižka v noci odtiskuje krále od města a ráno 22./12. uchyluje se pod Kaňk.

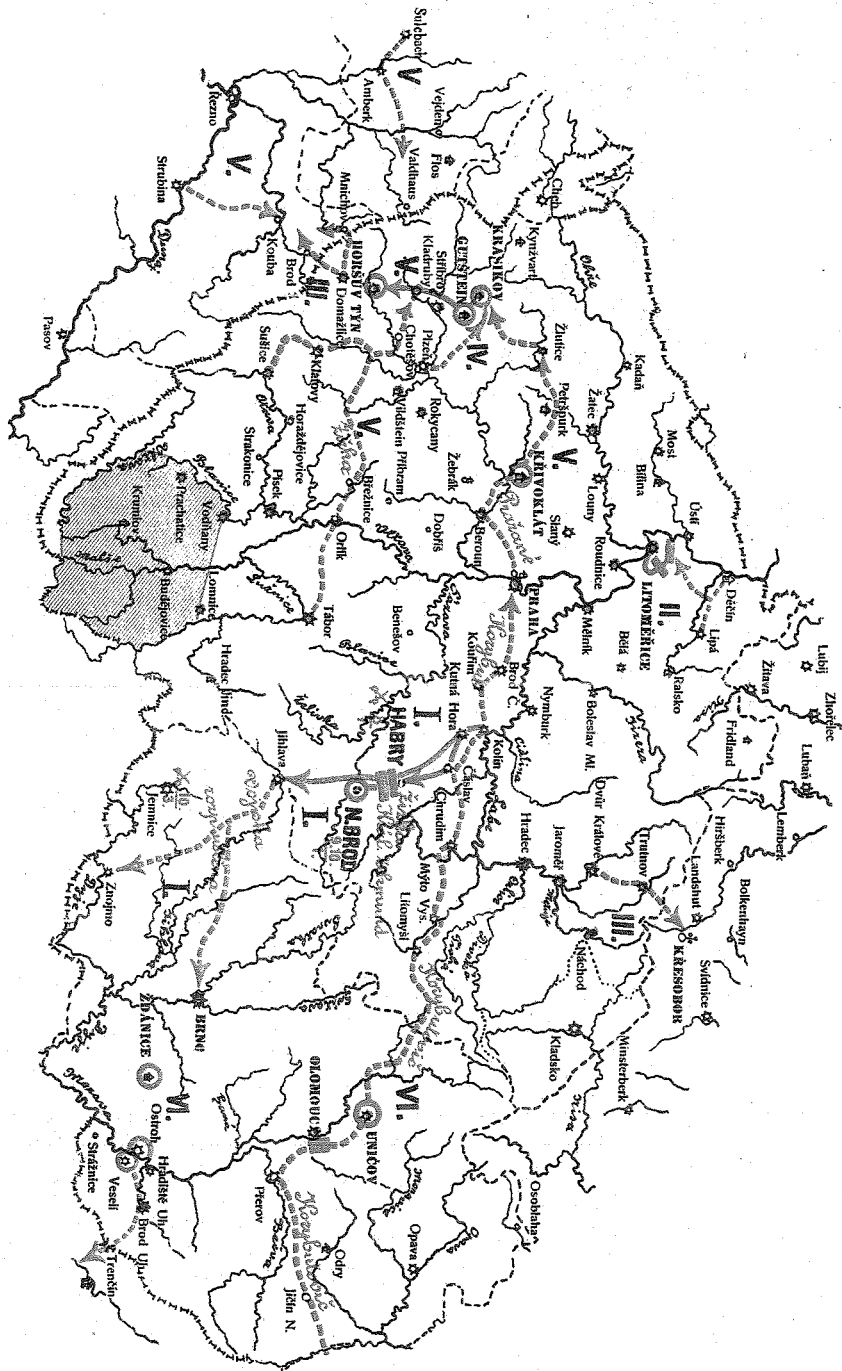
III. Zikmundovo vojsko (trojnásob silnější) obkličuje Žižku. V noci se Žižka probíjí a klade se na 2 km. dále.

IV. Žižka do Kolína odstupuje.

b) Výboj Žižkuv. — Útěk Zikmundův.

Král máje Žižku za přemožena, vjíždí do Kutné Hory; vojsko ubytováno po vsích až k Čáslavi (loupi a vraždí); přední stráž u Nebovid. Žižka svolává pomocný lid až z okolí Jičína, načež 6. ledna z Kolína k Nebovidům (VI.).

VII. Královští překvapení stahují se na vršinách; z večera padá však na ně strach, zprvu části, pak celé na útěk i s králem, jenž zapaluje Kutnou Horu. Žižka stíhá v patách; část města zachráněna.

Mapka čís. 16.

Král Zikmund vybit. Příchod Zikmunda Korybutoviče.

I. Konec druhé křižácké výpravy. 7. ledna vojsko uherské na ústí ke hranicím Žižka stíhá bez ustání; u Hrabova 8./1. poráží zadní voj králov; na večer u Nemčického Brodu kořisti celou jeho vozňu (540 vozů) za přípravy, přes Sázavu vne města horí se led pod Úhry; 564 jezdecká regimenty, Král v noci do Jihavy; 5./1. obklopen N. Břod; střelba trvá celý den, 30./1. vojsko české (za vyčerpání, proť vůh Žižky) do města (1500 osob mužských zbito). Veitell, Zavis, Černý z Garbova, zajat s posádkou, město spáleno (zůstalo 7 let pusté), 31./1. návrat vojsk k domovu. Žižka s Pražany do Prahy (vjezd 31./1.).

II. Zikmund Děčinský a Hlaváč z Dubé obléhají Kato-měřice za boj u Kutné Hory. 4./1. vypad hejtmana Pražan (Hynek z Kolčína); oblehatelé porazeni; 70 vozů vzato.

III. V únoru do Slez.; zpusťšen klášter Kře-sobor. Drobné náhledy Dž-ma do Tábora. Vojna s Oldřichem Rozmberským (drobná). Bohuslav ze Svamberka tabortován a hejtm-nem. V Praze sesazován Jan Hvezdák; stáť křez Jan Zelivský, více vy-středních (p./1.).

IV. Hynek Krasavský ze Svamberka (bratr Bohuslavů) s Přepštkými na Kraslov.

V. Žižka z Tábora s malým lidem na pomoc i zdě se sam seřven v Kraslově, kam se seřvolil. Převzaté v dubnu (21./1. dobyty) na pomoc. Přiznání nevyčkalí Žižka stíhaje do-dy! Gutštein a jiné tvrze ude-Fil (kolm 21./1. marš na Stři-pro; obléženi Horšova Týna. shrají pomoc Týnu. Žižka za-čákeni kvěna zdřihá obléžen. VI. Na Moravě Král Zikmund obléhá Ostron a Zánici (tu ještě 21./1.). V tu dobu Zikmundův Ko-rybutovič s 2500 Polky přes Osveřim a Těšín na Moravu (do-lem 21./1.); sesílá na 5000 m. Boje s královskými. Král Žižka-manuž utíždí do Uher. Kory-butovič utíká do Uherska. Kory-butovič utíká do Uherska. Kory-butovič utíká do Uherska. Kory-butovič utíká do Uherska. Cechi (stěnem v Čáslavi) prohlá-šen správcem zemským, co ná-městek krále Vojtěcha, Hvevského knize), přes Čáslav do Prahy (17./1. vjezd).

Mapka čis. 17.

Vladar Korybutovic. Prvni doba.

(Od kvetna do konce listopadu 1422.)

Podniky důležitější: obležení Karlštejna (jenž překážel Pražanům v sousedstvu); vojna s Oldřichem Rožmberským (měl být ztrestán, že podporoval krále); třetí kručiatá (pro Karlštejn).

I. Karlštejn obléhají Pražané s Poláky (29/5) už 3. den po příchodu Korybutovců. Purkrabím na hradě Zdeslav Tluksa z Buenic; obhájce hejtman Jan z Lestkova na Valdece; posádka 40 mužů. Obležení do 8/11. Vmetány do hradu 9032 velké koule kamenné, 22 soudky látek zápalných a 1822 soudky smrdutin (mrchy a výkaly, z čehož nemoc ve hradu).

II. Korybutovic (s částí vojsk od Karlštejna) koncem července do Hradecka na zprávu, že Slezané chystají náběh. 10/8. obležen hrad Opočec (14 dní, marně); návrat do Prahy.

III. Dvě výpravy Hanuše Kolovrata Krakovského s Alšem Holickým (z Týřova) na Křivoklát; vzat Pražanům, Rakovník spálen.

IV. Týž do týla oblehatelů Karlštejnských na Příbramsko. 8/10. u Hluboše poráží Příbramské a Jana Zmrzlíka (seděním na Orlíku); předpá spížujících Poláků u Borla.

V. Tábori v květnu na statky Rožmberské. Vypáleny Nové Hrady, klášter Vyšší Brod, městečko Přidolí a mnoho dvorů.

VI. Žižka z Tábora, Chval Machovický a Jeník Mečkovský z Prachatic v červenci a srpnu znovu proti Rožmberským. Bechyně, Strakonice obleženy, Vihlavská tvrz zbořena, pleny kolem Budějovic, město Vimperk vypáleno. Po zprávě o Hlubošské Žižka na Orlík (14/10. vyzývá odtud Domažlické proti Němcům zevnut).

VII. Bzdilka s Bohuslavem Svamberským do Prahy na pomoc straně výstřední proti Korybutovcům; 20/8. u Krče, 1/10. boj v Praze s hejtmanem Cardou. Předpád se nezdaří, příměří a návrat Táborů.

Třetí kručiatá.

Účel: vyprostit Karlštejn. Velitel: Fridrich Braniborský. Plán: Dva proudy, od Petršpurka společně. Provedení slabé, nezdar úplný.

VIII. Fridrich Braniborský 27/9 u Tiršenreuta, 14/10. se 4000 přes hranici do Tachova. Oddíl do Plzně.

IX. Vilém markrabí Mišenský 7/10. přes Krušné Hory do ležení u Kopist; sem i Lužičtí a Slezané. Všeho 4-6000 m. Obsazen Chomutov; dále se bojí pro Zatecké, vzkazuje do Tachova a odesílá vojsko domů (17/10. už v Sasku) patrně na zprávu, že Korybutovic s oddílem Pražan k Louňám, jež obléhá. 20/10. jednájí obě strany bez úhony operacím vojenským.

X. Jindřich Plavenský z Tachova (už pouze 2500 m., druzí se vrací) přes Plzeň na Karlštejn. Fridrich Braniborský osobně do Kadaně rokovati. Právě když Plavenský u Hořovic, zaviela posádka Karlštejnská příměří na rok. Návrat Plavenského.

XI. Vojsko Pražan a Polské od Karlštejna (6/11.) do severních Čech; ležení u Košťálova (polovina listopadu).

XII. Žižka z Orlíka (Bohuslav Svamberský z Tábora) proti Němcům západním. 19/11. u Nepomuku, 20. u Klatov. Proti němu landfrid Plzeňský s Němci u Stržbra (22/11.). Žižka 23/11. od Klatov k Rabí. Plzeňští stroji se k 8/12 za ním; boje žádné

Odvolán Korybutovic z Čech: 24/12. s Poláky z Prahy; v Čechách zůstává přece ještě několik neděl.

Mapka čis. 18.

Od března do konce června 1423.

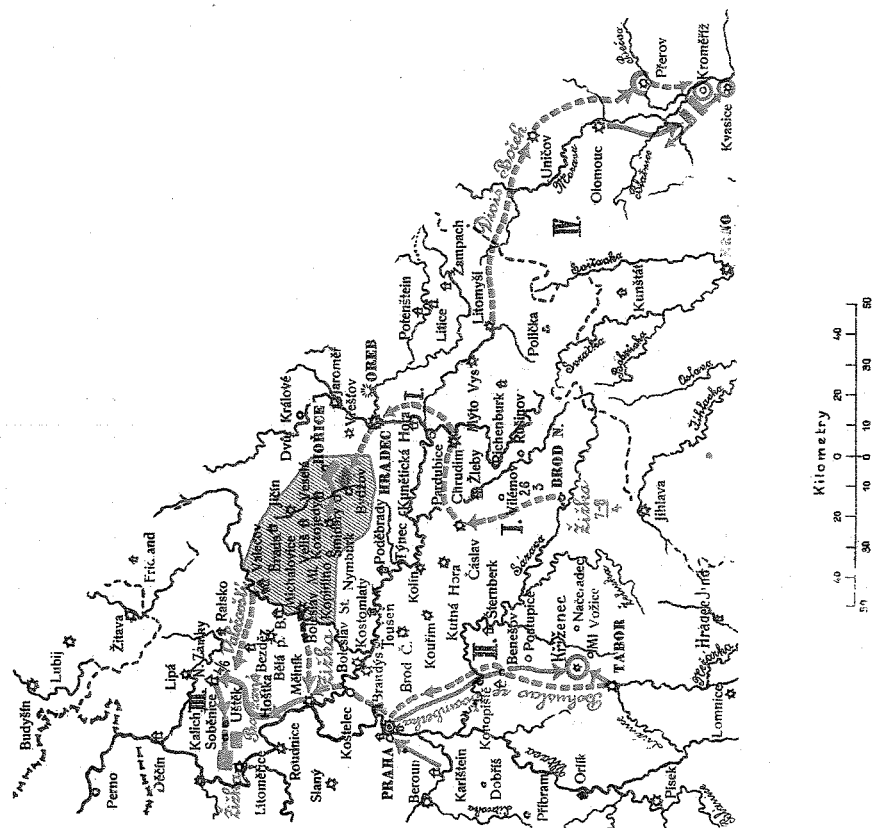
Žižka proti Pražanům. Pražané jednájí s pány pod jednou o smíření s králem. Z toho vojna s Táboři. Žižka v Táboře ostavuje Bohuslava ze Svamberka; sám na spáleníšti Něm. Brodu sbírá malé vojsko (7., 8. dubna).

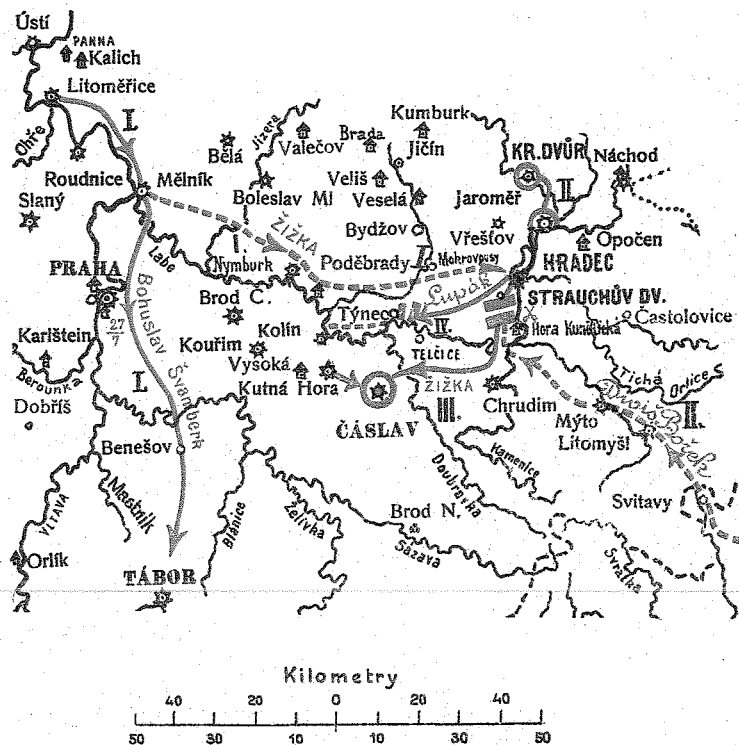
I. Žižka z Něm. Brodu do Hradecka, odkud s Divšem Bořkem do Boleslavska. 20/4. u Hořic; poražen Ceněk z Wartemberka. Dobyta tvrz Kozofecy. O květnu není zpráv.

II. Pražané, landfrid Plzeňský a Karlštejnští (kolem 4/4) na Tábořsko; obléhají Křiženec (vádcem Vítkem Kostka z Postupic). Proti nim z Tábora Bohuslav ze Svamberka. Pražané vyjednávají; zřikají se krále; vojska obou stran ke Konopišti; konečná dohoda.

III. Žižka s Bohuslavem Svamberským u Mělníka (1/6.). 3/6. v Hošce, 4/6. u Nov. Zámku; připojují se Valečovští. Žitavští volají Lužické na pomoc. Žižka do Litoměřic (tu 11/6.). U Sobenic druhé vojsko (Pražané, Jan Smiřický z Mělníka a Valečovští). Žižka stroji se do Lužice; s výpravou sešio; Albrecht Rakouský stroji se na Moravu.

Pražané na Moravu. IV. Pražané s pány své strany na Moravu proti Albrechtovi Rakouskému a královským; vůdcem Diviš Bořek. Dobyli Přerova; odtud na Kroměžif; poražení Jan biskup Železný a Rakusáné. Kroměžif se vzdala (několik dní po odchodu Bořkové dobyta opět biskupem Janem). Kvasice dobyty a několik jiných zámek a tvrzí (konec června).

Mapka č. 19.

Nové bratrstvo Žižkovo. Nové boje s Pražany.

(Červenec, srpen 1423.)

Žižka na Litoměřicku (asi na Kalichu) v červnu a červenci v drobné vojně s královskými. V Hradecku vzpoura proti Jelfichovi z Miletky (bratru Diviše). Nové nepřátelství mezi Pražany a Tábor; příčiny neznámé.

I. → **Žižka** na pomoc Hradeckým. Hlavní vojsko Táborů (Boh. ze Švamberka) odesílá domů. Sám zdvihl se od hradu Panny (druhá 1/2 července). Hradečtí pouštějí jej do města; Jelfich utíká; začala vojna.

II. ← **Diviš Bořek** s vojskem Pražan kvapem z Moravy ke Hradci. 4./8. u **Strauchova Dvora**; Diviš poražen; vzata Jaroměř i Dvůr Králové (→).

III. ← **Žižka** obsadil Čáslav. Pražané novým vojskem **Žižku** obléhli. Na pomoc Žižkovi hejtman **Matěj Lupák** z Hradce; u Týnce n/L. přepaden z Kolína **Haškem Ostrovským** (29./8.), poražen a zabit. — 27./8. (či 3./9.) Páta z Častolovic a Jan Městecký přepadli Hradec Král. a vypálili předměstí. — Čáslav nedobyta. Boje končí příměřím (blíže neznámé).

Za bojů zřídil Žižka z někdejšího bratrstva Orebského „bratrstvo menšího táboru“ (sídlo Hradec Kr.).

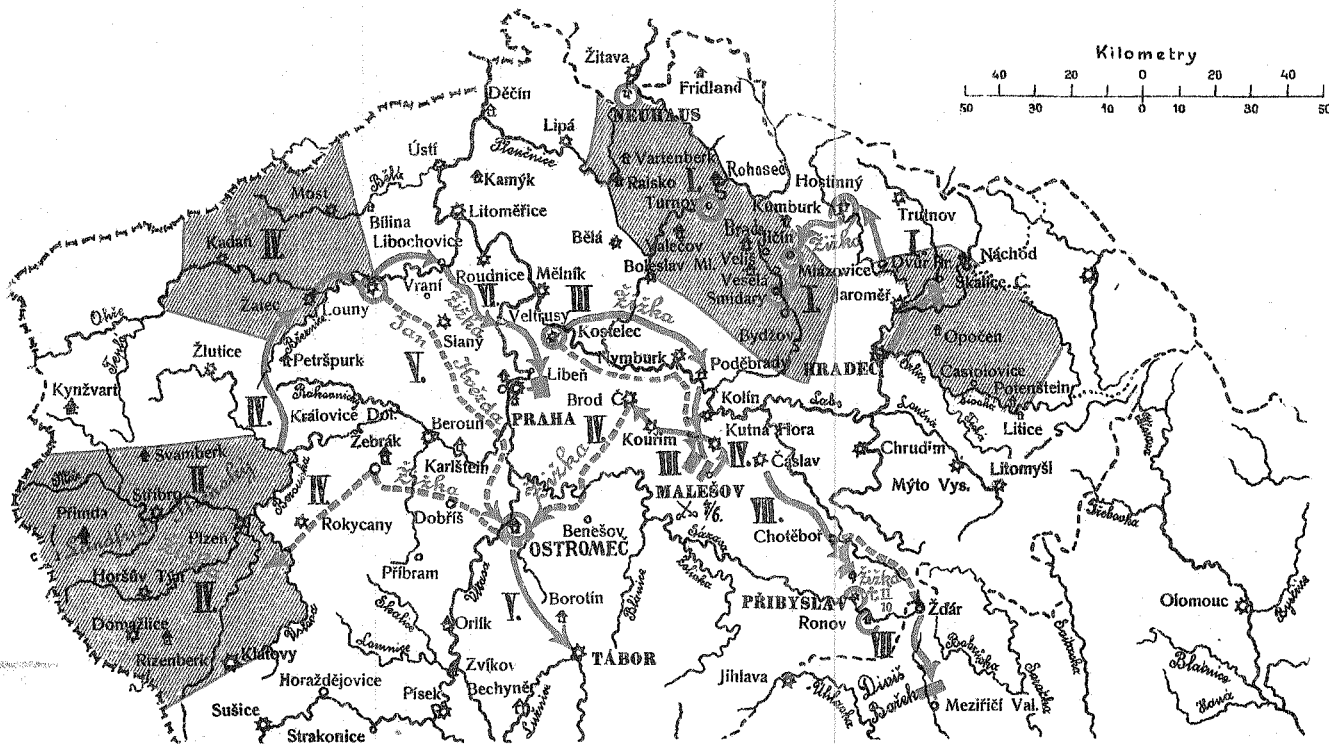

Mapka č. 20.

Žižka na Moravu a do Uher.

I. → **Moravská výprava**, smluvená **Žižkou** a **Janem Hvězdou** (tábor. hejtmanem) po smíru s Pražany. Účel: pomoci Husitům proti královským a Rakušanům; vojska: 7—8.000 m.; sbírá se v první pol. září u Čáslavi. U **Jihlavy** napaden **Žižka** měšťany; poráží a stíhá je až do příkopů městských. Dále bez zastávky k **Telči** (19./9.). Podrobnosti na Moravě neznámé. Některý čas ležel u **Strážnice** na uherském pomezí.

II. → **Náběh do Uher** na odvetu za vpády uherské. Směr: po staré silnici poštovní přes **Skalici**, **prásmyk Jablonický**, **Trnavu**, **Šintavu** a dále k **Dunaji** někde proti **Ostřihomu**. Stále bez odporu. **Král Zikmund** (14./10. v **Tatě**) stahuje veliké vojsko s četnými děly ke **Komárnou**. **Žižka** na ústup. Mistrné provedení (viz na konci atlasu „Ukázky taktické“); trvá po 7 dní. Návrat za stálých bojů (číslíce 1—7 = **ježen 1. až 7. dne ústupu**). V třetí den ústupu nad **Nárhídem** (**Nyiarhed**) o přechod přes **Nitru**; 5. dne **Žižka** mimo **Trnavu**, 6. dne ležení u **Bínovce**, v 7. den prochod **Jablonickým** **prásmykem**, nepřítel odbít s obou stran hor, **Uhři** konečně pouštějí **řkouce**: „to čert a ne člověk jemu rozum dává“ (20./10.). Asi 21. října **Žižka** opět na **Moravě** a do **Čech**. Smluvili se královští s Pražany na sjezdu v **Praze** (16./10. — 1./11.) „**potlačiti zhoubece zemské**“; předním míněn **Žižka**, nesmířitelný odpůrce **krále Zikmunda**.

Mapka čís. 21.

Poslední rok Žižkův.

(Listopad 1423 až 1./10. 1424)

O Žižkovi po listopad, prosinec 1423 není zpráv. Jen, že 24./11. psali Žižkovi Hradečtí konšel rukou kněze Ambrože, že „najat stranou Opočenských (t. j. Jana Městeckého, přívržence králova) vrah, ukládající o jeho život“. Žižka do Hradce. Vojna zahájena v druhé polovici prosince 1423.

I. —————> Výprava na Hradecku, Boleslavsku, do Žitavska (do března 1424). 6. ledna u Čes. Skalce poráží Žižka Opočenskou stranu. Obléhán Hostinný; dobyty Mlázovice (v lednu), Turnov (konec února), Nový Zámek (Neuhaus, majetek Žitavských).

II. <----- V polov. května Žižka na Plzeňsko; s ním Bzdinka s Táboři. Ještě 17./5. posílají z Karlštejna pomoc Plzni proti němu.

III. —————> Osm dní později (25./5.) Žižka obležen v Kostelci n. L. Vyproštěn Viktorinem Bočkem. Do Poděbrad. Královští a Pražané snaží se jej zaskočiti. Stíhají dále k jihu a 7. června u Malešova; Pražané poraženi na hlavu (1200 padlých).

IV. <----- Výboj Žižkův. Ještě na večer 7./6. běře K. Horu, 8./6. Kouřim; Č. Brod a Nymburk se vzdávají. Žižka u Živhoště přes Vltavu a do Klatovska (tu 7000 pěš., 500 jezd., 300 vozů); nové boje na Plzeňsku. Všechen landfrid proti němu i královští. Přesíle Žižka se vyhýbá do Žatce, stíhán za Královce (19./6.). Plzeňští odtud na Klatovy; 20./6. okolí popleněno. Žižka na Žatecku po červenci a srpen v drobné vojny.

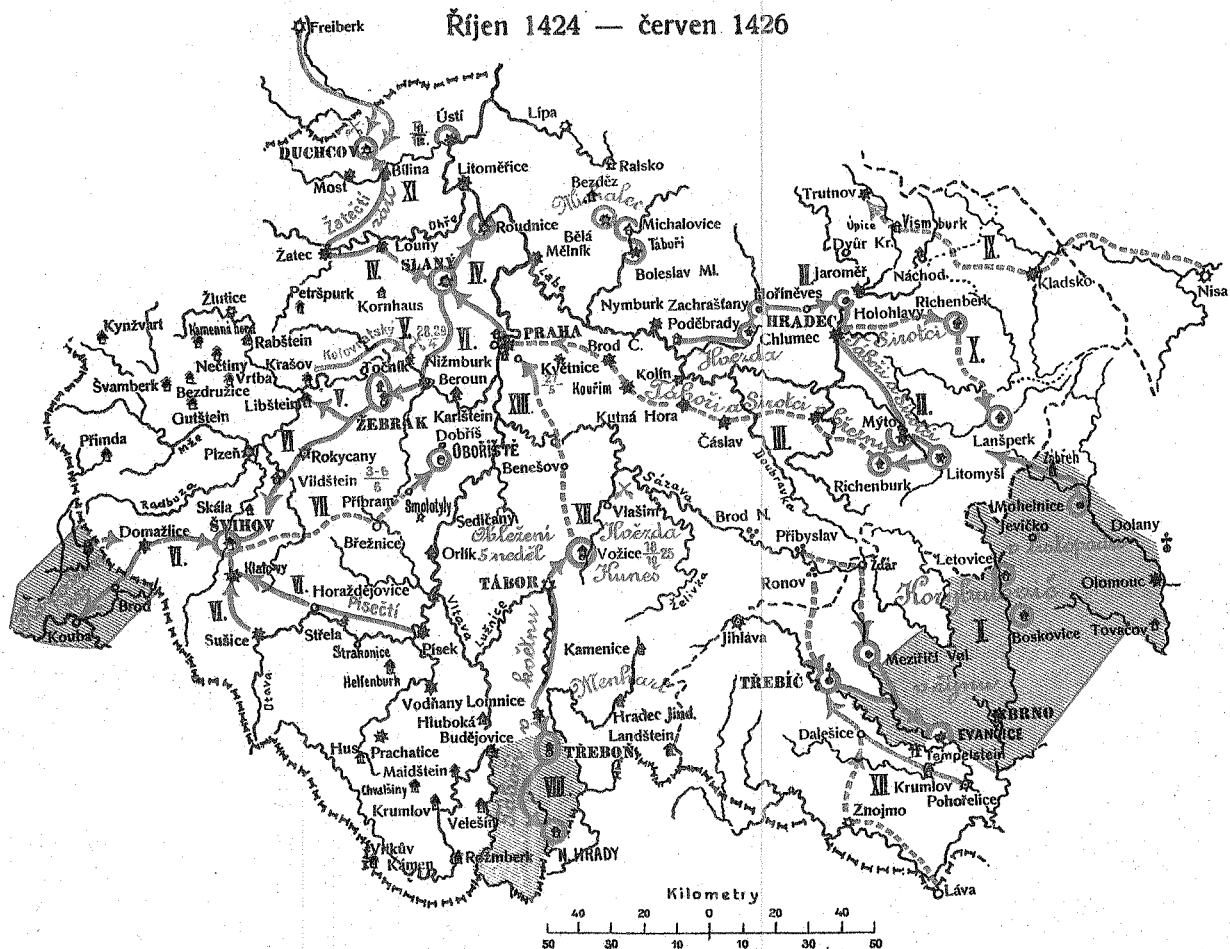
V. <-----> Louny královským odňaty. Bzdinka, volán do Tábora proti Rožmberským, dobývá cestou na Pražanech hradu Ostromeč (18./7.), brodu Vltavského.

VI. —————> Žižka koncem srpna na Prahu. 1./9. v Libochovicích; u Veltrus přes Vltavu a před 10./9. lehá u Libně proti Praze. Tu již od 20./6. vládne Korybutovič (přibyl Slezskem přes Osoblahu), povolán stranou Pražan. 10./9. uzavřeli Táboři mír s Oldřichem Rožmberským, aby celá síla Tábora byla obrácena na Pražany. 14./9. mír zavřen na poli Špitálském. Smluvena společná výprava na Moravu, vybití krále a zetě jeho Albrechta Rakouského. V listu odpovědném podepsal se Korybutovič (se souhlasem Žižkovým) co „král český požádaný a volený“.

VII. —————> Poslední pochod Žižkův. Správcem vojsk Žižka. Lid jeho bratrstva vede Kuneš z Bělovic, tábořské Hvězda, Pražské (při němž Korybutovič) dvou měst: Hynek z Kolštejna a Diviš Bořek. Všeho lidu na 20.000 m. 6./10. obležena Přebyslava a hrad Ronov; Diviš Bořek s předvojem (4000 mužů) pošinut k V. Mezifíči na Moravě. Žižkův hlavní stan u Šonfeldy. Ve středu 11. října umírá Žižka po kratičké nemoci nákazou „morové hlízy“ (aniž v celém vojsku jiného případu nemoci!).*

* Místo označeno dnes pomníkem.

Od smrti Žižkovy do vystoupení Prokopa Holého.

Mapka čís. 22.

Do smíru Vožického.

(11./10. 1424—18./10. 1425.)

Výprava Moravská. I. —→ (Po smrti Žižkově strana zve se „Sirotky“.) Dobyta Přibyslav i Ronov. Vojska vedením Korybutoviče na Moravu. Dobyty: Třebíč, Evančice, Letovice, Boskovice, Mohelnice a j. Návrat v listopadu. Po návratu rozepře Táborů se Sirotky. Táboři zmocňují se Nymburka a Čáslavi. Rozepře urovnána.

Nová vojna s Pražany pro dohodu jejich s královskými o povolání krále Zikmunda. Začíná v únoru.

II. —→ Bzdinka do východních Čech. V Hradci připojují se Sirotky. Vys. Mýto, Litomyšl a Rychenberk vzaty Pražanům. **III.** —→ Na Prahu; 31./3. nezdařený pokus vedením Hvězdy. **IV.** —→ Dále na Slaný (5.—17. dub. dobyt) a **V.** —→ Roudnici (hrad uhájen, město spáleno) a současně oddíl na Nižmburk (28./1a. obsazen, 29./4. opět dobyt Hanušem Krašovským) a dále do Plzeňska; pleny pod Libštejnem a Krašovem.

VI. —→ Hlavní vojsko (7.000 pěš., 900 jezd.) od Roudnice na Žebrák a Točnick (2./5.—4./5. marně obléhány). Spálena města Žebrák a Hořovice. Do Plzeňska; obležen hrad Švihov (posádka 130 m. vzdává se po 15 dnech); posily z měst tábořských. **VII.** —→ Hvězda na Příbramsko, obležena (3./6.) a vypálena (6./6.) tvrz Obořiště.

VIII. —→ Táboři na statky Oldřicha z Rožmberka. U Třeboně (13./5) odehnání, Nové Hrady dobyty a vypáleny. Oldřichu veliké škody.

O Pražanech známo pouze: dobyli tvrz Květnice (27./5.) a odvábili Bočka Poděbradského Bratřím.

Na Moravě: v únoru klášter Dolany v moc Husitů (Jan Tovačovský?). Do země vtrhl Albrecht Rakouský.

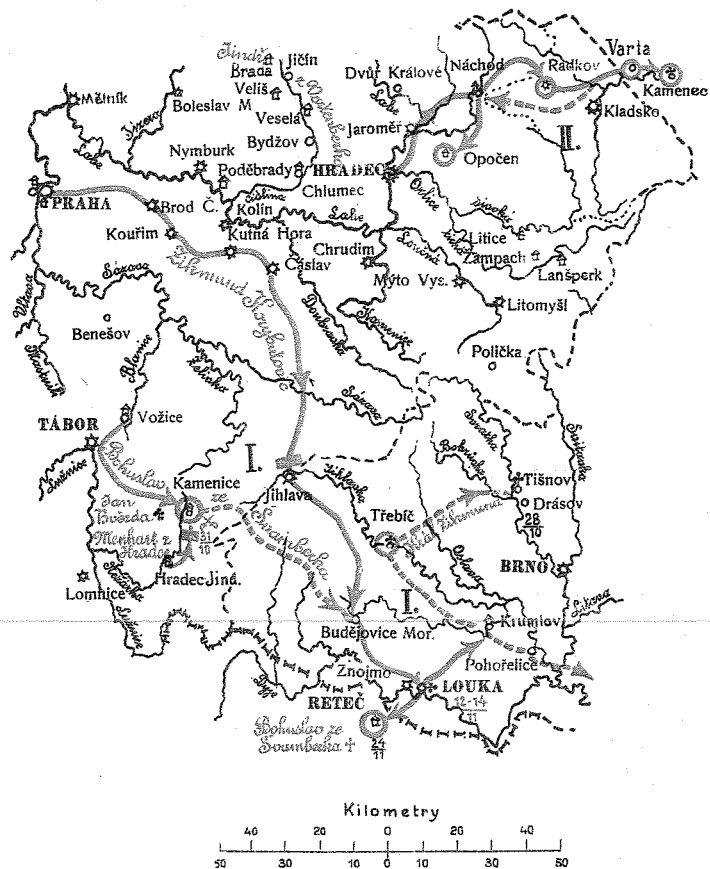
IX. —→ V srpnu Slezané (lid biskupa Konráda) páli vsi až k Trutnovu.

X. —→ Začít. září Sirotky útok na králov. panstvo; dobyli Rychenberk (před 7./9.) a Lanšperk. **Táboři** (z Nymburka?) dobyli Ml. Boleslavi a hrad Michalovice. Pan Michalec vzal Pražanům Bělou pod Bezdězem.

XI. —→ V září Jakoubek z Vřesovic (na Blížč) s Žateckými (4000 m.) u Duchcova (hrad spálen, zdi města zbořeny). Za návratu přepadeni Mišenskými (6.000 m.) s velikou škodou.

XII. —→ Hvězda s hlav. vojskem Táborů obléhá Vožici; přitrhli Sirotky (Kuneš). Hrad hájí Materna z Ronova, jemuž král slibuje pomoc. Král —→ teprve 9./10. klade se u Pohořelic. Od Lávy táhne Albrecht Rakouský. Oba spojují se 12./10. u Dalešic a obléhají Třebíč (posádka tábořská). Doufají odvábiti Hvězdu od Vožice.

XIII. —→ Od Vožice Bohuslav ze Švamberka s částí Táborů ku Praze; lehá u Vršovic (před Vožicí zatím raněn smrteľně Jan Hvězda z Vícemilic). Vyjednává se 18. října o mír u Vožice. (Následuje smlouva Pražan a Táborů s 22 pány a 13 hrady strany pod jednou na Plzeňsku a Pobrdsku.)

Mapka čís. 23.

Na sklonku r. 1425.

I. —> Společná výprava na Moravu; spravuje **Korybutovič**. Vojska vedou: Pražany Hynek z Kolštejna, Táborci Bohuslav ze Švamberka, Širotky Kuneš. Účel: pomoci Husitům, vypudit krále Zikmunda a vévodu Albrechta. Bratrská vojska cestou oblehla **Kamenici**; Pražané vyčkávají u Jihlavy, až Bratři dokončí. Menhart z Hradce své Kamenici na pomoc. 31./10. přitrl, poražen, odehnán; hrad se vzdává (celkem 14 dní obléhán); † Jan Hvězda z Vícemilic. Vrchním Táborů zvolen Bohuslav ze Švamberka). Obě skupiny na Moravu ke Třebíči. Král Zikmund už před tím ucouvl (28./10. u Drásova); i vévoda Albrecht ustupuje na pomezí uherské. Sraz vojsk českých u Mor. Budějovic. Klášter **Louka** 12.—14. list. dobyt. Vtrženo do Rakous, obležena **Reteč** (město i hrad) páně Jana hraběte z Hardeka. Raněn smrtelně † Bohuslav ze Švamberka; vév. Albrecht blíž se, na útok nemá odvahy. 24./11. Reteč dobytá, majetník zajat. Výprava ukončena. Mrtvý hejtman tábořský pohřben v Mor. Krumlově.

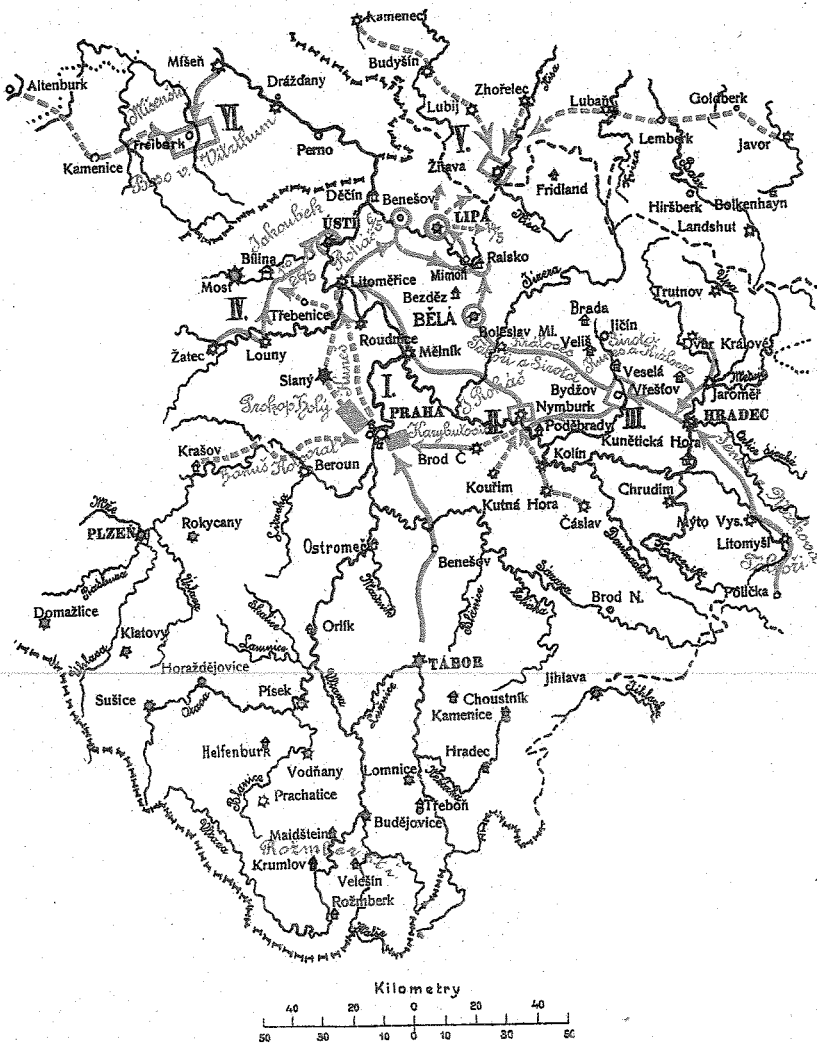
II. —> Kněz **Ambrož** s částí domácí obce Siročiči do Kladska a Slez. Dobyt Radkov (1.—2. pros.) a poškozen klášter Kamenecký; návrat. Janu Městeckému dobyt a zbořen hrad **Opočen**.

III.

DOBA PROKOPA HOLÉHO.

r. 1426—30./5.1434.

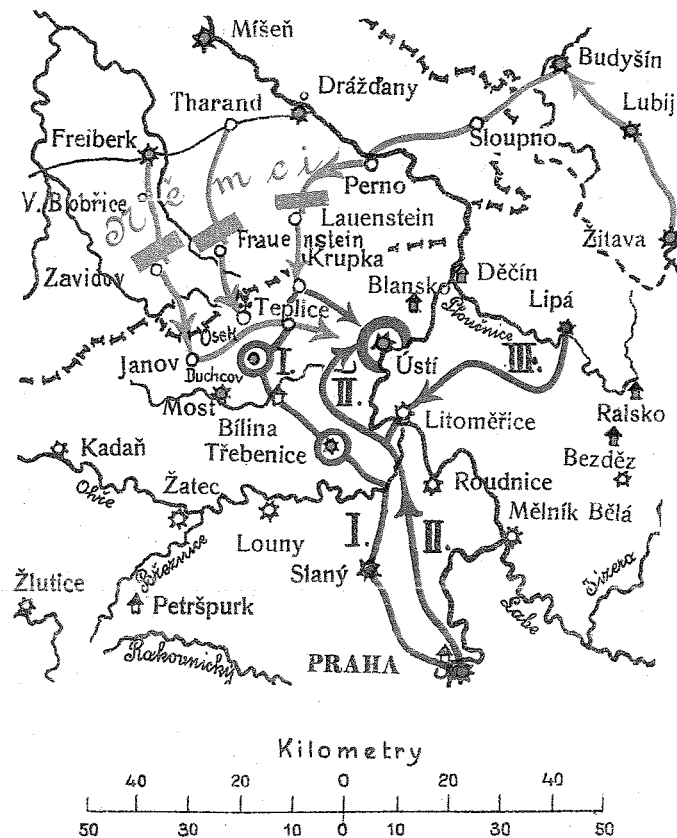

Mapka č. 24.

Výprava Ústecká.

Na začátku r. 1426 chystá král Zikmund novou výpravu do Čech. Vojska s vévodou Saským, Fridrichem Bojovným. Na výpravě s české (■) strany vojska všech tří stran i někteří páni pod jednou. Správcem **Pražan** Korybutovič, hejtman Hynek z Kolštejna; **Táboři**: Správcem Prokop Holý, polní vojsko: Jaroslav z Bukoviny, domácí: Bleh z Těšnice, polabský oddíl: Jan Roháč; **Siroťci**: správce kněz Prokúpek, polní vojsko: Kuneš, domácí: Jan Královec.

A) **Ličený útok na Lužici**. Sborniště vojsk českých (■): I. Korybutovič a Prokop Holý, II. Roháč, III. Siroťci. Vojska Tábořů s Rožmberským zdržela výpravu. Třeba odvrátit pozornost nepřátel: Siroťci a Roháč předstírají útok na Lužici. Pohyby a podniky zde znázorněny. Dobyty Benešov n. Pl., dobytá Bělá a (10./5.) i Lipá; honci puštěni k pomezí Lužickému. S německé strany (■) očekáván útok na Lužici. **Hanuš z Koldic** (V.) sbírá Lužické a Slezany u Žitavy a žádá do Míšeň za pomoc. **Sasové a Duryňci** (VI.) sborniště u Freiberga. — Vojska Tábořů s Rožmberskými skončena; hlavní vojsko Tábořů ku Praze. U Bílina proti Míšeňci pozoruje **Jakoubek z Vřesovic** s Lounskými, Žateckými a svými (IV.). Siroťci vojsko polní táhne přes Prahu; domácí vede Královec přímo k Lipé.

Mapka čís. 25.

Ústí obleženo.

(27./5. — 16./6. 1426.)

Kolem 20./5. účel demonstrace dostižen; obrat vojsk českých (←) k Ústí. Táboři (I.) přes Slaný na Třebenice, Pražané (II.) a skupina demonstrační (III.) přes Litoměřice. **Jakoubek** z Bílina co předvoj svírá (po 26./5.) Ústí. **Prokop Holý** dobyl cestou Třebenic, Duchcova, Teplice a Krupky; za ním k Ústí přitáhli Pražané, Roháč a Siroťci. Všechn Čechů na 25.000.

Sasové (→) volají na pomoc Sestiměstské. Rozvoj na čáře V. Bobřice—Perno; hlavní sídlo V. Bobřice (Boso z Fictuma). Všeho lidu 70—80.000, tři skupiny (jezdců 10.000). Markrabina Kateřina 11./6. přehlíží skupinu u V. Bobřice. V týž den vše vojsko k lesu. 12./6. předvoje na čáře Janov, Teplice, Krupá. 13./6. i valné houfy z lesa. 14./6. pravé křídlo i střed k Teplici; levé kryje. Klášter panenský v Teplici surově navštíven.

Přechod na český útok. Čtvrtá křižácká.

(Od ledna do 1/2 srpna 1427. — Tachov.)

R. 1427 začínají pravidelné náběhy Čechů do zemí okolních; oplata za vpády křižáků, vynucená tísní hospodářskou.

I. —→ **Táboři špižuní** v Rakousích (leden). Spálen klášter Světlá (Zwetl) a jiná místa.

II. —→ **Prokop Holý** (16.000 Táborů a Sirotků) v březnu do Rakous. 12/3. obležena Světlá; útok po 2 noci a 1 den (13/3.); přitřhl 14/3. Reimprecht z Wallsee s vojskem rakouským. X Rakušané poraženi (9.000 zabitých); hojná kořist; Světlá vypálena.

V Praze 17/5. bouře proti Zikmundovi Korybutoviči; jat lidem „pro zachycené zrádné listy“; zavřen na Valdštyně (hradu).

III. —→ **Prokop Holý** s Táboři a Sirotky do Lužice a Slezska (X u Žitavy 11/5., Lubna 15/5., 16/5., Lemberka 18/5.).

IV. —→ Obležení Červené Hory Sirotčím vojskem domácím. Sem i polní vojsko Sirotčů po návratu ze Slez. 8/6. kapitulace posádky, hrad vypálen.

V. —→ Tábořské polní vojsko po návratu ze Slez zabírá Jaroměř, obléhá Žleby (kapitulace 21/6.); hrad zapálen a rozbořen.

VI. —→ **Čtvrtá křižácká** (nařídil říš. sněm ve Frankfurtě 4/5.).

Předepsán útok na Čechy se 4 stran: z Hor. Falce, Mišně, Slezska a Rakous. Prvé dvě skupiny mají spojití se ve Slaném; strana Korybutovičova (Smiřický a jiní) vydá jim Mělník, Roudnici, Lobkovice a Toušeň. Prahy doufají zmocnit se zradou. Provedení: Kurfirst Fridrich Braniborský na západu ve 2 skupinách. Z Chebu podél Ohře chce se spojití s Mišenskými; odtud na jih ke skupině arcibisk. Oty Trevířského, jenž přes Tachov a Planou obléhá Stříbro (29/7.).

← **Proti nim Pražané s Bratřími** (12/8.—18/8. spojení). Vrchní vedení **Prokop Holý**. Lidu 16.000 pěš., 1.500 jezd., vozy, pušky. 29/7. u Rokycan. Od Stříbra navstříc vév. Jindřich bavorský se 3.000 jezdci. Ostatní vojsko německé (80.000 m. — udává se dokonce 160.000!) má následovati. 2/8. vytrhnuto — náhle však, zprvu čelné houfy, pak všechno vojsko na útěk (aniž Čechů spatřilo) přes Tachov za les na Pernov (tu setkání s Chebskými). 4/8. kardinál Jindřich z Winchestru (právě přibyl!) a kurfirst Fridrich se zbytkem do lesa; v **Tachově** ostalo 1.500 m. posádkou. Zadní houf Němců dohoněn českými honci, zbit a stíhán za les. 11/8. dobyt město a 14/8. hrad Tachov. Obé obsazeno Sirotky.

VII. —→ V tu dobu **Slezané** do Čech přes Kladsko. Proti nim **Jan Čapek** s hotovostí Hradeckou upadnul do nástrahy 12/8. v X poražen u Náchoda. Slezané, vypálivše předměstí, vracejí se domů na zprávu o pohromě tachovské.

X Jižně od Prahy u Mníšku 23/8. drobná potyčka Ostromečského houfce Táborů s královskými z Karlštejna.

36

Mapka čís. 29.

Od pádu Tachova do konce r. 1427.

(Obležení Plzně a Kolína.)

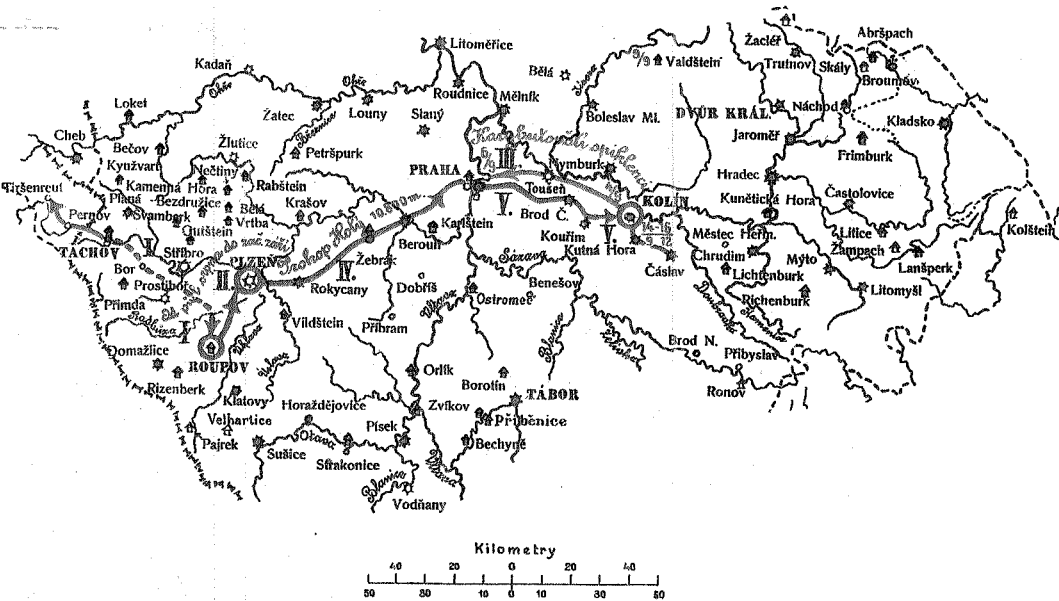
I. —→ **Prokop Holý**, dobyv Tachova, několik dní na čekané (do návratu honců, Němce stíhajících). Potom obléhá Jana z Roupova na hradě a donutí připojití se.

II. —→ Obléhá Plzeň. Opět nedobyta, leč všechen landfrid i s purkrabím Karlštejnským poddávají se na příměří do 24/4. příštího roku.

III. —→ Za nepřítomnosti vojsk spiklenci strany Korybutovičovy, **Hynek z Kolštejna** a **Jan Smiřický**, pokoušejí se o Prahu. Spiknutí prozradil Vilém Kostka z Postupic. 6/9. vnikají spiklenci do Prahy (600 jezdců); ulice zataženy řetězy, udeřeno na ně. Pobiti, zjímáni, rozprašeni. Hynek z Kolštejna a Smiřický zajat.

IV. —→ **Prokop Holý**, volán Pražany na pomoc, chvátá z Plzeňska, vtáhne 11/9. do města (10.000 pěších, 800 jízdních Táborů).

V. —→ Po málo dnech s Táboři, Sirotky a Pražany ke Kolínu; zde od 14/9. po 13 neděl obléhán třetí spiklenc, **Diviš Bořek z Miletínka**. Město 15/12. vydáno za volný odchod 100 mužů s majetkem osobním. 16/12. Diviš Bořek opouští Kolín

37

Výprava do Uher a Slezska r. 1428.

Po dobytí Kolína veliká výprava na oplatu do Uher a Slezska vedením **Prokopa Holého**. Jedna z jeho výprav nejznámějších. Účastní se polní vojska: Tábořské (Jaroslav z Bukoviny), Sirotčí (Velek Koudelník), část Pražan, Moravané (Jan Tovačovský). Nástup v prvních dnech ledna ve dvou pořadích: napřed Sirotci s Pražany, za nimi Táboři.

I. —→ **Pochod Uherský.** První skupina s Janem Tovačovským obléhá Uherský Brod (vzdal se, obsazen). U Veselí sraz s Táboři. V Uhrách pronikají vojska až ku Prešpurku; pouhé pleny. Přes Trnavu a průsmyk Hrozenkovský do Uher. Brodu. Týden klid. Vzkaz Sirotčí obci domácí (Jan Královec) přispěti vojskům začátkem dubna ve Slezsku.

II. —→ **Vtržení do Slezska.** Na pochodu Moravou zlomil Velek Koudelník 11./3. nohu a nahrazen Blažejem z Kralup. Připojuje se ruský kníže Fridrich z Ostroha a Dobek Puchala pán na Odrách. (Situace ve Slezsku zřej. na na obrázcích 31—33.) 13./3. dobyt Horní či Malý Hlohov.

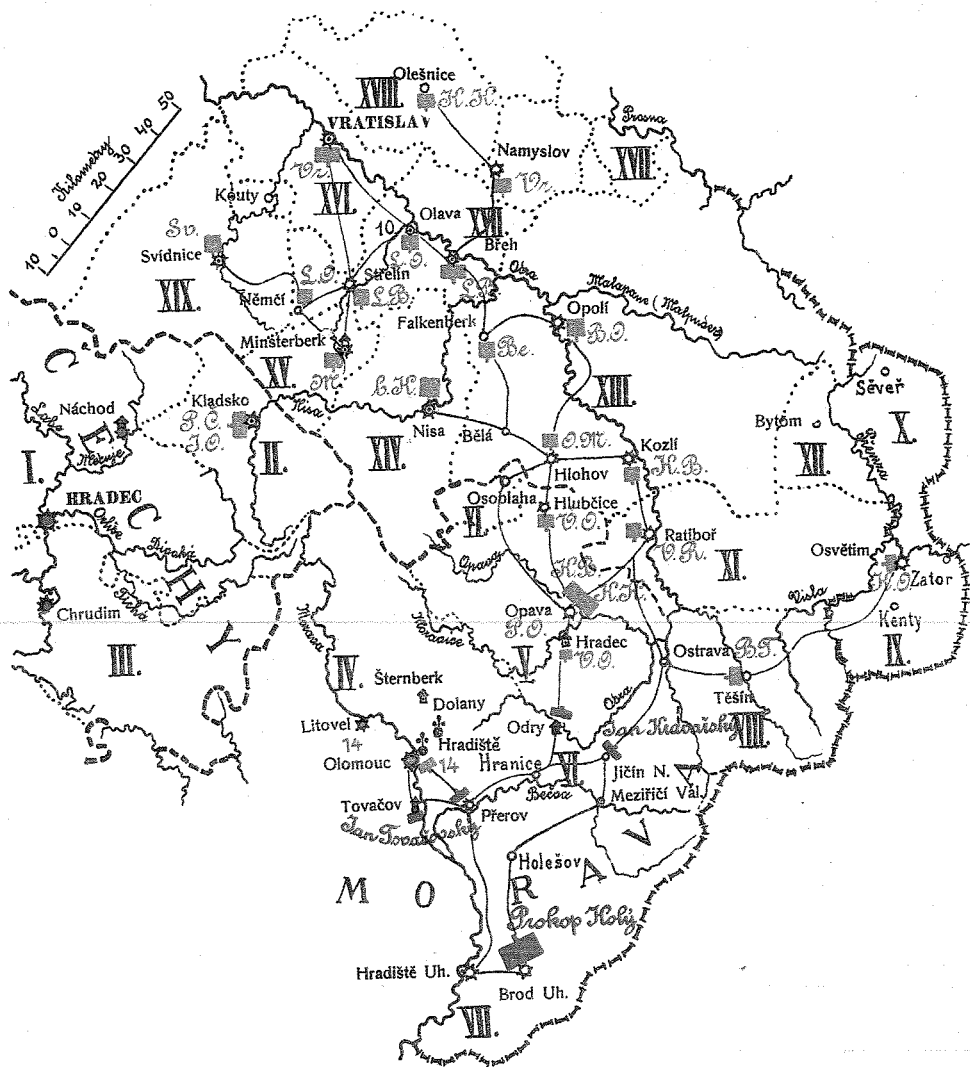
U Nisy hlavní strůjce vpádů Slezan do Čech, biskup Vratislavský Konrád, shromáždil silné vojsko vedením Půty z Častolovic, hejtmana v Kladsku. 18./3. ✕ u Nisy. Půta poražen. **Prokop Holý** přes Břeh a Olavu na Střelín, čelem k Vratislavi krytí přítok z Čech Sirotčí obce domácí.

III. —→ Posily z Čech (Jan Královec) spojují se u Reichenbacha. Dobyta a obsazena Sobotka. **Prokop Holý** (nyní 25.000 m) do Středy. Ležení pozorovací (12.—16. dubna).

—→ **Slezané z Horního Slezska** (Ludvík Břežský, Konrádové Bílý i Kantner, Ratibořští), Dolního Slezska a Braniborci u Modlova, později do Lehnice. **Lužičtí** u Zhořelce; vytrhli 17./4. do Slez. ← **Prokop** ze Středy do Jávora (17./4.—21./4.). Sem dostavuje se druhá posila z Čech: Jan Vartenberský. (Situace na této mapce načrtnuta.)

IV. ← Ze svého centrálního stanoviště, operuje na vnitřní čáře, **Prokop** 22./4. na Goldberk, zamezení spojení Lužičan se Slezany. Účinek: **Lužičané** se vracejí k domovu, **Dolnoslezané** se rozcházejí. **Prokop** stíhá, dobývá Hajnova (24) a honí až ke Střinavě; Dolnoslezané rozprášení (další na mapce č. 34.).

V. —→ V Čechách boje Pražan s Janem Smiřickým (←), uprchlým z vazby. Hejtman **Václav Carda** obléhá jej v Roudnici, marně. **Smiřický** dobyt na Cardovi Hoštku.

Mapka č. 31.

Prokop Holý do Slezska 1428.

A. — Situace před vpádem (únor).

1. Rozdělení politické.

V Čechách:

- I. = Hradecko
- II. = Kladsko
- III. = Chrudimsko
- Na Moravě:
- IV. = Olomoucko
- V. = Opavsko
- VI. = Přerovsko (s enklavami)
- VII. = Hradištsko.

Ve Slezsku:

- VIII. = knížectví Těšínské
- IX. = " Osvětim a Zator
- X. = " Seveřské
- XI. = " Ratibořské

XII. = knížectví Bytomské

XIII. = " Opolské

XIV. = Nissko (s panstvím Koutským)

XV. = Minstrbersko

XVI. = Vratislavsko (s Namyslovské n.)

XVII. = Břežsko (s Krucburkem)

XVIII. = Olešnicko (s Kunštátem)

XIX. = Svidnicko

2. Vojenská situace.

- Husité
- Slezané a spojenci:
- V. O. = Václav Opavský
- P. O. = Přemek "

K. B. = Konrád Bílý (Kozelský)

K. K. = Konrád Kantner (Olešnický)

B. T. = Bolek Těšínský

V. R. = Vdova Ratibořská

K. O. = Kazimír Osvětimský

O. M. = Bolek Opolský mladší.

B. O. = Bolek Opolský

Be. = Bernard Opolský Falkenberský

b. k. = biskup Konrád Vratislavský

P. Č. = Půta z Častolovic.

J. O. = Jan Městecký z Opočna

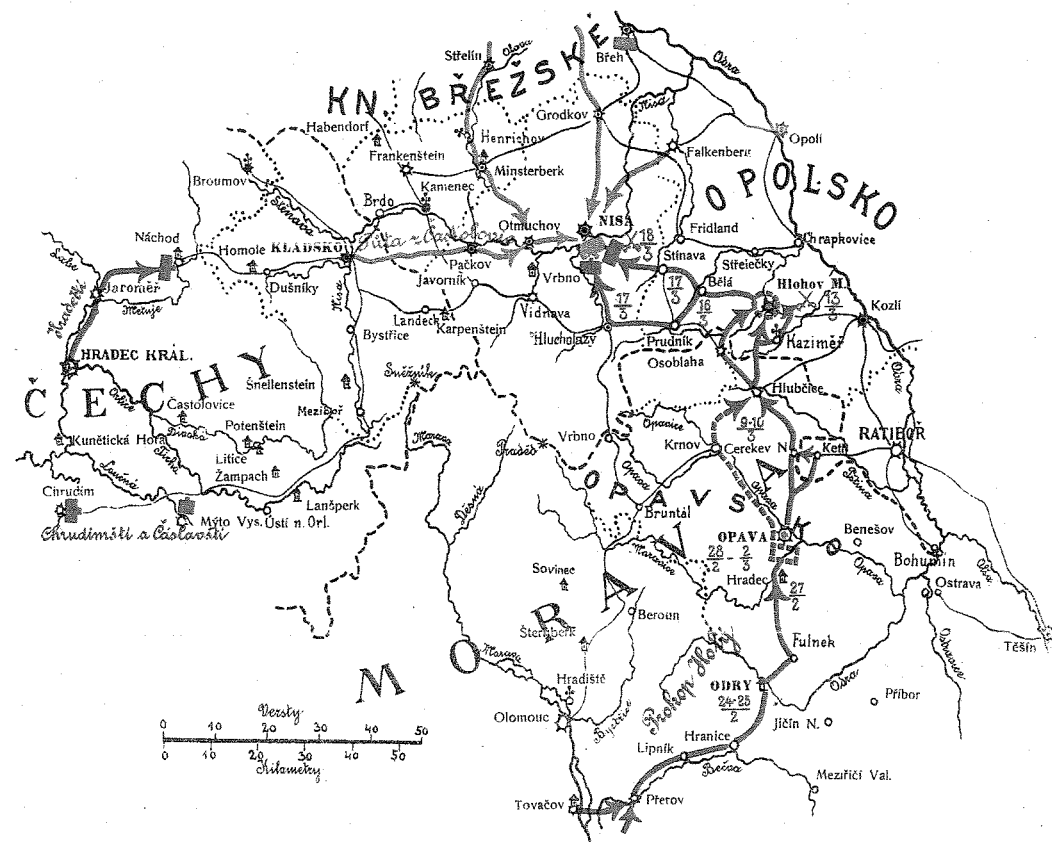
M. = Jan Minstrberský

L. O. = Ludvíkové Olavští

L. B. = Ludvík Břežský a Lehnický

Vr. = Vratislavští a Namyslovští

Sv. = Svidničtí.

Mapka č. 32.

Prokop Holý do Slezska r. 1428.

B. — Vpád.

→ **Husité**, t. j. Táboři: správce Prokop Holý, hejtman Jaroslav z Bukoviny (polní vojsko 7 — 8.000 m.); **Sirotci**: správce Prokúpek, hejtman Blažej z Kralup (polní vojsko 7 — 8.000 m.); jedna čtvrt (2.000 m.) Pražan, moravští, polští a ruští pomocníci (Jan Tovačovský z Cimburka, Dobeslav Puchala na Odrách a Frídrieh Ostrožský).

27./2. u Hradce-smlouva s Václavem Opolským (Hradec a Hlubčice vykoupeay od záhub);

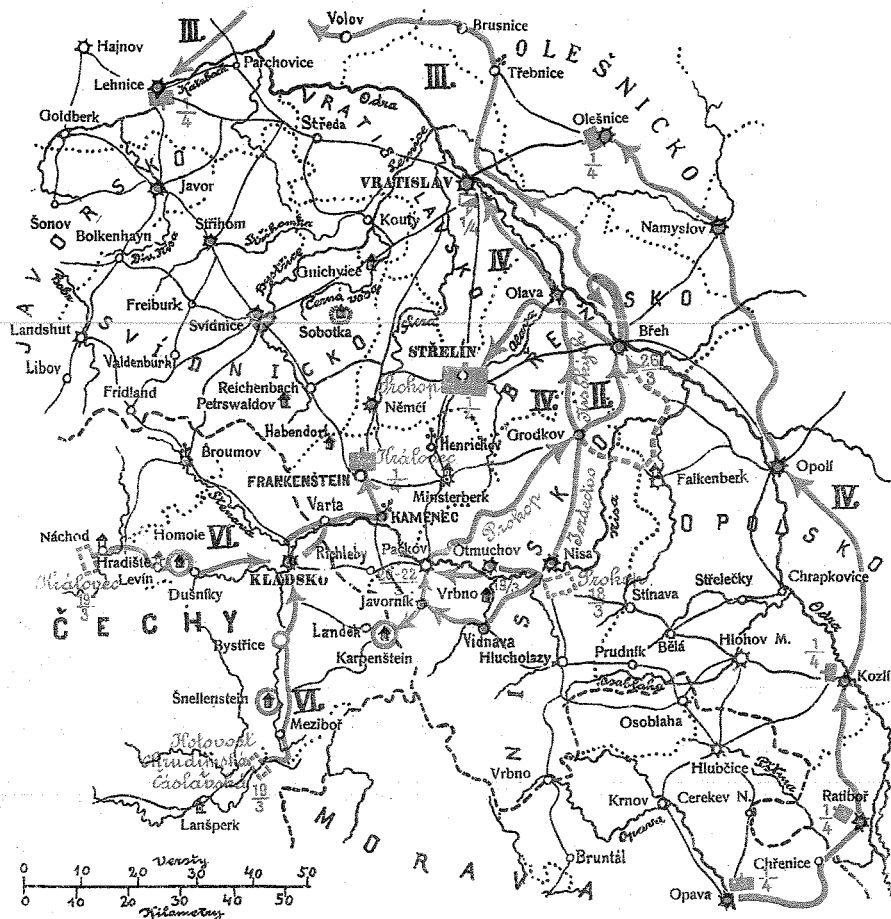
asi 28./2 — 2/3. ležení blíž Opavy, v níž zavřela se knížata Přemek Opavský. Oba Konrádové Bílý i Kantner s lidem svým i kněžny Ratibořické. → Odtud ve 2 proudech (za plení) ke Hlubčici. Dále přes Osoblahu a probošství Kaziměř (obě vypáleno) k **M. Hlohovu** (12./3. — sevržen, 13. dobyt — přes 1000 zajatých — 14. a 15. odpočinek a pleny). Tu přiměřil s oběma Bolky Opolskými, otcem i synem.

→ Zatím **Konrád** biskup Vratislavský sbírá lid u Nisy a volá z Vratislavy (400 m.), Falkenberka, Minsterberka, Olavska a z Kladska, odkud přichváta král, hejtman **Půta z Častolovic**, jenž přejímá velení.

→ **Prokop Holý** 16./3. do Bělé, 17./3. ve 2 proudech dále, klade veškeru péchotu na vozy a přepadá 18./3. Slezany u Nisy, jež úprkem obrací na útěk a stíhá až do předměstí, jež spáleno i s celou vobzou Slezan. Město Půtou uhájeno.

→ Té chvíli sbírá se v Čechách již domácí obec **Sirotčů** (hotovosti: hradecká, časlavská i chrudimská) u Náchoda (Jan Královec), Chrudimi a Vys. Mýta.

Mapka č. 33.

Prokop Holý ve Slezsku 1428.

c) Od Nisy do Střelína. Přítok posil.

(18./3. — 1./4.)

I. **Prokop** z Nisy do Minstrberska; Otmuchov 10./3., Pačkov 20./3. spáleny. Ležení v Otmuchově do 22./3.; v ten den smlouva s Minsterberskem; vyjednána mezi jiným ochrana nemocných a raněných vojnů husitských, léčených. Oddílem dobyt cestou hrad Karpenštein (dle Grünhagena oddíl Královcův). (Otevření cesty do Čech.)

II. **→** Vpád do území Bernarda Falkenberského a do Břežska; Grodkov, Falkenberg vypáleny; příměří s Bernardem.

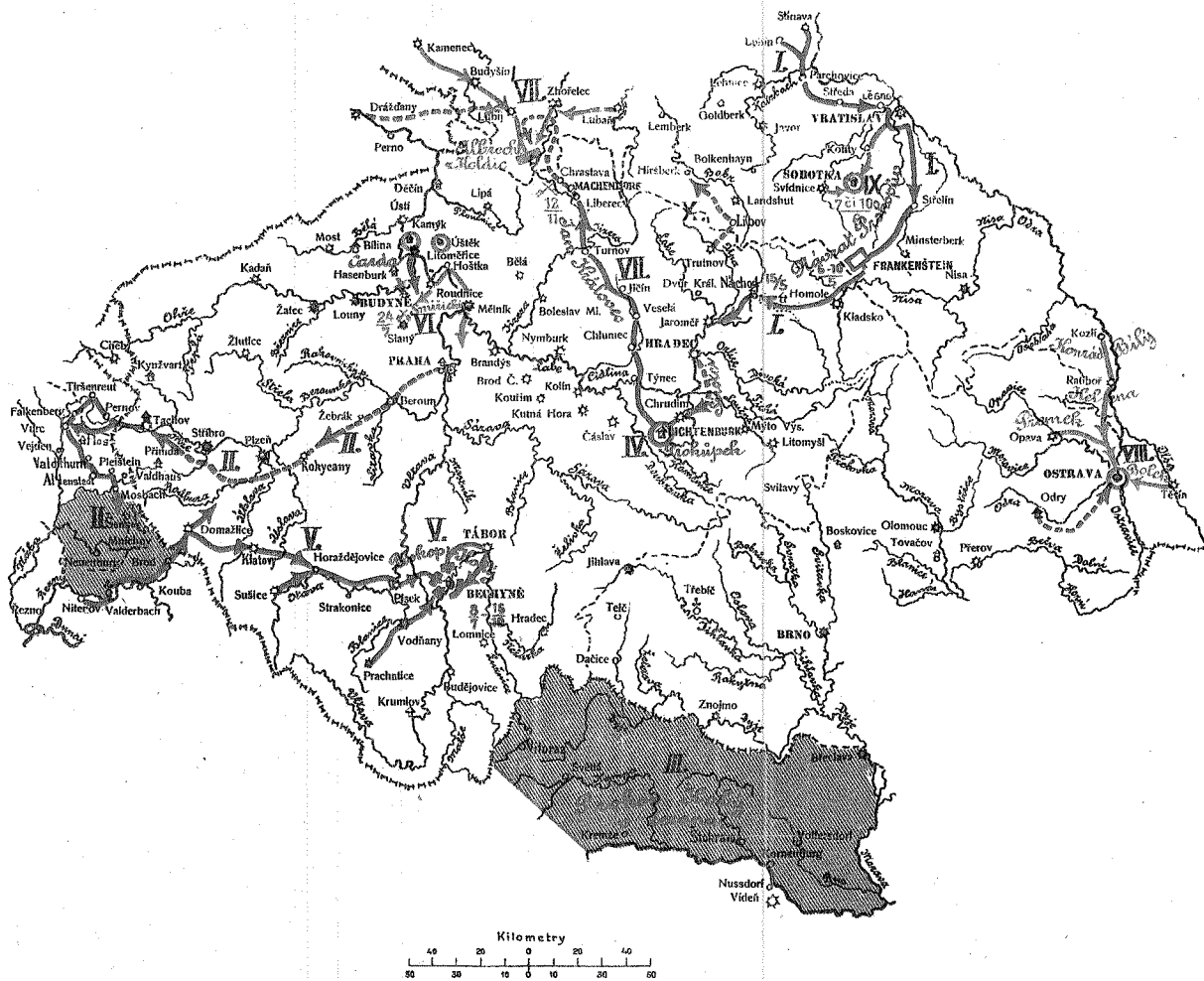
III. **←** Útěk Ludvíka Břežského do Lehnicka; Břeh obyvatelstvem opuštěn; 20./3. vtáhli Husité; **→** slabý oddíl stíhá prchající na krátkou vzdálenost.

IV. **→** Návrat Vratislavských z **X** u Nisy; návrat z Opavy obou Konrádů: Bíléno do Kozlí, Kantnerův do Olešnice;

V. **←** **Prokop Holý** přes Olavu (tajná smlouva s Ludvíkem Olavským mladším) do Střelína, kde ležení na vyčkání přítoku posily, o niž z ležení opětovně se psalo.

VI. **→** **Jan Královec** zatím dvěma proudy do Kladska; hrady: Hradiště (u Levína), Šnellenstein (u Meziboru) dobytý a sbořeny, Homole dobytá, obsazena Petrem Polákem. Na to sevráno Kladsko opět už hájené Pátou z Častolovic; 3 ležení kol města; spálena část předměstí. Po nějakém odpočinku a znepokojení pevného místa další pochod přes Vartu; asi 30./3. zrušeno klášter Kamenec a zapálen (uhašen po jich odchodu). 1./4. lehlo vojsko před Frankenšteinem. (Následovalo spojení u Reichenbacha.)

■ Husité }
■ Slezané } Situace 1. dubna.

Mapka čís. 34.

Od května do listopadu 1428.

- I. □ → Prokop Holý naspět do Horního Slezska. 1./5. — 2./5. u Vratislavi, 3./5. — 4./5. u Střelína, 6./5. — 10./5. u Frankenštejna, odkud mívá udeřiti na Nisu. Na boje nedochází; Slezané přistupují na příměří (do 15./5.). Návrat do Čech. Na Sobotce a Homoli ostaveny posádky.
- II. ● → Siroteci s Pražany (9.500 m. všech) do Bavor. Kolem 25./5. z Prahy, 31./5. za Tachovem přes hranici. Dobyty Pernov, Tirschenreut, Falkenberg, Moorbach, vypálen Nitenov, klášter Valderbach a Mnichov n. Lesy. Sbírání Bavorů a Norimberských ještě 12./6. u Vejdeny; Čechové ale již asi 14./6. domů přes les.
- III. ● Prokop Holý koncem května přes Moravu do Rakous (s 10.000 m.). Tu v červnu leží naproti Nussdorfu; pleny na levém pobřeží Dunaje. Bližší neznámo. 25./6. opět v Čechách; v ten den sjezd v Praze, na něm i Prokop Holý s Jaroslavem z Bukoviny.
- IV. → ⊙ Siroteci (Prokúpek a Jan Královec) oblehli 29./7. — 30./7. Lichtenberk (majetník Jan Městecký; hájí hejtman Liška).
- V. ■ → Prokop Holý obléhá 8./7. Bechyni (Jindřicha z Lažan); polní i domácí vojsko Tábořské ve čtyřech leženích kolem hradu; ze všech palba z pušek (křížová). Jaroslav z Trocnova, bratr Žižkův, †. Hrad vydán kolem 16./10. za volný odchod posádky (100 m.).
- VI. ← Boje Pražan s Janem Smiřickým a Zikmundem Děčínským. 24./7. ✕ u Budyně; Václav Carda poražen a jat. Spojenci zabírají lší tvrz Kanyk. 4./10. smír se Smiřickým. Zikmund Korybutovič propuštěn z vazby (už 27./10. na cestě Moravou v Tovačově a na Odrách). Děčínský dále v záští. Dobil a vypaluje Ústěk.
- VII. → Jan Královec od Lichtenburka do Žitavska na špižování. Albrecht z Koldic proti němu se Šestiměstskými; z Dráždan Hanuš z Polenska. 12./11. přepadli Královce v ležení u Machendorfa za návratu jeho; pobili 500 m., vzali 120 vozů s kořisti a stíhají k Liberci; tu odbiti Královcem od vozů.
- VIII. → V srpnu obsazuje Dobeslav Puchala z Oder městečko Ostravu. Obleženo Hornoslezany. Výsledek neznámý.
- IX. → ⊙ Slezané hned po odchodu Prokopa Holého obléhají hrad Sobotku. 14 dní marné útoky; 7./6. — 10./6. vzdává hrad Jan Kolda ze Žampacha za volný odchod posádky (200 jezdců, 40 pěších). Hrad zbořen.
- X. → Siroteci od Trutnova na pomoc Sobotce přes Landshut; pozdě! Pouze pleny až do okolí Híršberka (13./7.).

44

45

Mapka čís. 35.

Od listopadu 1428 do 1/2 září 1429.

I. —> Sirotci po návratu z Lužice (snad sám Královec) do Kladska, 14 dní leží u Štívnice (13./12. — 26./12.). 27./12. nájezd Slezanů vedením Jana Minstrberského; poražen na hlavu (a $\frac{1}{2}$). Sirotci do Slezska, pojí se u Jegerndorfa s oddílem Táborů a Moravanů

(8.000 m., 500 vozů). Válcí se do polovice února 1429. Návrat Kladskem. —

V prosinci různice v Praze mezi Staroměstskými (hejtman Carda) a Novoměstskými. 20./1. přitřhl hejtman **Velek Koudelník** na pomoc se Sirotky a Táboři. 21./1. příměří.

II. III. **Prokop Holý** dobyl Bechyně, v listopadu 1428 na Moravu, v prosinci do Rakous, do dubna 1429 pleny až k Dunaji; Eggenburk ještě 10./4. obléhán. Při tom 4.—9. dubna sjezd Prokopa s králem Zikmundem v Prešpurku, bez účinku; král už 10./4. nařizuje přípravy k novému útoku na Čechy (měl začít 24./6., ale nezačal). Podruhé sjezd v Prešpurku začátkem července.

IV. $\leftarrow$ V Čechách Táboři (Jan **Bleh** z Těšnice) obléhají 21./4. královský hrad Zvíkov, hájený **Kunátem Kaplínem**. Třináct neděl obléháno.

V. $\rightarrow$ Náběh šlechticů královské strany z okolí Berouna (Habart z Adlar, 154 koní) do okolí Prahy (kolem 23./8. 1429). Šarvátka s Novoměstskými naproti Zbraslavi u Modřan.

VI. $\rightarrow$ Václav **Carda** (Pražané) s **Jakubem Kroměšínem** (Táboři) v červenci do Lužice a Slezska. 18./7. dobyt Boleslavce útokem. Jan Zahaňský skládá výkupné. Návrat přes Landshut.

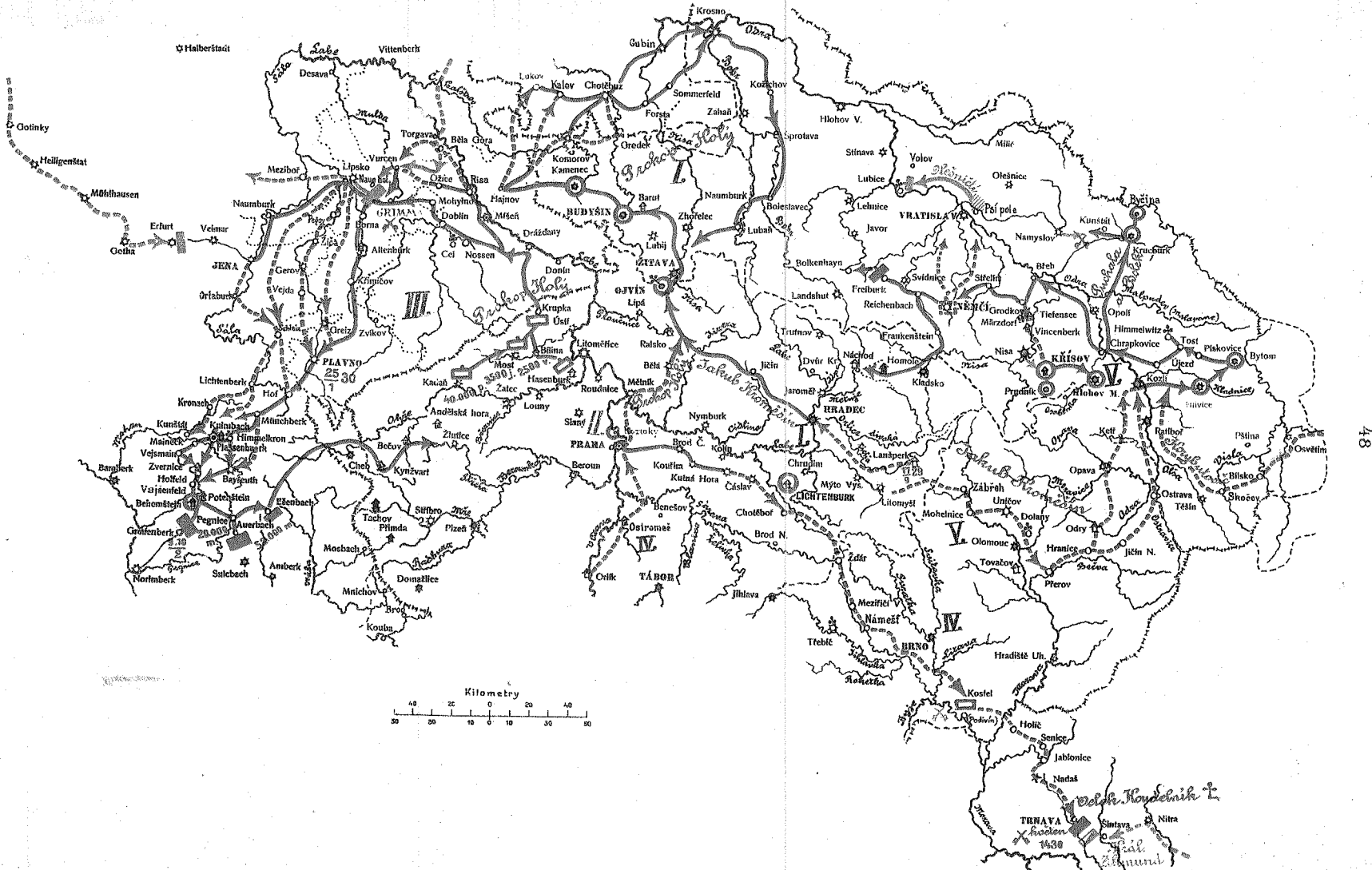
VII. $\leftarrow$ **Jakoubek z Biliny** s Žateckými do Chebska. Proti nim sbírá se v Norimberce (10./6. Fridrich Braniborský). Čechové před 10./6. nazpět.

VIII. $\rightarrow$ **Jakub Kroměšín** po návratu ze Slezska ke hradu Lanšperku (Jana z Opočna). Obležen brzy po 24. červnu.

IX. **Boje Pražan a Sirotků** na Plzeňsku s landfridem. V Bavořích obavy z nového vpádu. Bližší neznámo. Potyčky a pleny na mapce označeny. Z Domažlic náběhy do okolí Kouby.

X. Nové spory v Praze. Vyjednávají Staroměstští s králem Zikmundem. Novoměstští proti nim volají Sirotky. Staroměstští zase Táboři na pomoc. 14./9. přitřhl **Velek Koudelník** (před tím 21./8. táhl přes Rokycany ku Plané) od hranic Bavořských. Boje se Zikmundem z Kotenčic, hejtmanem Staroměstských. Na pomoc Starému městu ještě **Jan Řítka** (z Domažlic) a **Vilém Kostka** z Postupic. Novoměstským pomáhá i hejtman Sirotků **Jan Královec** od vojska pod Lichtenburkem. 20./9. příměří.

Mapka čís. 36.

Koncem r. 1429 a začátkem 1430.

I. —→ Do Lužice a Slezska (po pádu Lanšperka, 17./9.). Účel: Pokrátat Lužičany a Slezany za vpády do Čech. Vede **Prokop Holý**. Tábory: **Kroměšín** (4.400 m., 130 vozů) od Lanšperka; 28./9. obléhá Ojvíň. Prokop 27./9. z Prahy. Sirotki (Prokúpek a Velek Koudelník 2.400., 90 vozů) 28./9. z Prahy. Spojují se pod Ojvínem. Na Zhořelec a obrát na západ. Boje u Barutu, Budyšina (3 dny), Kamence (dobyť), Gubína (dobyť). Návrat kolem 11./10. s hojnou kořistí (na 100.000 kusů dobytka; v Čechách o něj nouze).

II. © **Pražané** (hejtman Zikmund z Kotenčic). 29./9. obležena tvrz Roztoky (u Prahy). Vzdává se 3, či 4. dne. 25./10. Vzdává se hrad Lichtenburk Sirotkům za volný odchod posádky.

III. □ **Prokop Holý do Saska a Horní Falce** (prosinec 1429 — únor 1430). Chystáno ještě před návratem výpravy Lužické. Sbírá se v druhé polovici prosince v trojúhelníku Krupka — Kadaň — Haznuburk (vojsko z Prahy 14./12.). Pět vojsk: Táborské polní (Kroměšín), domácí (Ondřej z Římovic); Sirotki polní (Jíra z Řečice) a domácí (Královec); Pražské (dvě čtvrti, Zikmund z Kotenčic); s Pražany i čeští a moravští páni pod obojí. 19./12. rozvoj dokončen a 20./12.—21./12. přechod Krušnohorským lesem. V Němčích taktéž záhy se chystá. Sasům poutoc z Branibor, Brunšvicka, Děvína, Duryňska, od biskupa Erfurtského, z Norimberka. Sasové a Durynci sbírají se u Naunhofu, Severoněmci u Bělé Gory. Míni u Perna svěští bitvu. Všech na 100.000 mužů.

→ Český vpád maří úmysly. 31./12. Prokop u Grimmy a Wurzeny přes Muldu. Strach na Němce; ústup přes Lipsko, vojska rozpuštěna. Sám Fridrich Saský do Duryňk, u Erfurtu nově sbírá. **Prokop na jih pěti proudy**, vojska na 15—16 km jedno od druhého (boje pod Altenburkem, Plavno dobyto 25./1., Jena). Vpád do Bayreutska (Plassenburk se uhájil) a Bamberska (vyplatilo se). Vpád do Bavor (výsledná situace 9./2.—10./2. na mapce). Na Zvernici smlouva. Návrat do Čech Chebskem. Za výpravy sesílána vojska česká na 72.000 m. (52.000 pěších, přes 20.000 jezdců). 21./2. slavný návrat do Prahy.

IV. ---→ **Velek Koudelník do Uher** (10.000 Sirotků, čtvrt t. j. pluk Pražan, oddíl Táborů z Ostromeče). U Podivína (Kostel) s hejmany královskými; vpád do Rakous zamezen. Vpád do Uher. V květnu porážka krále Zikmunda u Trnavy, Velek † (ztráty Uhrů 6.000 padlých, Čechů 2.000 m., 2.000 koní tažných a jezdeckých). Návrat. Čechové před 11./5. táhnou opět Moravou „... asi na 6 mil od Opavy...“ dle letopisce.

V. ---→ **Jakub Kroměšín** (10.000 p., 1.000 j. Táborů) na Moravu a ---→ do Slezska (1/2 března až 1/2 května). Na Odrách připojuje se Puchala, od Krakova znovu Zikmund **Korybutovič** s lidem polským. Dobyta Hlívce a Bytom (odevzdány Korybutovičovi). Ve Slezsku přidává se Bolek Opolský mladší (dobyť s Puchalou Krucburk; Byčinu a Kunštát běře Puchala sám). **Kroměšín** na levý břeh Odry; dobyty tvrze Märzdorf, Tiefensee a Winzenberk (svěřeny Bolkovi), 23./4. Němci (14 dní pleny až po Vratislav), jež obsazuje Bedřich ze Strážnice se 600 j. a 400 p. a opevňuje. Pak pod Freiburk (8./5.—9./5.) a návrat do Čech (asi 15./5.) Kladskem. Bolek dobyl i Křisova a Prudník.

Od června do září 1430.

→ Slezané pokoušejí se o Němčí (20./6. obleženo). Nisší oblehli Křisov; Bolek na pomoc, ale poražen; Křisov sbořen.

II. → Výprava na výprost Němčí (Táboř, Sirotky, Sirotky a páni z Hradecka). Němci na zprávu odtrhli (po 3 nedělích). Češi zdolouha zemí, spojili se, dobyli dvě tvrze ve Vedrově (14./6.—15./6.) a do-razivše k Hojnu (předměstí přepadeno a vypáleno 30./6.), třemi proudy (přes Žitavu, Landshut a Kladskem) domů.

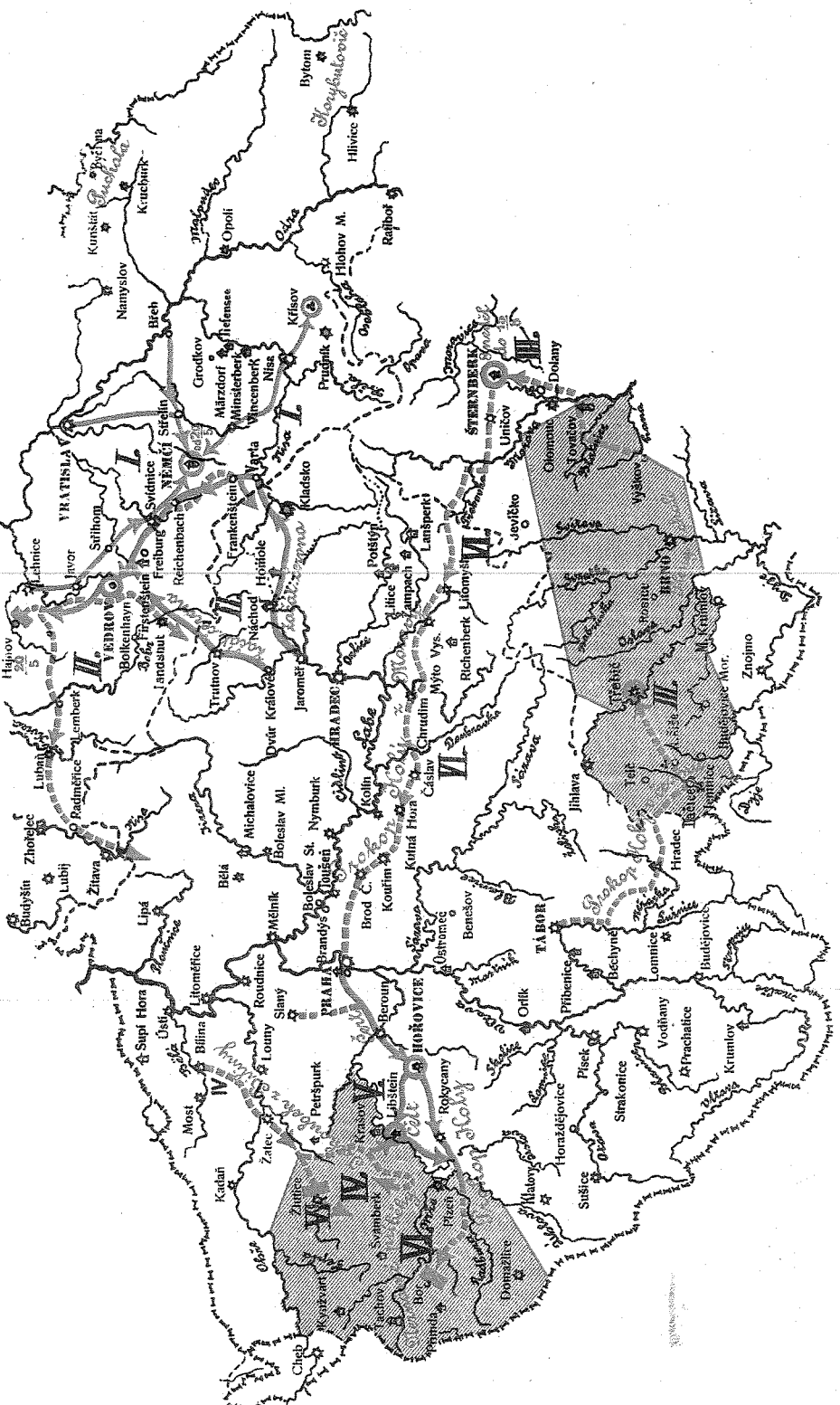
III. → **Prokop Holý** s hlavní mocí Tábořů na Moravu. Pleněny kláštery N. Říše, Dalešice, dobyto i osazeno město Třebíč; přes Kralice, Rosice za stálých plenů kolem Brna přes Blansko (?), Rajec (?) k Olomouci. Šternberk (paní Perchy Konopišské) obléhán osm neděl, kapituluje 15./8. Blíže od června do 15./8. neznáme (Prokop s předními hejtmany před výpravou — 10./8. — v Nymburce).

V Němčích zatím sněm v Normberce. 26./6. uzavřena nová výprava do Čech s královskými na Plzeňsku. Čechové předešli útokem na Plzeňské.

IV. → Nejprve **Jakoubek Bilinský**; odbít a raněn u Plzně. 11./7. z Prahy hejtmán Čert se Sirotky a Novoměstskými; cestou obléhá Hořovice (12./7.—19./7.), úmluva; obléhá Libštejn (20./7.) hájený Janem Smilkovským s 80 muži.

V. → **Prokop Holý** z Moravy přímo na Plzeňsko na pomoc Bratřím. Přidávají se i Staroměstští. Připojuje se i Čert (před Libštejnem ostavuje 400 střelců). Vojska 10.000 pěších, 1.000 j. a 7 kop (420) vozů. Koncem srpna Prokop na Plzeňsku.

Po více neděl pleny. Smlouva na Libštejně. Kolovratí oba (i Krašovští) k Tábořům a Prázanům; obležení zdviženo po 8./8. Co na Plzeňsku, není zpráv. Vojska husitská za jednání o pokoj leží u Bora a Žlutic. Z výpravy zahraničné do Čech sešlo. Prokop s vojsky opustil Plzeňsko okolo 11. listopadu.

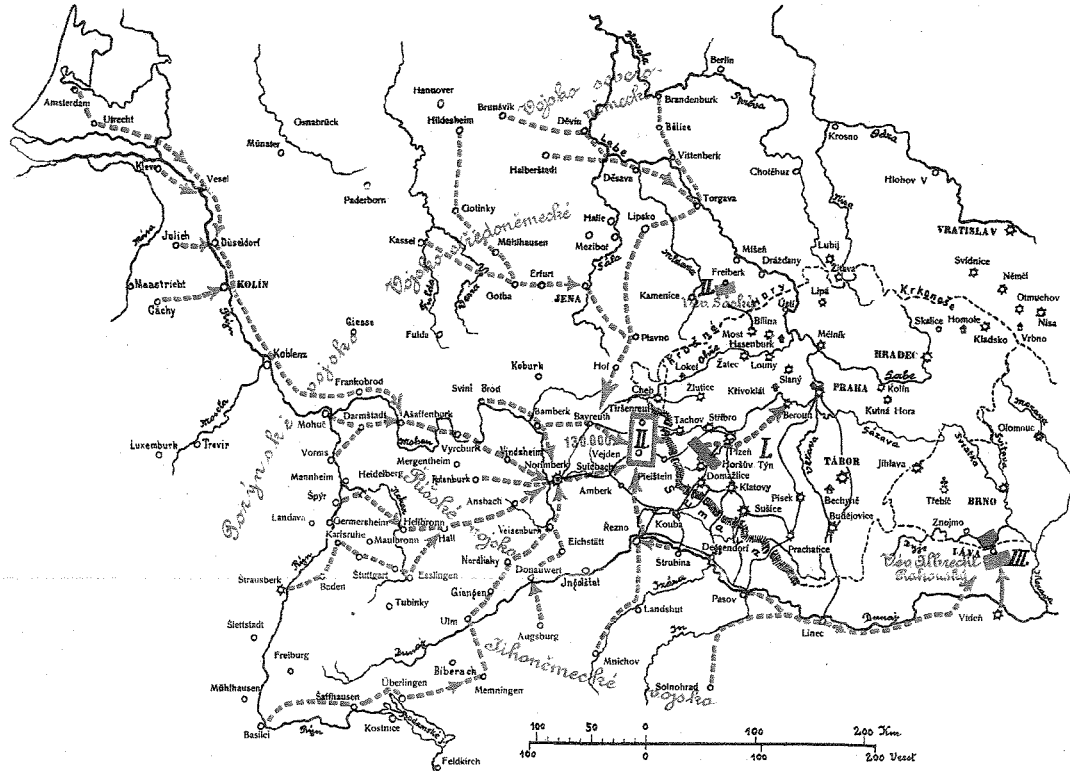
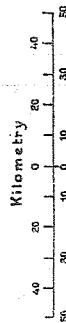
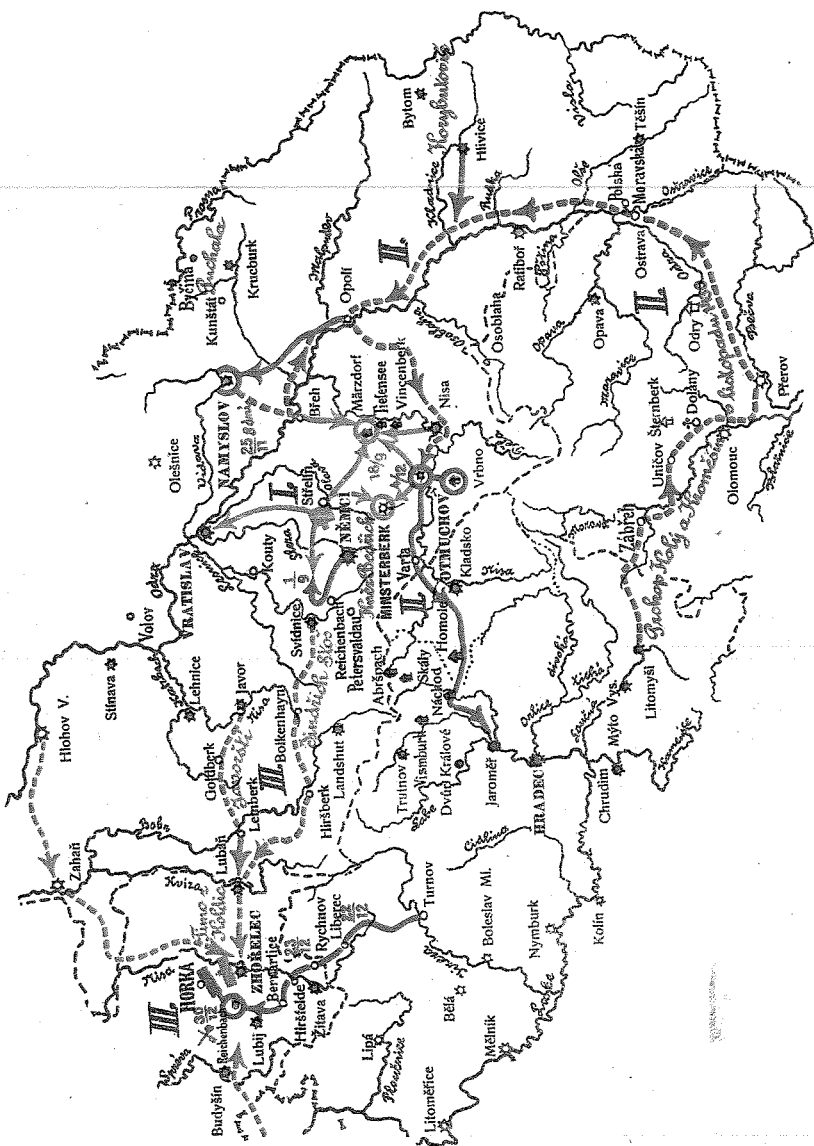
Mapka čís. 38.

Koncem roku 1430.

I. → V létě začali Slezané boje s sádkou českou v Němci. U Svídnice 1./8. šarvátky; český oddíl zbit (80 padlo, 44 jato); vůdce, Jindřich z Peterswaldau, Slezan, stát. 8./8. dobyli a zbořili Slezané hrad Minstrberský. 18./8. tvrz Mázrdorf (obě Bolkovi) a v říjnu lehli u Střelna proti Němcům.

II. → Prokop Holý s Táboři (hejtman Kroměšín) z Plzeňska (okolo 11./11.) na pomoc přímo do Slezska (Moravou, po pravém břehu Odry). Korybutovič od Hlívce. Společně k Namyslavu; od 28./11. do 1./12. pleny v okolí; město se uhájilo. Prokop přes Opolí na levý břeh Odry (Slezané upouští od Němců) do Nissaa; 4./12. obléhá Mikuláše Cedlice na Otumchově, jenž kapituluje; hrad a blízká tvrz Vrбно obsaženy. Účel výpravy (vyposlat Němce) do stříž; návrat do Čech. Z posádek českých ve Slezsku, z hradů Abšpacha, Ska, Vism-burka trýznění Slezané v odvetu.

III. → Výprava Širotků (Václav Libák, 8.000 m.) do Lužice. Přes pomezí 22./12. u Rychnova, 28./12. mimo Hříšberk. V Bernartické bitce (28./12.); v Reichenbachu obnovení klíčů lid v kostele. Tím z Koldic od Zhořelice s Lužickými. Libák na vsi. 30./12. u Horáky, nerozhodná. Hrozi přesla ze Slezska, Dol. Lužice a z Míšně; Libák se vrací do Čech.

Mapka čís. 39.

Pátá výprava křížová.

(Zhubeno tentokrát v Čechách i na Moravě přes 800 městeček a vesnic.)
Sbírá se vojsko.

11/1. 1431 delegován kardinál Julian Cesarini hlásati v Němcích kříž do Čech. 4/8. Julian v Norimberce, 14/8. prohlášena sněmem vojna. V Chebu ještě 24/8. - 27/8. sjезд krále Zikmunda s posly Husitů (strana Sirotců, věrna tradici, zamítá jednati s králem); marně. Vojna neodvratna.

I. → Prokop Holý již začat. května s Táboři ze Slezska (viz obr. č. 40) do Čech. 7/6. z Čes. Skalice svolává stranu do pole na Plzeňsko. Sám 28/6. s Kroměšínem (polní Táboři) leží před Plzní. Sem i druhá vojska: Pražané všech tří měst, Táboři domácí, Sirotcí polní i domácí; panstvo podobojí s Pražany; ze strany pod jednou Menhart z Hradce a oba Kolovratí. Plzeň pouze sevřena; v okolí pleny. Odtud k Horšovu u Týna; útok, ale marný.

II. → Němci povolna sbírají. Určeno sedm vojsk: porýnské, středoněmecké, jihor. mecké, severoněmecké a vojsko měst říšských; sbornišť u Veidenu; dále vojska: lužické, slezské a pruské, a konečně vojsko rakouské. Zamýšleno býti: se skupinou severní 1/7. u Kadaně, rýnskou a švábskou u Přimdy, Bavorskou (od Kouby) u Horšova Týna; Rakušané a solnohradští mají státi 1/7. u Lávy. Úder nařízen současný se všech stran. Nestalo se. Hlavní moc stahuje se 1/7. k Veidenu; 7/7. přibyl Cesarini; skupina má 40.000 jezdců, 90.000 pěších a 9000 vozů; do konce července nehnuto.

III. → Dlouhé meškání Němců. Prokop Holý odvádí vojsko dílem před, dílem po 21/7. z vyssátého pomezí do krajiny mezi Berounkou a Ohří (Haznburkem) pro lepší výživu (Pražané domů).

III. → Albrecht Rakouský 16/7. u Lávy s lidem rakouským (každý 10. muž z Rakous), uherským a solnohradským. Oddíl Husitů moravských i českých proti němu; po pěti dnech marného vyčkávání útoku Husitů couvají do nitra země na snazší obživu.

II. U Freiberga 4000 Sasů.

Mapka čís. 40.

Jaro a léto 1431.

I. ————— Jakub Kroměšín s Táboři (přes Chrastavu) a Sirotky (přes Landshut) do Lužice a Slezska 19./2. u Zhořelce (Ludwigsdorfu), ke Kamenci (vypálen), pak opačným směrem přes Lubij (dobyta, posádkou Koluch s 800 m) k Žitavě (útok); k Lubani (19./3. dobytá) a do Slezska. 20./3. u Goldberka (25./3. vypálen) a přes Stínavu k Vel. Hlohovu. Obrát na jih ke Středě a do Javorska. K vojsku přibyl Prokop Holý (1./2. května). Další neznámo (●). Začátkem června Prokop do Čech na obranu proti křižáctvu (viz. čís. 39).

II. (⊙) Konrad Kantner Olešnický přepadl 4./4. a odňal Korybutoviči Hlivi; 8./5. obléhá Puchalovi Krucburk. Po několika dnech couvá před Poláky; ti od Veljuně Puchalovi na pomoc. Puchala 15./5. přepadá Namyslov, poráží měšťany, odváží hojnou kořist zásobit Krucburk. Sem Konrad s pomocí Vratislavských. Odehnán se ztrátou (22./5.).

Pátá křižácká. — Domažlice.

III. ————— Hlavní vojsko křižácké (viz čís. 39.) pokládá odstup Čechů za útek. Přes les (1./8.), tři proudy. Připojili se Chebští i Loketští. Křižáci řadí; Čechové vraždění bez rozdílu víry. V městečku Boru vyvražděno všecko, i ženy a děti.

IV. ————— Čechové sbírají se na Berounce; z Polska přibyl Korybutovič s posilci. Všeho: 50.000 pěších, 5.000 j., 3.000 vozů, četné pušky. Prokop Holý zdvihl se ze sborníště 12. srpna.

8./8. Němci na čáru Stříbro — Kladruby. U Kladrub zprávy, že Čechové blíží se chvatně.

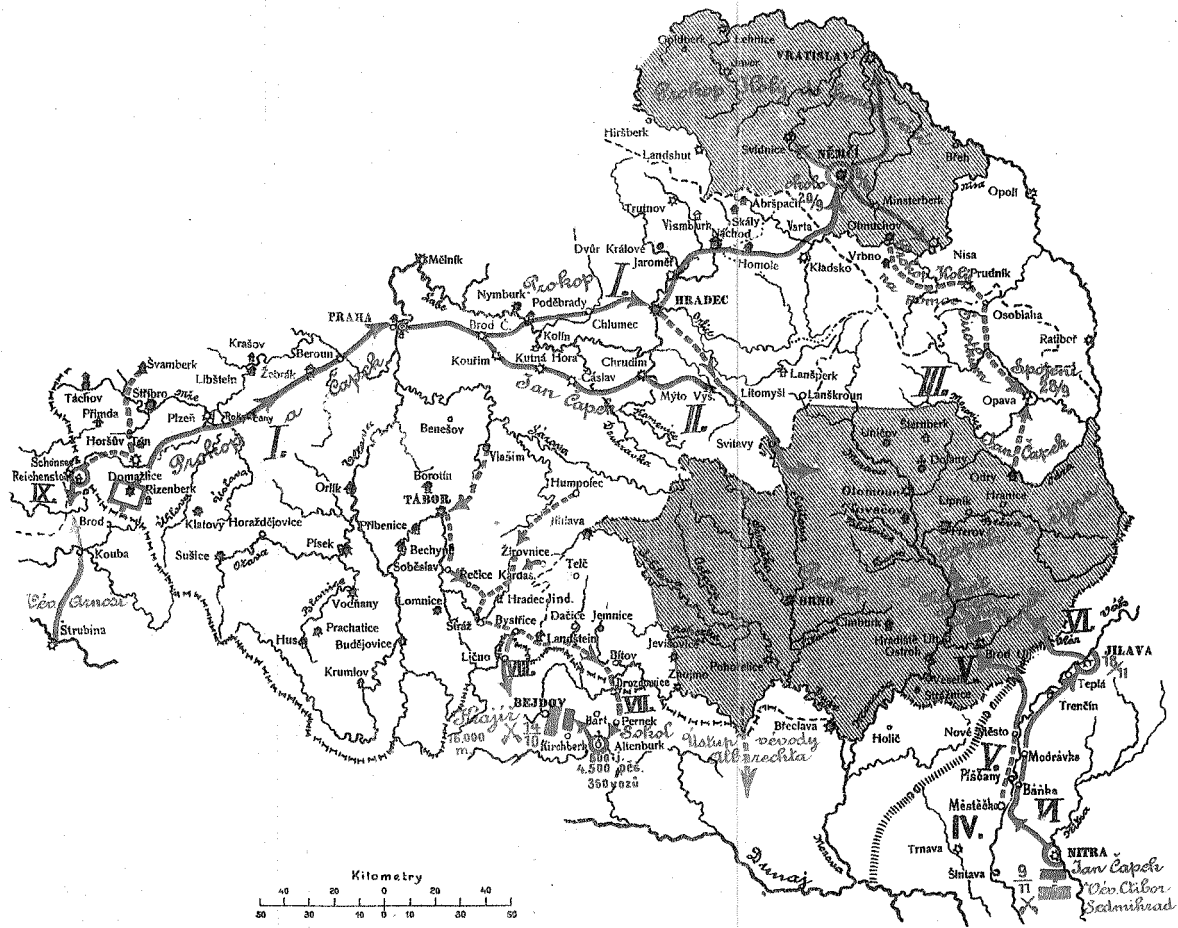
V. ————— Náhly obrát k jihu; Němci kladou se v okolí Domažlic; pájí a vraždí; vyliďněno přes 200 vsí a městeček. ————— Prokop Holý od Berouna dvoudenní pochod chvatný do Chotěšova; nocleh. 14./8. časně z rána v bitevním šiku dále. Kurfirst Fridrich od rána přípravy k boji. Část vozby za les pomezný; vojsko východně od Domažlic na vršinách. O 3. hodině odpo. Čechové na mlí od Němců. Slyšet jejich zpěv, trubení, rachot vozů. Na Němce strach. Kurfirst couvá na stanoviště výhodnější; u vojště pokládáno za útek; lid prchá od praporů — všeobecný útek. Zadní houfy dohoněny českými honci u lesa. Hon trvá do noci kolem hradu Rizenberka. Dva proudy unikly nestíhány. 15./8. hledají se a jímají uprchlíci po lesích. Zajatečů síla. Kořist bohatá: na 130 (dle některých 300) pušek, 3.000 vozů, mnoho korouhví, zbraní, stanů, koní, zlatého i stříbrného náčiní atd.

VI. ————— Mišenské vojsko (11./8. — 12./8.) do Čech (4.000 m. s vozy a puškami) až na blízko Žatce. Na zprávu o pohromě domažlické i ono na útek, vypálivši celkem přes 100 vesniček.

VII. ————— Albrecht Rakouský (viz čís. 39.) na Moravu; dobyt Kyjov, obležen Přerov. Na zprávu o porážce domažlické odstup od města; vražděno (ženy, děti nevyjímaje), páleno (vsí a městeček zahubeno přes pět set). Porážen na místě neznámém oddíl Husitů moravských.

VIII. ————— Lužičtí dobyli nazpět Lubij (15./8.).

IX. (⊙) ————— Slezané obléhají Němci silným vojskem.

Mapka čís. 41.

Od bitvy Domažlické do konce r. 1431.

(Konec kruciáty poslední. Operacemi Prokopa rozmetena.)

⊙ Němčí obleženo Slezany. Obléhají Nisští, Vratislavští, Svídníčtí a Javorští.

I. → **Prokop Holý**, vybil křižáky na západě, bez průtahu do Slez vyprostit Němčí. Začátkem září táhne Prahou; 8./9. na slezské půdě; Slezané upouštějí od Němčí, zavírají se v městech a hradech. O Prokopovi do 28./9. není zpráv. Snad byl i v Lužici: Šestiměstští se zavírají do svých měst a hradů.

→ II. **Prokůpek a Čapek** se Sirotky od Domažlic na Moravu proti Albrechtu Rakouskému. Až do Čes. Brodu společně s Prokopem Holým. Z Hradce posily. Na Moravě neznámé boje. **Čapek** — zdá se — zatlačen k Opavě. Tu alespoň se spojil s **Prokopem Holým** (28./9.) ze Slezska příšedším. Společná práce v poli: **Albrecht**, sehnán s pole, zanechává posádky a vyklízuje se z Moravy. Vpád obou vojsk do Uher.

IV. Pleny na Nitransku. Nepohoda mezi Táborů a Sirotky.

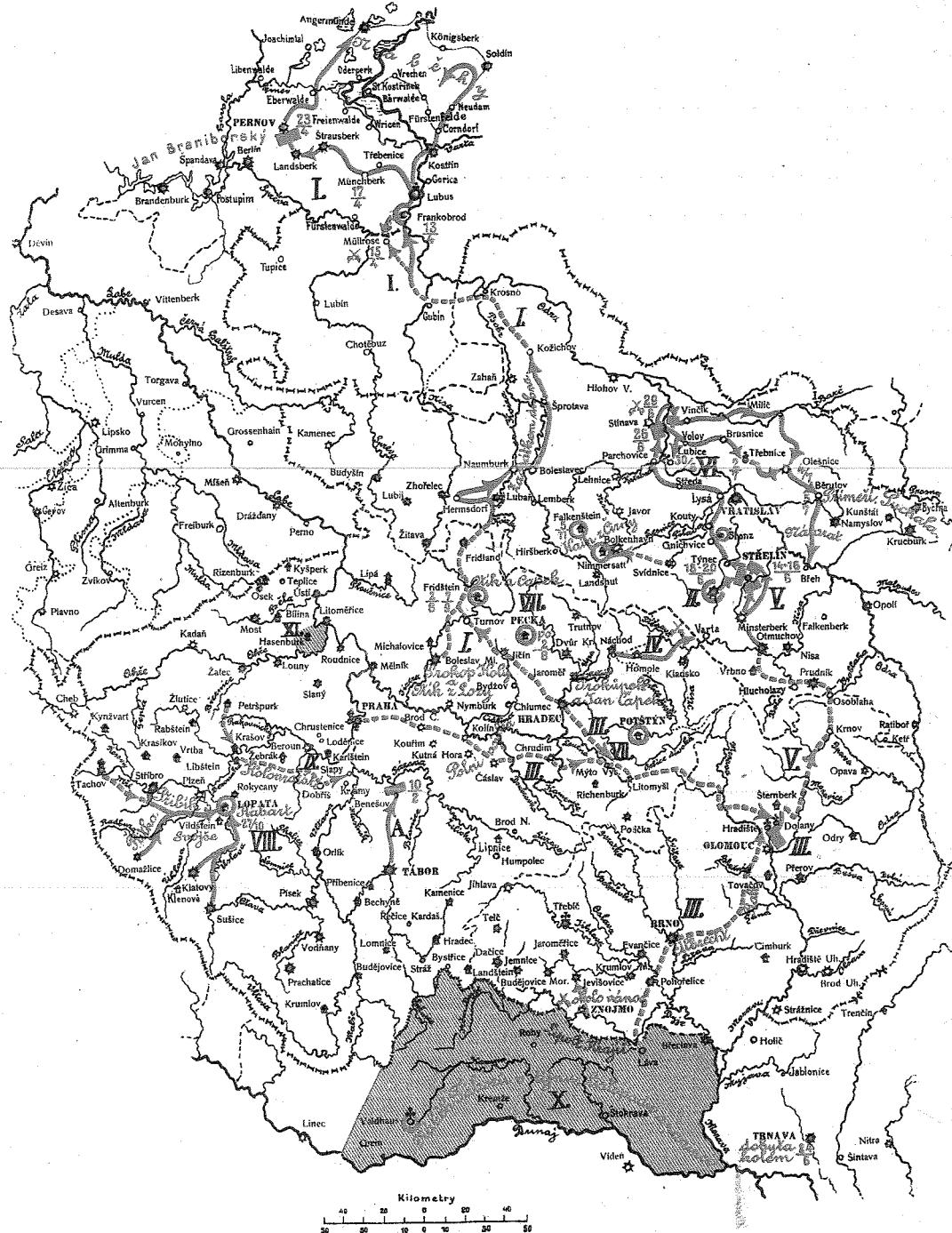
--- V. → Odchod **Prokopa** s Táborů z Uher na Moravu a do Čech.

⊙ VI. **Sirotky** oblehli Nitru (7.000 m., přes 300 vozů). Městu na pomoc **Stibor** vévoda Sedmihradský s Uhry, také českými a moravskými pány pod jednou. X u Nitry 9./11. **Čapkův** desítidenní ústup údolím Váhu za stálých bojů a počasí deštivého; v močálech uvízlo 120 vozů; se vším nákladem ostaveny. 18./11. dobytá Jilava; přechod přes Váh; Moravou do Čech. Z Čech zavalaná pomoc setkává se na cestě s Čapkem. Návrat v polovici prosince (Novoměstští 14./12. v Praze), prý než 2.000 mužů v bídném stavu.

--- VII. → **Sokol** z **Lamberka** do Rakous se 4.500 p., 600 j. a 360 vozy na vinobraní. Za návratu 14./10. X u **Bejdova**; **Lipold Krajč** s Rakušany zastoupil cestu, Sokol poražen a jat, vozy a pušky ztraceny.

VIII. → Odvěta Táborů do Rakous (10.000 m.) za porážku Sokolovu: Lično dobyt, pleny po celý prosinec.

IX. ←--- Odvetný vpád **Hynka Krušiny Švamberského** (katolici) do Bavor (říjen).

Mapka č. 42.

Rok 1432.

A. → Táboři k Benešovu proti Praze. Tu 10./2. sněm; Siroteci přistupují k artikulům Rokycanovým (strany Pražan). Táboři rozeznáni. Vojna domácí se očekává. Na sněmě smíření, uzavřena společná výprava do Lužice, Slez a Braniborska na odvetu.

I. → **Prokop Holý** do Branibor. Sbíráni Táborů (hejtman Otk z Lozy) na středním Labi, Sirotků (Prokúpek a Čapek) u Hradce Králové 15./3. čelný houf přes pomezí u Fridlandu (město spáleno). 20./3. u Lubaně. **Slezané** sbírají se u Parchovic na Odře. Lužicí Čechové protáhli hubiče krajinu. 18./4. u Frankobrodu, 14./4. rozmetán klášter Lubušský, 15./5. přepaden oddíl u Müllrose Frankobrodskými; 17./4. dobyt Müncheberg, pak Štrausberg a Landsberg; 23./4. hlavní vojsko u Pernova za Berlínem (město se uhájilo); honci až k Angermünde a Soldínu. Čechové obracejí. Jan Braniborský svolává ke 3./5. vojska k Frankobrodu; pozdě. Návrat Prokopův do Čech 8./5. Prokop do Chebu na sněm s posly koncilie Basilejského.

II. Ve Slezsku Vratislavští a Nisští lehají do Střelína a Kout (okolo 20./5.) proti Němčím (Táboři). Výpad Táborů, přepadají Kouty; vypáleno, zajato 160 jezdců s vůdcem Opicem z Čirnova. Střelín (750 m.) se uhájil.

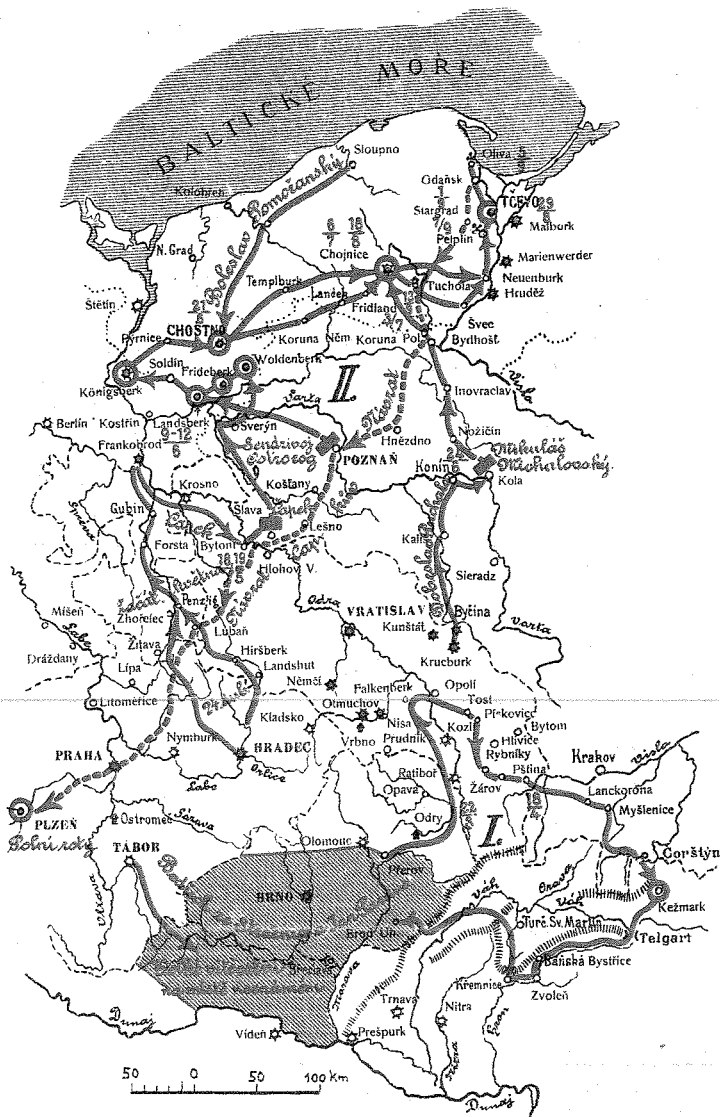
III. → Vpád Albrechta Rakouského na Moravu, dobytí nazpět kláštera Hradiště. Klášter obležen. → **Prokop Holý** s Tábori (Otk) a Sirotky (Čapek) klášter vyprošťuje. Pleny v okolí Olomouce.

IV. → Hradecká výprava (zašpižovali Němčím) přepadena 6./6. cestou v okolí Varty Vratislavskými a Nisskými, zajata; kořist odvezena do Střelína. **V.** → Zpraven, **Prokop Holý** se všim vojskem od Olomouce ke Střeínu. Město už 14./6. obklíčeno Čapkem, jenž vede jízdu (21 mil při jednom krmení!) a k večeru 15./6. už celé vojsko u Střelína. 16./6. vzdává se město; 600 m., 400 koní v plen.

VI. → **Prokop** u Stínavy 29./6. přes Odru (přeprava s obchvatem), poráží Olešnické hájící přechod; kláštery Lubický a Třebnický vypleněny, Olešnice spálena vlastním knížetem. V Běrutově (spálen) příměří se Slezany na dvě léta. — Za výpravy odeslán český oddíl kvapem do Uher; 24./6. přepadena a dobytá Trnav; odtud českou posádku. **Prokop** s hejtmany do Pabianic na Sieradzku na sjezd z Vladislavem králem Polským; zavřen „spolek Čechů s Poláky proti všem národům a zvláště Němcům“; slíbena Polákům pomoc proti řádu pruských rytířů.

VII. Sevěny hrady Pecka, Potštýn a Fridštejn (tu Čapek a Otk z Lozy). 23./8. příměří s kurfirstem Saským; Fridštejn vzdal se nedlouho potom. **IX.** → Šarvátky Kolovratů s Karlštejnskými (pleny na statcích). — **X.** Táboři (2.000 m.) Moravou do Rakous až ke Greinu; pleny od října do prosince; zpuštěn klášter Waldhausen. Za návratu krátce před Vánocemi → u Znojma s Lipoltem Králfem, jenž ztrácí 200 koní a 11 houfů; v noci Čechové opouštějí bojiště.

XI. Pleny Sirotků v okolí hradu Haznburka (po vánocích 1431). Zášť se Zbyňkem Zajícem.

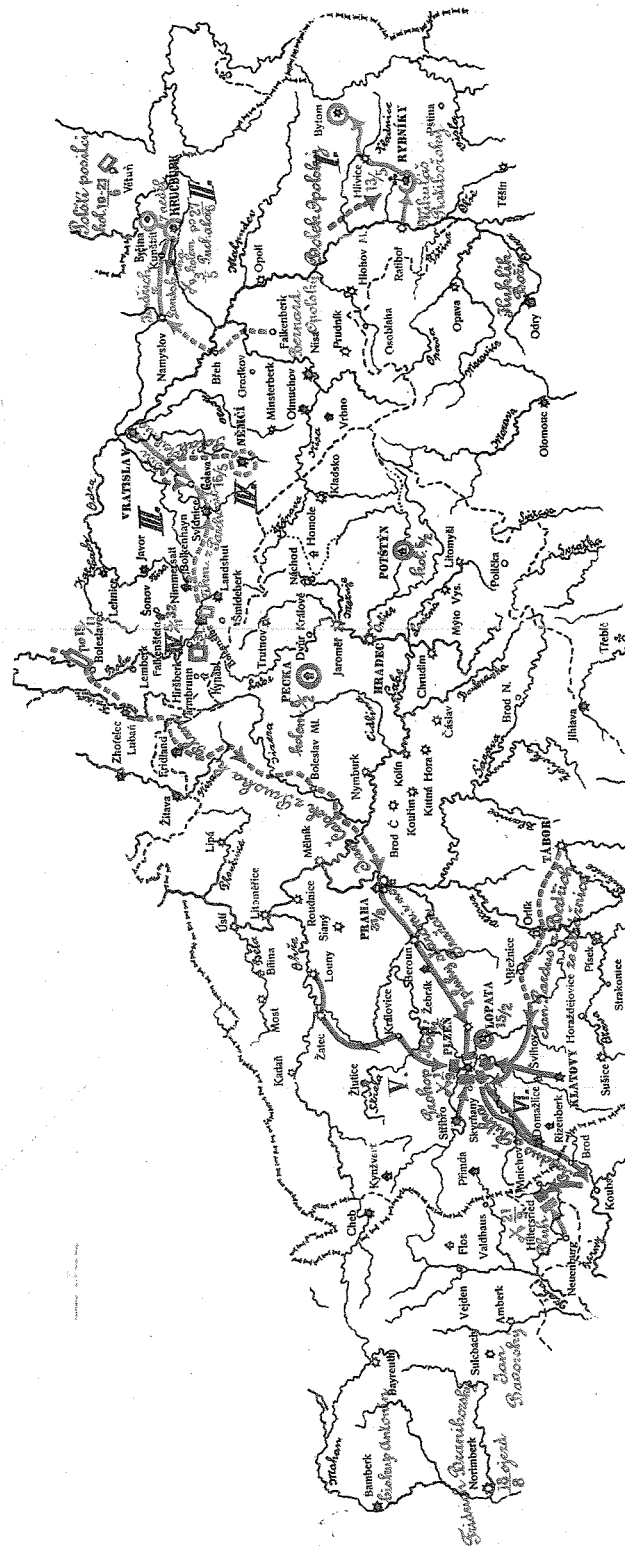
Mapka č. 43.

Jan Čapek na Balt, Táboři do Uher 1433.

Ze sněmu v Kutné Hoře 8./9. 1432 vypovězeno velmistru řádu německého nepřátelství dopisem hejtmánů Otíka z Lozy (za Táboři) a Jana Čapka (za Sirotky). —

I. — **Kněz Bedřich ze Strážnice** a hejtmán **Jan Pardus** s Táboři koncem února do Rakous (8000 p., 700 j., 300 vozů). Porážka Rakušanů na místě neznámém. 22./3. vtrhli z Moravy do Ratibořska a Falkenberska. Pak na pravý břeh Odry a přes Rybníky (dobyty) i Pštinu (19./4.) do Polska; přes Lanckorona a Myšlenice do Uher; ve Spišské stolici Kežmark opanován bez boje; za plenu přes Křemnici, Turčanskem, Trenčanskem i Moravou do Čech (konec května). O podnikcích v Uhersku není zpráv.

II. — **Jan Čapek ze Sán** s polním a částí domácího vojska Sirotků (7–8000 p., 700 j., 350 vozů) na pomoc Polákům proti rytířům Pruským. 24./2. ve dvou proudech přes pomezí do Lužice a Slezska. Spojení u Zhořelce (Penzig). Přejedl přes Odru u Bytomí (u Frankobrodu zabráněn). Začátkem května vtrženo do Nové Marky. Waldenberk, Fridenberk dobyty, u Landsberka spojení s polským vojskem **Sendzivoje Ostrožského** (9./6.—12./6.) Königsberk se uhlájl. U Choština spojení s **Boluslavem** vév. Pomoranským (města 21./6. dobyl). Obléžena **Chojnice** (6./7.—18./7., marně), připojil se **Mikuláš z Michalova** s druhým vojskem polským. Čapek v čele přes Neuenburk, Pelpín (klášter spálen), Tčevo (29./8. dobyt), ke Gdaňsku (1./9. dělostřelba) a klášteru Olivě (spálen); vojsko české dělení na mořském břehu. Odtud 7./9. k Bydhošti; tu 13./9. přiměřil s Němci. Návrat do Čech (přímo k Plzni; viz mapku č. 44).

Kilometry
0 20 40 60 80 100

Rok 1433.

Mapka č. 44.

- I.** — **Mikuláš katibořský** dobyl nazpět Rybníky a Bytom. Houfce pomocné **Kuklika Božho** (z Oder) a Bolka Opolského mladšího porážil (kolem 19./5.)
- II.** — **Jindřich** z Landsberka v čele Olešnických, Naumyslavských a Falkenberských, porazil Puchalů, obléhá a dobývá po (21./6.) Krucburk i Byčín u. Smír. Puchalovi ostává pouze Kunštát.
- III.** — **Petr Polák** z Němčí na plen do Kont. Na zpáteční cestě přepaden Slezany a zajat.
- IV.** — Oddíl husitský (31./5.) vyprošťuje prý Němčí (bylo-li obléženo).
- V.** — **Obležena Plzeň**. Začato 14./7. polním vojskem Tábořů (Bedřich ze Strážnice a Jan Pardus, 6—7000 p., 700 j., 300 vozů). Přitáhla domácí

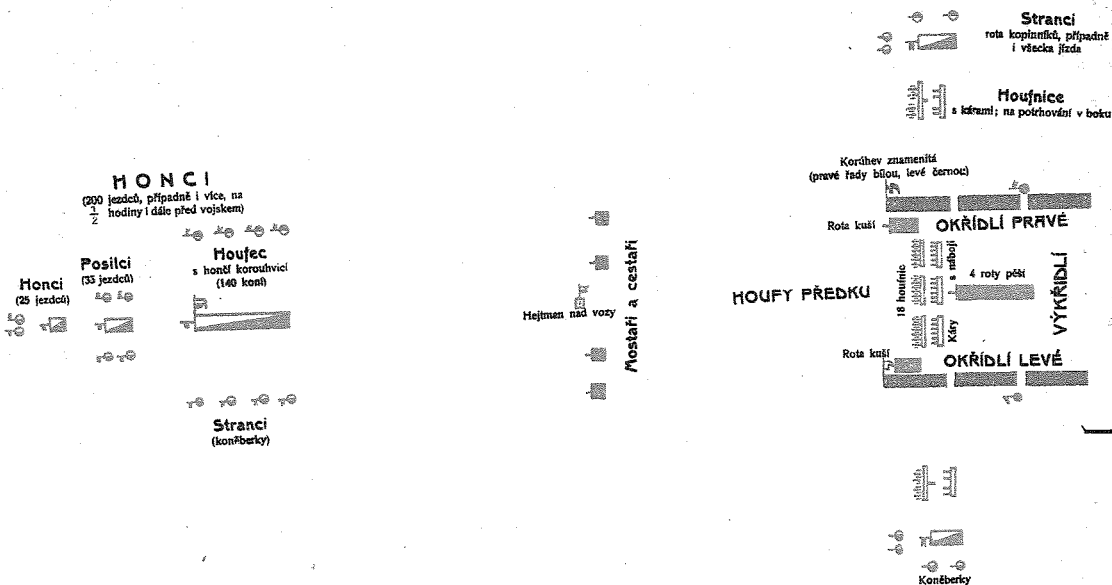
obec tábořská (z Tábora, Klatov, Domažlic, Žatce); před 15./8. i **Prokop Holý** s četným lidem. Pět ležení kolem města. 31./8. i Pražané vtrhli (po jedné čtvrti i j. 2000 m. dohromady ze Starého i N. města). Rozestaveno 40 velkých pušek na koule kamenné. Střelba dnem i nocí; bez účinku. 1./9. výpad obležených. Účinek: na místě pěti učiněno jedno ležení a odsunuto na 1/2 hodiny dále od města. V okolí Plzně velká nouze o spíží.

VI. — **Prokop** posílá **Jana Pardusa** a **Jana Řítku** spížívat do Bavor (1400 p., 400 j. a 44 vozů). Na zpáteční cestě 21./9. přepaden **Pluhem** z **Rabštejnem** (hejtmán **Jana vévody Sulcbaschého**, meškal právě v Neunburce) u **Hiltersrieda**, poráženi na hlavu, všecko ztraceno. Boute v ležení před Plzní; sám **Prokop Holý** dráby zlučen a uvězněn (na pár dní).
← — — — — Asi 11–10. přibyl **Čapek** se Sirotky před Plzeň, přímo z Polska.

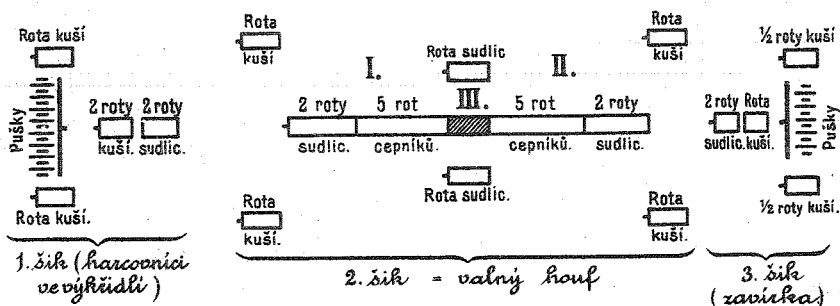
IV. - K taktice vozových vojsk 15. věku.

Obr. č. 49.

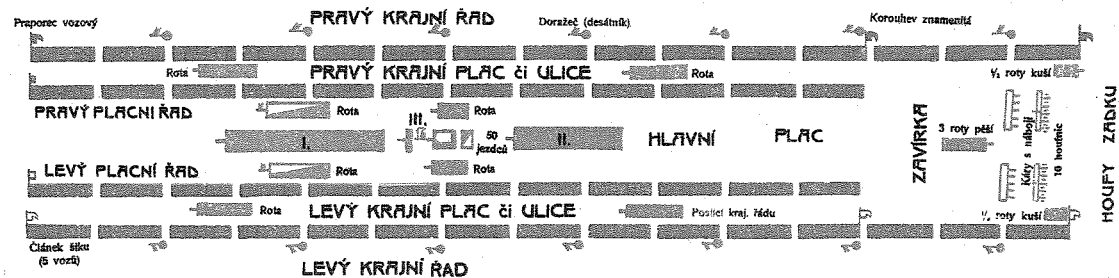
Pochod vojska „na potkání“.

Počet vojska : 7—8.000 mužů : 3 houfy (pluky) pěchoty (10 rot samostřelců, 10 sudličníků, 10 cepníků), 3—400 jezdců, 60 pušek (houfnice, harcovníce a tarasnice), 180 vozů bojových, 120 placných (komorních, špižrních, pícních). I v šiku vozovém zachováván pořádek trojřikový, význačný pro středověk.

Roty následovně roztříděny ve vozech:

Každý z houfců a houfů seřazen „klínovitě“ (viz šikování Vlčka z Čenova). Klín naznačen arci už jen 2—3 prvními řadami lidu.

VYSVĚTLIVKY.

- Pěchota
  - Jezdeckvo
  - Vozba
  - Pušky s kárami nábojovými
- Výkřídli náleží těsně k šiku!

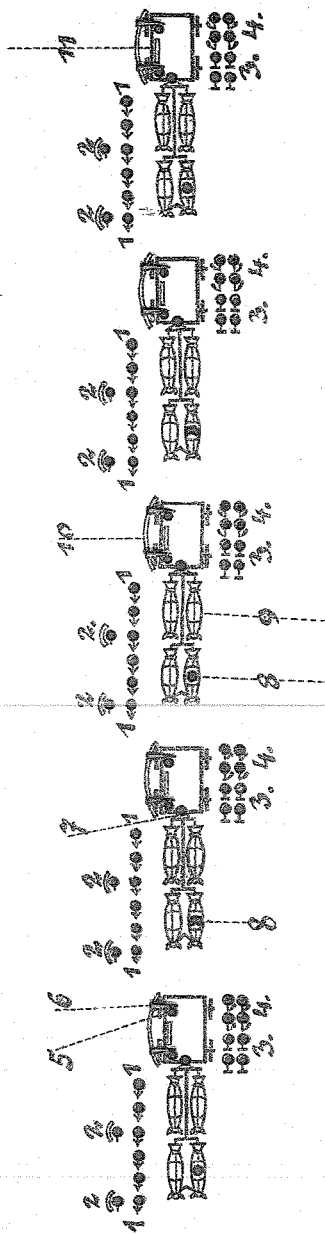
Vysvětlivka číslic: I. Zbytný houf předku ; II. zbytný houf zadku ; III. korouhev správcova s ochranou (v předu i na bocích pěchota, v týlu 1/2 roty jezdců).

Poznámky: 1. „Honci“ (předvoj jezdecký) vždy před vojskem; vzdálenost dle potřeby. Účel: objeviti nepřitele, zadržeti jej, zapudit jeho pátraly. Četní-li honci (velikého vojska), měli svou „korouhev hončí“.

2. V krajinách prorvaných mostaři a cestaři před vojskem: po vozu mostovém (na němž úplná úprava mostu) před každým řádem šiku vozového; taktéž oddíly cestařů (5, 10, 20 i více s lopatami, sekyrami, motykami, kratci atd.). Most-li položen: přešlo vojsko; most pak stržen, na vůz naložen a opět v čelo proudu dovezen.

3. Nepřítel-li blížek, vojsko „zavřeno do vozů“, t. j. strojilo se pod záštitou vozů. Pěchota a část jízdy uvnitř; jezdeckvo jinak vně, kryje čelo i boky. Pušky v předku a chvostu šiku; z části vybočují z šiku na „potrhávání“, kryty jezdeckvem. Výkřídli a chvost vozby způsobily okamžitě zaviřiti vchody do šiku.

4. Na službu stanovována denně a střídavě 1/8 vojskových částí. Záštita těsně při tělesech zvana „opeřením“; jednotliví čelní i bokoví jezdci v něm zvaní „koněberkami“ se vzhledem na vlastní úskoky, jež jímali a jimž koně brali; pěším brali samostřily. Ochranní houfcové v bocích zvaní „stranci“.

Mapka č. 50.

Článek pravého řádu krajního na pochodu

na blízku nepřítel (pohled z přácho letu).

- a) Při každém vozu 20 mužů: 2 vozataji (1 na voze, druhý na předním podsedním vozníku)
 2 pavezníci
 6 střelců s kušemi } viz „Starší letopisové čeští“: Žižka v Uhrách
 4 sudličníci i pračata
 4 cepníci
 2 střelci k ručnicím („pišťalám“).

Nejstarší z posádky vozu byl hejmanem vozu.

- b) Za článkem někdy i pušky následovaly (jednotlivě i v celých bateriích, dle okolností).

- c) Nad dvěma články bděl „doražec“ (desátník), aby vozy náležitě dorážely, t. j. vzdálenosti dodržovaly.

- d) Vysvětlivka číslic:
 1. == střelci s kušemi
 2. == pavezníci
 3. == sudličníci (a pračata)
 4. == cepníci
 5. == střelci k ručnicím
 6. == ručnice („pišťadle“)
 7. == vozataj na voze
 8. == " " na podsedníku
 9. == vozníci (potaly)
 10. == příkno „s poje“ (houzverni na lísňích zavěšené stranou k nepříteli).

Mapka č. 51.

Vjezd šiku vozového do lesa (horského).

Způsob nejlépe osvětluje tento výňatek z rukopisu M „Starých letopisů českých“, v němž líčen ústup Žižkův z Uher v říjnu 1423. (Záhlahví č. 135.)

7. den. Žižka nucen táhnouti jedním řádem vozů. (Přechod přes hory.) „Šesté (vlastně sedmé) tažení Žižkovo, když se hnul od té straně, kdež se jemu dostalo táhnouti k horám, i kdež mu ten den na jeden řád vozův přišlo k tažení, že jináč táhnouti nemohl.

Tehdá Uhři vidouce to, táhli naň velmi silně, nadějíce se, že již jeho správa ani šikové nic jemu neprospějí, že ven z vozův musejí.

A on takto proti tomu strojil, bráně se toho:

- a) položil se u samých lesův pod jedním vrškem (u Nádaše patrně), a to proto příčinu, budou-li k němu z děl bítí, aby jej přestřelovali;
 b) a sám s svými děly utekl se k tomu vršku.

c) A potom kázal koně z vozův vypřahati, a na ně sekyrami, s lopatami a s rejči vsedati, aby cesty ohledovali, jestliže by jemu kde zarúbali; a to z té příčiny, aby po stranách na ně navozy (za pochodu horami!) jiní udeřiti nemohli; cesty velmi dobře kázal opravit.

d) A když měl z lesův ven vytáhnouti, as za půldruhých honův, kázal s jedné strany cesty staré, novou cestu dělati, a s druhé strany druhou; a to z té příčiny, aby předtáhnou-li jej nepřátelé, aby tu starou cestou děla a pěší sobě obrátili; a to proto, jestliže by mu chtěli toho pole brániti, kudyž jest z lesa měl vyjeti, aby je tudy vystřelil a vybil; jakož se jest pak stalo tak.

- e) I takto z onné strany lesův vozy sobě zpravili: udělal sobě z těch 4 řádův, v kterýchž táhl, dva;

a pojav sobě píčovní vozy, i protřhl sobě vozy, i udělal sobě z nich (t. j. obloukem, jehož křídla opřena o lem lesa) řády čtyřmi jako zeď, aneb jakožto baštu od jednoho konce lesa až k druhému. A kázal je hůzvermi svíratí v hromadu, aby mu jich roztrhnouti aneb převracetí tak snadno nemohli. A to udělal proto, jestližeby chtěli jemu do vozův vskočiti, aneb děla z zadu pobratí, aby oni tu se bránily za těmi vozy jako za zdí; jakož se pak tak stalo.

- f) I takto jest púšťel do lesu:

nejprvé děla, což se mu zdálo (t. j. co jich třeba bylo); i pustil něco pěších a potom padesát vozů po pravé ruce.

A když těch 50 vozův vyšlo jest, opět dal mezi ně něco pěších, což mu se zdálo; i pustil opět druhých 50 vozův z levé strany, a opět dal mezi ně něco pěších. A tak vždycky dával, pokudž mu těch vozův stačilo, po padesáti; a mezi ně pěší dával, pokudž to potřeba kázala. A to proto, jestližeby mu chtěli na lesích vozataje zbítí, aneb vozy také vybratí, aby ti pěší, kteří jdú mezi vozy, toho bránili.

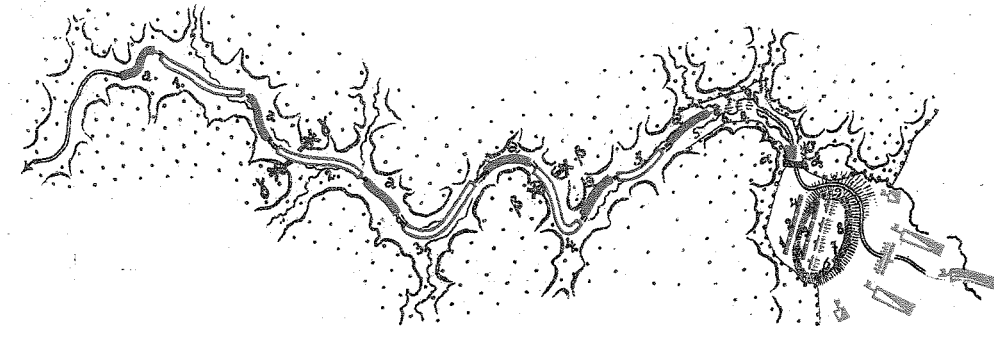
g) Tehdy kdy poslední vozy púšťel na zad, tehdy obořili se Uhři, chtěce mu děla pobratí. Tehdy onni z toho vršku utáhli za ty píčovní vozy, kdež jest sobě z nich řády zdělal, tu se v těch vozích zavřeli, a pěší se z nich bránili, tak až oni s děly do lesa vjeli; i pěší potom za nimi táhli.

h) A tak se Uhrův nic nebáli, než sú se oni do těch vozův dobyli, až oni (t. j. pěší) něco i cesty zarúbali, aby za nimi jezdecky nemohli.

i) To vidouce Uhři, že jemu žádné škody udělati nemohli, i někteří táhli předeň, chtěc mu z lesův brániti; a někteří táhli domův, pravíc tak, že není člověk, než že je čert, že mu ty rozumy dává, neb že se nám ničím úžití nedá.

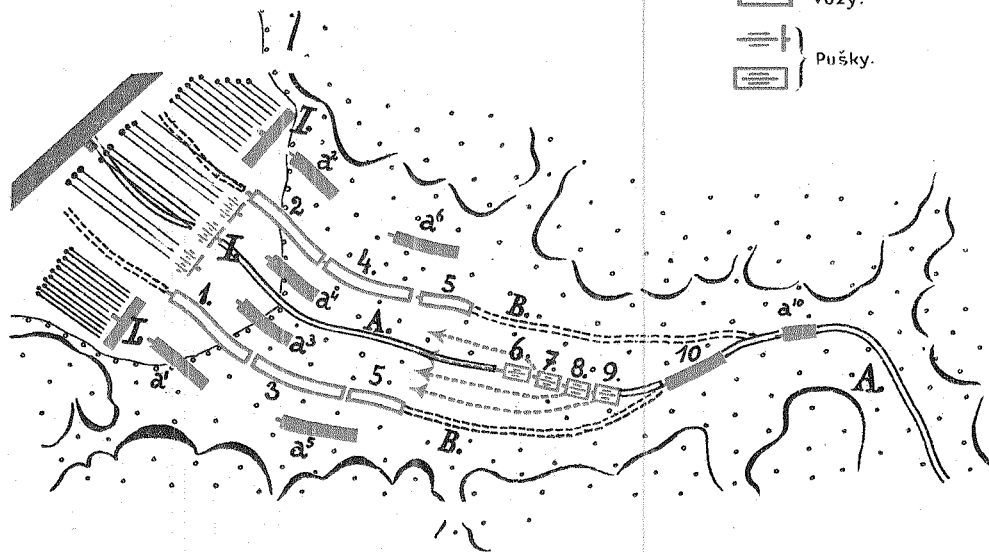
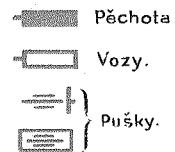
Vysvětlivka číslic:

- 1-5 = pořad odjezdu vozů (po padesáti) se stanoviště a lesem.
 6-9 = " " děl.
 10 = pěší oddíl kryjící odjezd lesem
 α-α = bašta z pícních vozů na lemu lesa
 β-β = } záseky uchystané v lesích
 γ-γ = }
 a = pěší houfca za skupinami vozů.

Čechové:

Uhři:

K obr. č. 52.

Výjezd šiku vozového ze soutěsky horské.

„Staré letopisy české“ vypravují dále o ústupu Žižkově z Uher v říjnu r. 1423:

k) **I takto se jest z lesa vypravoval ven**, kdež sú byla nějaká pole mezi nějakými stráněmi:

Když přitáhl k těm cestám, kdež sobě nové zdělal, nejprvé těm padesáti vozům kázal hnúti tú novú cestú, kterou sobě novú obdělal po pravé ruce; i když ni na pole vytáhli, podle samé stráně, a to z té příčiny, že od pole měli pěší vozy, a za sebou stráně; a tak tudy se jízdnych nebáli.

A z druhého řádu po levé straně též kázal hnúti podle druhé stráně; a tu starú cestú vypustil děla ven z lesa i byl opanoval sobě to pole.

l) A tak pomálu vždy vozy těmi ven vytahoval; neb sobě byl též také z vozův zpravil všecky v jeden řad, že je zprovíjel jako věnec. A to proto udělal, aby oba řády sobě pojednú dělal, aby je z toho pole vytiskl mocnú rukú. Neb jemu těch vozův vždy přibývalo ven, až jimi všemi vytáhl ven.

A tak jemu pán bůh pomohl z Uher vytáhnouti.

Ale jakž jest Žižka počal bojovati, nejtěžší jemu přišlo (t. j. ze všech jeho výprav toto tažení).

Vysvětlivka číslic:

I. = Předvoj. Pěší a děla v předvečer před vojskem vysláni s robotězi (cestaři);

1—5. = skupiny vozů (po padesáti); pořadí, v jakém vyjízděly a se srážely v šik bitevní (na nových cestách, upravených),

a¹—a⁶ = pořadí v jakém pěchota vystupovala a se rozvíjela v šik bitevní;

6—9 = děla na staré cestě; pořadí výjezdu a rozvoje;

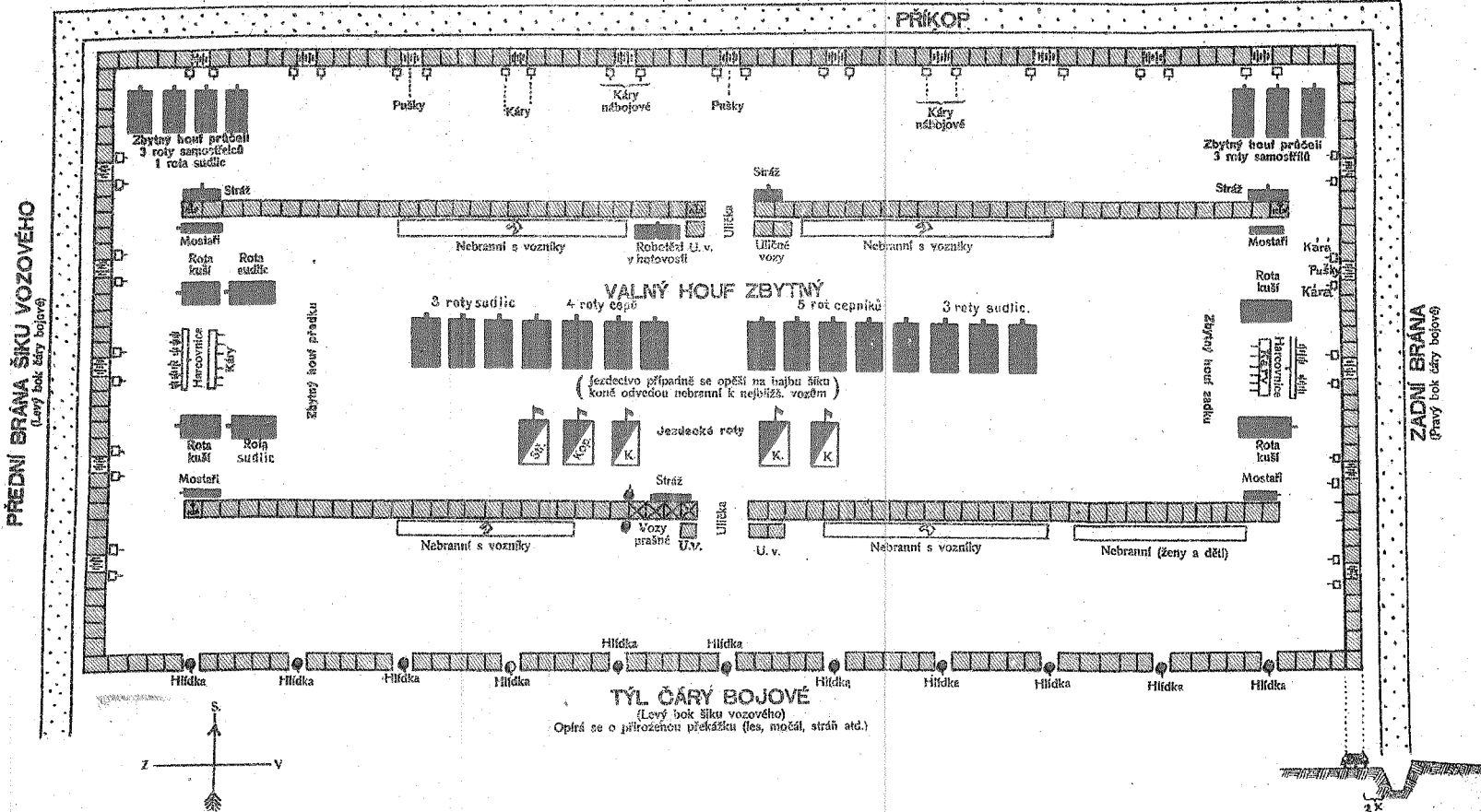
10 } = zadní houf a houfec pěchoty kryjící týl vojska lesem táhnoucího;
a¹⁰ }

A = stará cesta soutěskou;

B = nově (polní proudové) zřízené cesty pro vozbu;

Husté, tečkami zakončené přímky = střelba z děl a samostřílů, již vybit nepřítel z ústí soutěsky.

PRŮČELÍ BOJOVÉ
(Pravý bok šiku vozového)

Mapka č. 53.

Hajba vozového šiku XV. věku.

(Přípravy na tuhou obranu.)

Předpoklad: Vozový šik opírá se (podle řádu Vlčka z Čenova, čl. 66.) levým bokem o přirozenou překážku (les, močál, rybník, rokle atd.). Nepřítel udeřiti může tudíž pouze se tří stran; hlavní útok očekává se od severu.

Poznámky:

- Do příchodu nepřítele nejméně 1/4 jezdecký (případně s harcovnicemi t. j. lehkými puškami) vně šiku; pozoruje i zdržuje nepřítele.
- Šik se okopává, příkop na 3 kroky před zevními koly vozů krajních. Mostaři, cestaři (robotězi) ve zvláštních oddílech pohotově překlenou příkop mostkem, kdekoli potřeba se ukáže (pro zbytný houf výpadný, jenž určuje se už před bojem).
- Stanoviště správce vojsk podle okolností; nejvyšší hejtmán objíždí průčelí, nařizuje, opravuje; nakazuje zbytným houfům.
- Houfnice, tarasnice rozestavují se jednotlivě anebo skupinami (baterie) v prostorách mezi články šiku (článek šiku = 5 vozů). Harcovnice buď

- při jízdě vně šiku, anebo při druhých puškách, či na hlavním placu co výpadní baterie pro potřebu.
- Vozníci odpřažení, koňstvo vůbec (i jezdců opěšalých) na městišti označeném koruhví na place pod dozorem nebranných: na krajním placu nesmí být tahounů.
- Ostatní nebranní (i ženy a děti) v zadní ulici (levý krajní plac);
- Bojové zásoby rozdělují se na průčelí před bojem;
- Stráže nesčítají se boje, dbajíce svého zvláštního úkolu;
- Bojová síla přední čáry:
  - severní průčelí: 420 m. na vozech, 120 pod nimi, 240 za vozy, 121 m. mezi články šiků (puškaři s pomocníky a pavezníky) = vřeho 901 muž, 33 pušky;

- západní průčelí (přední brána) 210 m. na vozech, 60 pod nimi, 120 za vozy, 50 m. v mezerách článků a 60 střelců s ručnicemi z levého krajního řádu = vřeho 500 m., 10 pušek.
- východní průčelí (zadní brána): jako ve bráně přední: 500 m., 10 pušek;
- na jižním průčelí (na krytí týlu šiku, t. j. stráž): 22 paveznicí, 22 sudličnicí, 11 cepníků (55 m. v mezerách), 60 vozatajů, 60 pračat na vozech = vřeho 175 mužů.

Ostatní lid: v houfech zbytných účastkových i všeobecných.

- Na plánu jsou značky kresleny přes míru, aby názornost byla usnadněna.

Síla obranné palby vozového šiku.

Pěší střelci s kušemi.		u každého 10 šípů v toulci	
1. v částech vojskových:	1.000 pěších 387 „	střelců	pro „ 50 „ na vozech, celkem 60 š. pro každ. střelce (někdy i 2 kopy!)
1.388 střelců		= 13.880 šípů v toulcích, 69.400 šípů na vozech	
2. střelci s kušemi neodlučně kvozám šikovani		360 „	= 3.600 „ „ 18.000 „ „ „
vřech 1.748 samostřelců		= 17.480 šípů v toulcích, 87.400 šípů na vozech	
či dohromady 104.880 střel (někdy i zdvojený počet).			
Střelectvo s ručnicemi: 360 ručnic (píšťal, hakovnic) na vozech; pro každou 2 libry prachu, kopa kul = 720 liber prachu 21.600 kulek (po 0.071 kg = 15.336 q).			

24 houfnice (12liberky, ráže 16—17 cm, kamenné koule) po kopě nábojů	= 1.440 nábojů
12 harcovnic (lehké houfnice; 1 1/2 liberky, ráže asi 9 cm, kamenné koule 8 cm) po kopě nábojů	= 720 nábojů
36 tarasnic (12liberky, do třicátých let 15. věku po kopě koulí kamenných; od let třicátých železné a olovené kulky s ráží cevy 4.5—6.5 cm.)	= 2.160 nábojů
vřeho: 72 pušky a 4.320 střel	

Nad to předpisují některé řady pro každou půl kopy vozů bojových po 1 houfnici s koulí kamennými zvicími hlavy (25liberka, ráže 23 cm) = 4 těžké houfnice s 30 náboji každá = 120 střel.

Počet železných či olovených kul pro pozdější tarasnice neznáme.

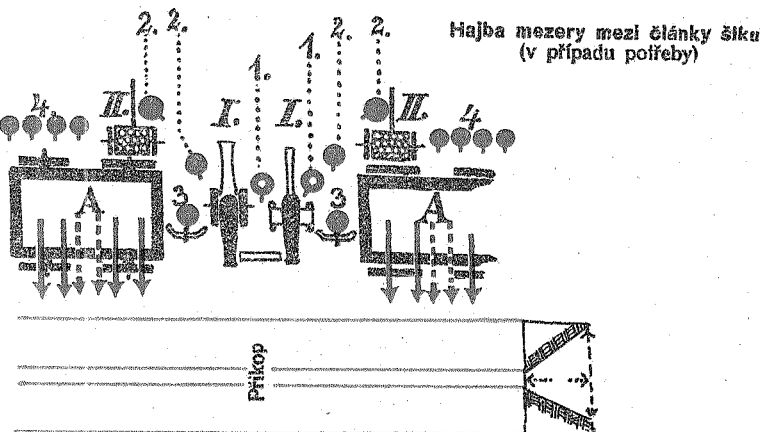
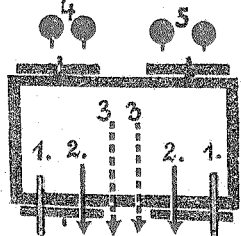
Mapka č. 54.

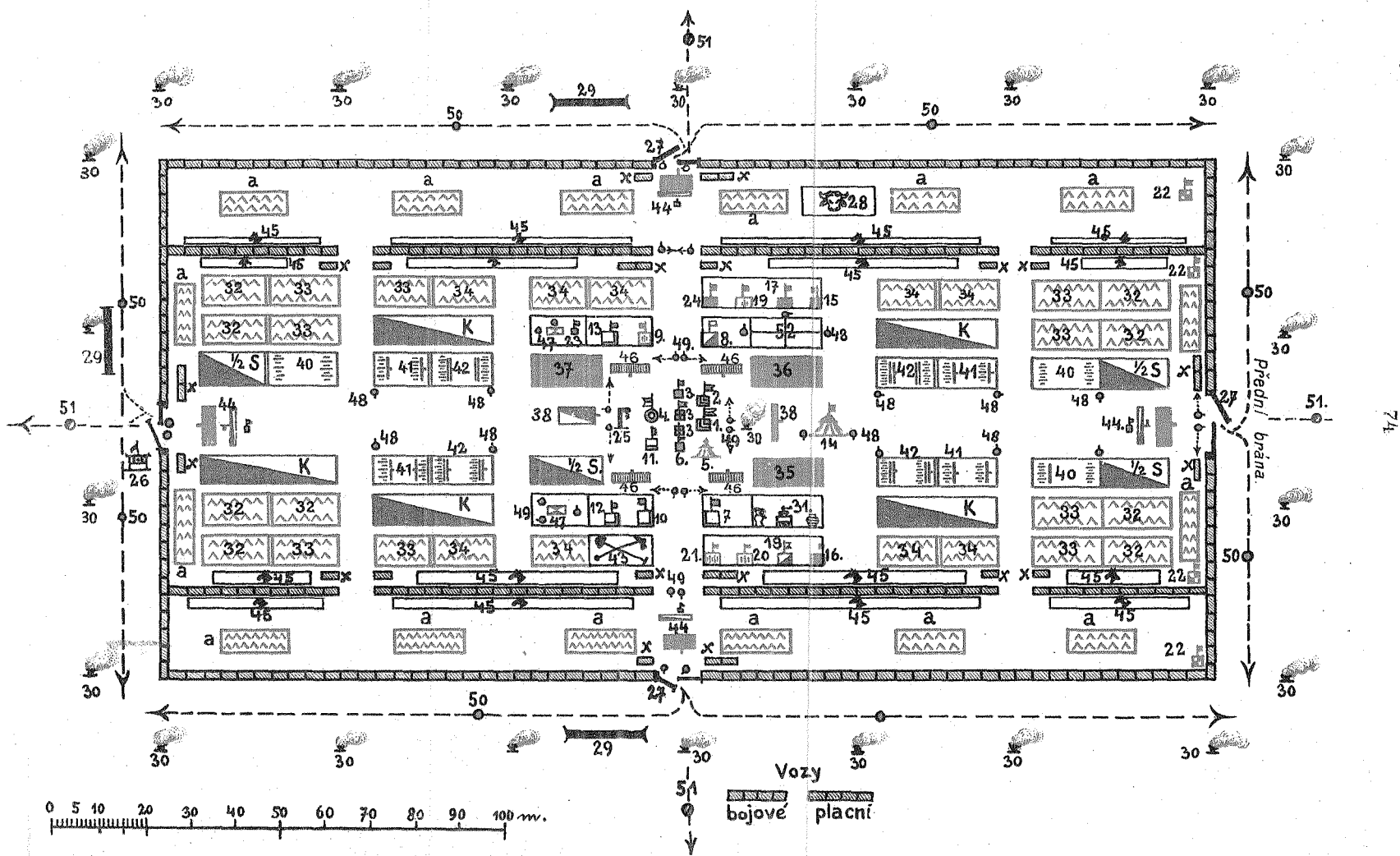
Hajba vozu.

1. = střelci s ručnicí („píšťalou“) a pavezníkem
  2. = samostřelci
  3. = „ pod vozem
  4. = sudličníci } zbytný houf vozu
  5. = cepníci } (za vozem)
- Kromě toho případně i pračata (výrostci) na vozech.

Mapka č. 55. Hajba mezery mezi články šiku.

- Vysvětlivka: A = bojové vozy s obhají
1. = pušky (děla)
  - II. = káry s náboji (hlomozny).
  1. = puškaři
  2. = jich pacholci (pomocníci)
  3. = pavezníci
  4. = zbytný houf vozů (viz obr. 54.!)

Obr. čís. 56.

Tábor vozového vojska XV. věku.

Složení vojskové:

hlavní stan (správce, vrchní hejtman a družina)	jezdeckvo: 2 roty střelců jízdných, 5 rot kopinníků
pěchota: 10 rot samostřelců (= houf t. j. pluk s tisícíkem v čele)	pušky: 18 houfnic lehkých (harcovnice) o 1 koni, s 18 kárami nábojovými
10 „ sudličníků (sudlice, kosy atd.)	18 „ s 18 kárami nábojovými (hlomoznami)
10 „ cepníků (cepy, řemihy, bijáky)	24 tarasnice polní

Všech: 30 rot pěchoty, 7 rot jezdeckva, 60 pušek, 180 vozů bojových, 120 vozů nebojových (placných).

Skupení a služba. Posádka vozů bojových: ve skupinách k 10 vozům; dvě ze skupin na stráž ve branách (střídavě). V každé skupině: 20 střelců s ručnicemi, 50 samostřelců, 40 cepníků, 20 sudličníků, 20 pračat, 20 vozatají a 1 dorážec (desátník). Služba stráží branských: hajba bran; rozestavba hlídek vně šiku (po jedné k 10 vozům); vysílání pátralů (o 2 mužích) ku bráně sousední: při branách zdvojené hlídky; živění táborních ohňů (na 10 vozů po ohni); vysílání pátralů jezdeckých za nejbližší výšiny za dne (pěších v noci) — vše podle pokynů hlavní stráže.

Hlavní stráž: 1/10 počtu celého vojska; na hlavním placu kolem hlavního stanu; u velení střídají se hejtmané od pěchoty a jezdeckva. Služba: ochrana hlavního stanu; rozestavba hlídek v uličkách placných, u pušek, hlavní pokladny („kádě“), u stanu správceva, u písaře vojskového, u archy; vysílání pátracích oddílů o 10—20 jezdcích na větší vzdálenosti.

Vysvětlivka číslic:

1 = správce vojsk	14 = velitel hlavní stráže	29 = latriny (polní záchody, jámy)	K = roty kopinníků
2 = nejvyšší hejtman	15 = tisícník (plukovník) pěších střelců	30 = ohně táborové (na dohoz kamenem)	a = skupiny posádek vozových
3 = stany kněžské s archou	16 = tisícník sudličníků	31 = kuchyně a sklepy správy vojskové	40 = harcovnice
4 = písař vojskový	17 = „ cepníků	32 = roty střelců pěších (kuše)	41 = polní tarasnice
5 = družina správceva (štáb)	18 = „ jezdeckva	33 = roty sudličníků	42 = houfnice polní
6 = velitel hlavního stanu	19 = hejtman nad harcovnicemi,	34 = roty cepníků	43 = mostaři
7 = hejtman nad pěchotou	20 = „ „ tarasnicemi	35 = rota (setnina) střelců	44 = stráž branské (č. 1.—4.)
8 = „ „ jezdeckvem	21 = „ „ houfnicemi	36 = rota sudličníků	45 = vozníci (tažný dobytek)
9 = „ „ puškami	22 = hejtmané nad řády vozovými	37 = rota cepníků	46 = koně hlavního stanu
10 = „ „ šikem vozovým (nad kladením vozů)	23 = hejtman nad vozy prašnými	38 = hotovost hlavní stráže	47 = vozy prašné
11 = hejtman nad pořádkem v ležení (policejní služba)	24 = hejtman nebojových	1/2 S = 1/2 roty jíz. střelců hlavní stráže	48 = hlídky
12 = hejtman nad vozy pícními	25 = kat s šibeníci		49 = hlídky zdvojené
13 = hejtman nad vozy placnými a zároveň komorními	26 = trh (v noci v šiku)		50 = pěší pátralové (obchůzky) vně šiku
	27 = závory branské		51 = jezdeckí pátralové
	28 = jatečný dobytek (za dne vně šiku)		52 = zavazadla hlavního stanu
			X = vozy vysunuté pro uličky

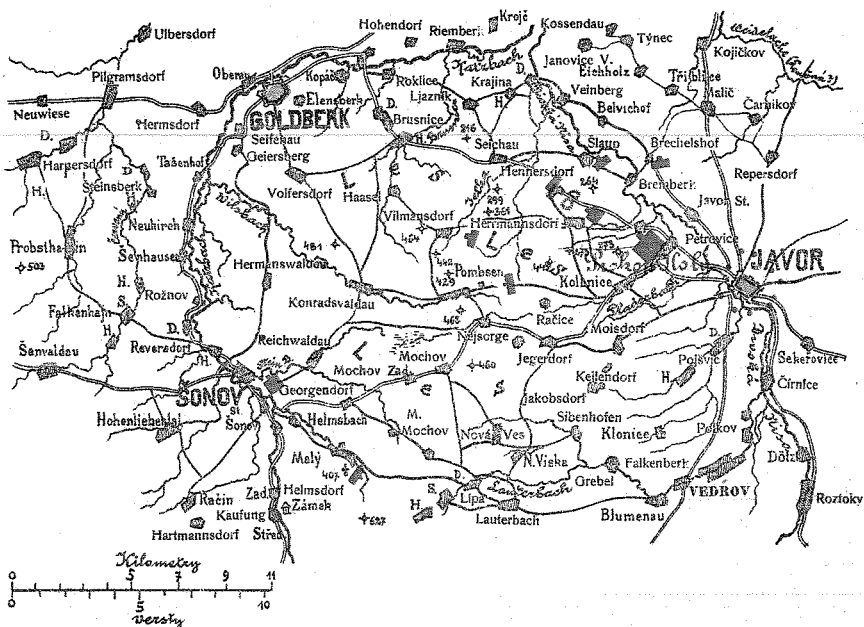
Mapka čís. 57.

Přední stráž.

Prokop Holý u Javora 18./4.—21./4. 1428.

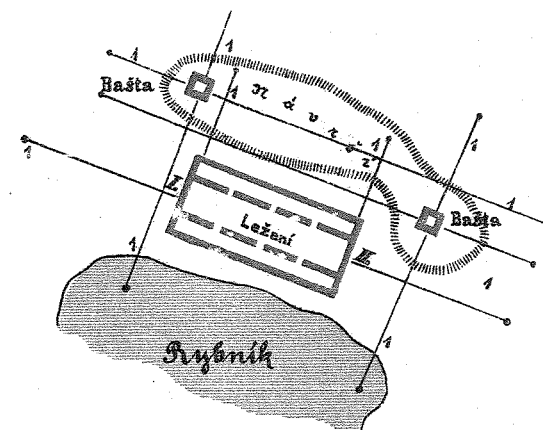
V rádech vojsových 15. věku jsou stopy, žádné však předpisy pro rozestavbu stráží předních. Teprve srovnáním letopisné zprávy s mapou odhalí se rouška. Příklad: Na str. 150—151 Grünhagenova díla „Die Hussitenkämpfe der Schlesier“ čteme: „... Poleževše od 18. do 21. dubna (asi) u Javora, Husité zpusťovali okolí krajně, aniž by města se zmocnili. Prameny uvádějí výslovně pouze tamní statky Lubušského konventu, z nichž Herrmannsdorf, Hennersdorf, Brechelshof, Schlaupe, Willmansdorf a Pombsen sžehnuty jsou i s kostely v nich „snad“ se nalézavšími. Zaběhli odsud i do Sonova, vypálili město a poškodili všecko i s Lubušským zbožím v Malém Helmsdorfu.“

Zpráva, na mapě červeně zaznamenaná, takto se jeví:

Mýlka nemožná: toť zjevný obraz předních stráží skupení přímo moderního! U Prokopa bylo tehdy 25.000 mužů. Toliko vzdálenost oddílů levobočných (u Sonova a M. Helmsdorfu) zdá se veliká. Vysvětlí se však strategickými poměry: Prokop leží na hlavní spojovací čáře mezi Lehnicí a Svidnicí, aby zamezil spojení Dolnoslezan s Hornoslezany. Proti Lehnicí kryje se předními strážemi; ke Svidnicí pošinutým sborem ve Střihomu. Na Sonov odeslán jiný sbor strážit silnici, po níž spojití by se mohli Hornoslezané s Lužickými, právě na šachovnici válečné se objevivšími. M. Helmsdorfský oddíl patrně stráž oddílů Sonovského na jih střehoucí. Jasně, proč dějinný pramen neuvádí jiných vypálených, leč právě vyjmenovaných statků lubušských.

Dobývání Javora Prokop tehda nezamýšlel. Nehodilo se. Kvapné operace rozrážecí následovaly už po třech dnech. Ale „strašné zpusťování celého okolí Javora“ je — bajkou.

Mapka čís. 58.

Krytí tábora odloučenými sruby vozovými.

(Žižka u Fůru v říjnu 1423.)

Ve „Starých letopisech Českých“ nalézá se v líčení Žižkova ústupu z Uher r. 1423. při druhém dni tato zpráva:

„...tu on (t. j. Žižka) poležav co se mu zdálo, táhl jest na zejťří k jednomu jezeru, kdežto jezero mezi jedním vrchem. A takto se u něho položil: jednu stranu k jezeru, a druhou stranu pod vršek; a to z té příčiny, chtěli-li by do vojska střílet, aby jej přestřelovali. A sám takto udělal: pojav pícni vozy, vytočil je na ten vršek, udělal z nich u přední brány baštu i u zadní druhú; i okopal je; a okopav je vpravil do nich děla. I nedal jim (t. j. Uhrům) nikdež na těch vrších ostati. A ten den bezpečně tu ležal, i tu noc.“ (Předpokládá se, že ležení to bylo u Fůru).

I. ——— = směr střelby z pušek (křížová palba).

I. = přední }
II. = zadní } brána vozového šiku.

Výňatky z tehdejších řádů vojskových a vozových.

A. Pochod.

»Nejprve když bychom chtěli vytrhnouti z města kterého neboli kde se hnúti chtěli z místa, kdež bychom polem leželi, aby nižádný napřed nejezdil k městu, ani šel, aniž se vezl, sobě místa aneb hospody zastávat, ani se kde polem klad bez dopuštění aneb rozkázání města jmenovaného od jmenovaných starších hejtmanů, kteříž na to a k tomu vydání a jmenování budou. A jestliže by se kdo jinde položil a vytrhl neboli postavil bez rozkázání těch starších...« (Žižkův řád r. 1423. — 1. čl.)

Sborniště před pochodem. »A kdyžby se chtěli hnúti z toho místa, kdežby polem leželi, s dopuštěním a rozkázáním těch starších jmenovaných, aby vytrhli na pole, kdež by místo podobné a hodné bylo k tomu, a tu sebe zčekali, aby se všechno vojsko hnulo z stanoviště...« (Žiž. ř. čl. 2.)

Modlení před pochodem. »Potom než by se ihned z místa hnuli, prvé než by které věci činili a rozkázali, aby se nejprv pánu bohu modlili... Když vytržení bude z vojska, anebo z města, aby pán buoh všemohoucí ráčil svú pomoc dáti...« (Týž, čl. 4.)

Šikování na pochod; přehlídka lidu; pořadí v proudu; vydání hesla; pořádek za pochodu. »Pak potom aby lidé šikovali nebo zřídili, každú rotu pod své korúhve, heslo aby bylo povědino, a potom aby se ihned hnuli a tak táhli, která napřed rota bude šikována ten den pod svými korúhvemi; a jiní aby se v ně nemísili, ani jim překázeli, ani se kam odtrhali; jakož komu kde a jakž které roty neb korúhve sšikovány budou, aby tak táhli v svém šiku a pohromadě, jedni k druhým se nemisejíce...« (Týž, čl. 5.)

»Sjede-li se více pánů (t. j. pánů vojenských, co vlastní vojsko mají), aby denně jedno vojsko táhlo napřed, druhé za ním (t. j. střídání v ostražné atd. službě), jakož je spravedlivo i pohodlné, by se o to sjednotili...« (Norimber. ř. 9. břez. 1431.)

»Kterémuž vojsku dostane se napřed tažení, aby se druhé nehýbalo, až by první své vozy zřídilo. Pakli by se kto s svými vozy vytrhl a vtrhl v jiné šiky vozy z svého šiku, takový bude...« (Hodětín, čl. 17.)

»Item hejtman řádu měl 3 nebo 4 jízdné pomocníky, by vozů dbali a počet v pořádku udržovali...« (Albrecht branibor. 1462, čl. 5.)

»Item uspořádati jak pěchotě táhnouti vedle vozů a vnitř šiku. Pěší lid a panští drábové (trabantí, čeledí) táhnou z polovice před vliasiním šikem za vozy špižírny, z druhé polovice vzadu za šikem vozovým v houfu...« (Týž, čl. 24.)

»Vozový šik nepřeje všude přes řeky, příkopy, údolí, hory a lesy ve čtyřech řádách jak by měl; ve dvou řádách prodlouží se velice; proto zavčas (kdy třeba), vzadu či napřed vozem odpadni« (t. j. soutěskou užšími řadami projed — týž r. 1477, předpis b).

Ostražná služba na pochodu; předvoj, zadní voj, stranci. »...aby tak táhli a to opatrně, napřed i nazad i na stranách vojska ostříhajíce i s a m i s e b e, jakož komu kde od starších poručeno bude.« (Žižka r. 1423, čl. 5.)

»Item nikdo také nevytrhnij, nepředjížděj (v čele netáhni) či neostávej v zadu leč s korouhvi k tomu ustanovenou; a koho ustanoví hejtmané táhnouti napřed či vzadu, vytrhnouti na útok, na potkání, běžeti nebo státi, má...« (Frankf. ř. 1427, čl. 16.)

»Každé z vojsk ustanoviti má bojovníky (honce, koněberky), by všem, kdo bez vůle hejtmanovy od praporce ujíždějí koňmo či vozmo, vzali (a v kořist podrželi) koně či vůz... na utvrzení kázně a zadržení při korouhvi.« (Norimb. ř. 1431 — čl. 18.)

»It. ktož mají napřed v koněberkách jezdit, aby byli vydání slušným během (t. j. střídavě v pořadí), aby z houfuov (lidé) se nerozjížděli. Pakli by kteří z houfuov se vytrhli, aby jim koněberky koně brali a nevracovali zase žádnému až u vojště, a od každého koně aby deset grošuov vzali, žádnému milostí nečiníce aniž odpustějíce. Též i pěším aby samostřily brali, jestliže by z houfuov kam bez odpuštění hajtmanuov chodili, a aby jim zase nevracovali až u vojště, když od každého samostřila daří po pěti groších.« (Hodět, čl. 15.)

»Kteří houfové mají a dostane se jim který den za vozy jeti, neb pěším jíti, aby se žádní nikam nerozjížděli, ani nerozcházel, ale stáli nad vojskem, dokudž se všechno vojsko nepoloží...« (Týž, čl. 16.)

»Sto koní takto máš šikovati: 20 koní v honcích a 30 v posilcích a 50 v houfci za nimi. Každý houfec má jmíti jednoho staršího, aby je vedl; a v těch padesáti koní v houfě s každé strany dva stfelce v strancích, dva kopinníky na špici, tři za nimi, po čtyřech ať jedú za nimi.« (Vlček z Čenova, čl. 1.)

»Když vojsko veliké táhne, pusť 200 koní napřed; a ti ať koněberky z sebe vyšli a stráže drží a hlédají. Item pusť za nimi puoltřetího sta koní v honcích. Item za nimi 500 v posilcích. It. za těmi tisíc... a tak dále jiné...« (Týž, čl. 36.)

»Bude-li vojsko větší, víc daj ve všechny ty houfy; a bude-li menší, tehdy méně...« (Týž, 37.)

»Šik vozový nevyjížděj, není-li silné jezdeckvo, také pěchota, ustanoveno vně střežiti, blíží-li se nepřítel...« (Markr. Albr. Branibor. r. 1462, čl. 1.)

»Item před vozy táhne korouhev hončí (Rennpanyr = předvoj); před ní předjížděti a pleniti není dovoleno...« (Týž, čl. 2.)

»Přeje si, aby se nekrmilo jinde, leč vnitř čáry kryté předvojem («innerhalb des Rennpanyrs», t. j. honců), jenž zůstává státi, pokud by se šik vozový nepoložil.« (Týž, čl. 3.)

»a zvláště-li šik vozový na pochodu opatří se VMt záštitou napřed, vzadu i v čele vozů a zůstaň se všim lidem prostřed podle vozů, aby přispěti se mohlo, jestliže by šik napaden byl od zadu či ze předu...« (Týž, r. 1477, řád č. b.)

»It. z takových pušek zařadí se do okřídli (Rennwägen) hakovnice se 2 velkými (8") a 2 malými puškami (harcovnice)...« (Seldeneck, r. 1480, čl. 21.)

Třeba šikovati nejen předvoj (Vortrabber) a zadní voj (Nachtrabber), nýbrž i strance (Nebentrabber), aby vojsko škody neutrpělo a sbíhání (deserce) se zabránilo.

Čelný sbor (Avantgardecorps): »Když Vaše Milost (t. j. král Vladislav) potáhnete s vojskem velikým, jako na mocného pána sluší, mějte vojsko malé jedno, a v tom vojiště mějte děla svá veliká, pušek čtyři aneb pět, srubnic, houfnic, tarasnic což potřebí k těm věcem, a nejméně sto vozův, a tak bude k těm dělům, a druhých sto vozův k jiné potřebě, ať vezú totiž prachy, hakovnice, šípy ohnivé, kule ohnivé, řebíky, sekyry, motyky, rýče, aby mohli koše nasytovat a příkopy dělati a cesty k těm dělům a tomu vojsku. A přidejte jim čtyři nebo šest řáduov vozuov (bojových!), a (u) těch vozuov ať jest pět nebo šest tisíc pěších. (VIček, čl. 45.)

A k tomu malému vojsku dajte hajtmána k těm věcem rozumného, ať zřízeně táhnú; a k dělům druhého, aby kladl kdežby toho potřebí bylo, a zase brai a klidil, kdyžby čas byl. A to vojsko malé ať napřed táhne...« (VIček, čl. 46.)

Cestaři (hradebníci, pionéři a jich náčíní): Slezský řád z května r. 1429 žádných zvláštních cestářů si nepřál:

»Item die schufeln, grabschit und hacken dürfen nit hon sunder liute, sunder wird man ihr dürfen, so nimmt man sie wohl aus dem hufen (z pluku), da lut genug sin werden...« (Čl. 3.)

Jiné řády však předpisují:

»It. Aby před každým řádem vozuov, když se táhne, šli s motykami, kratcemi, rajči, lopatami a s sekyrami, bylo-li by kde cest potřebí opravovat; a odtud aby neodcházeli, pod vsazením do řetězuov za tři dny.« (Hodět. čl. 47.)

»...A při každém vozu aby byla... 2 sekýře, dvě lopatě, dvě kratci, dvě motyce, dva rýče...« (Týž, čl. 46.)

»A kdyžby rovno nebylo a museli by vozy jíti přes rokly, přes potoky, přes lesy, z každého řádu ať dadi lidí s motykami a rýče s sekyrami, aby hned udělali cesty, aby se vozy nemeškaly, buď po pěti nebo deseti; kdežby bylo horší táhnúti, tu více. A jeden ať těm každý den hotovu býti káže, a pomněti nebo napsati, kdo ten den dadi, aby vždy druhý den jiným rozkázal; a tak aby se jednomu pravda dala jako druhému.« (VIček, 31.)

»Před každým řádem vozuov, cožkoli jich bude, aby bylo dvaceti pěších s motykami, s lopatami a s sekyrami, aby cesty opravovali.« (VIček, čl. 60.)

»Před každým řádem táhne 10 mužů s kratci, 10 s motykami a lopatami stavěti a opravovat cesty.« (Albr. branibor., 1462, čl. 4.)

»Item 1 železná lopata, 1 motyka, 1 rýč, 1 sekera, 1 kravec« (Normb. ř., 1428, čl. 12.);

»... a také kratce, motyky, sekery, rýče, lopaty...« (Normb. řád, 1430, čl. 6.);

»... na každý vůz náleží po 2 či více vhodných sekerách, kratcích či motykách, rýčích, lopatách, klínech...« (Týž, b, čl. 13.)

A podobně předpisují nástroje cestářské i řády: ryt. Němec., 1433, čl. 9. a Frankf. ř. r. 1444; Seldeneck, čl. 4. vede také »něco provazů v zásobě«.

Zajímavá jsou ustanovení řádu Seldeneckova o mostech a mostářích. Čl. 24.: »It. Čtyři mosty z trámů (klád) a prken naloží se každý na jeden vůz tak, aby každý řad vozů přešel přes příkop či bařinu.«

A hned vysvětluje, jak upotřebovali mostářský park čl. 27.: »It. Čelné vozy vezou mosty a kladou je kde třeba; když vojsko se přepravilo, naloží se mosty na vozy a zavezou se opět na prvotní místo (v čelo řádů) na další potřebu.«

Čl. 28.: »It. Hajtman nad vozy s několika pomocníky svými ohledává močály i příkopy (vůbec prorvy) daleko před vojskem; hledá místa nejužší a na přepravu neizpůsobilejší; lesy-li vedle překážek anebo-li se jimi jede, káže zhotoviti pražce nebo vázati otepi (hatě) třemi houžvemi a klásti je přes bařiny na přepravu vojska. Je-li z lesa ke prorvám ještě daleko, naloží a dovezou se hatě.«

Tažení soutěskami. Braniborský řád z r. 1462 předpisuje čl. 12.: »Narazí-li se na soutěsku, projede napřed pravý krajní řad a dočká za soutěskou přítoku ostatních, načež se — podle prostoru — uvede vše v prvotní pořádek. Odjezd děje se střídavě.«

Varianta v čl. 73. řádu Seldeneckova. Vozový šik uchyluje se tu před nepřitelem na vhodnější stanoviště za soutěsku a má býti chráněn za přepravy. »It. Hejtman nad vozy ostaviž několik prázdných vozů krajního řádu — v noci či za dne — proti nepříteli (na šalbu) a nucen-li táhnouti soutěskou vezme, zastaví a strhne před ní čtyry řady. Ulici touto projede vojsko i vozy ostatní (Seldeneck jich má v šiku 6 i více řad). Když bylo vojsko projelo a také vozy proti nepříteli ostavené (i s lidem při nich) zavře se (ulice a tím i soutěska). Jakmile pak dojede vojsko konce (soutěsky, druhého) opakuje se totéž...« (arci opačným pořádkem, t. j. utvoří se opět ulice čtyřřádová, která za vojskem se opět zavře na dobu, než se vojsko sešikuje v pořádek prvotní na stanovišti výhodnějším.)

Tažení lesem. Seldeneck pokračuje článkem 74:

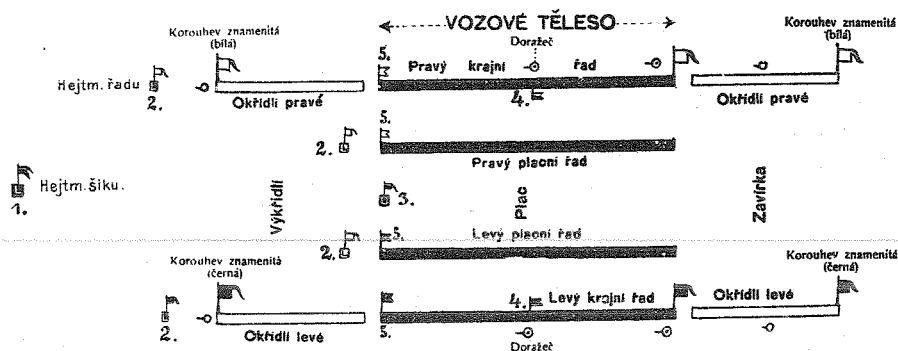
»It. Má-li (6 i víceřadý) šik vozový projeti lesem asi půl dne cesty hlubokým, srazí se do čtyř řad a ustanoví se pěší (cestaři) s motykami nebo sekerami, aby vozům cestu prosekali vedle (staré, pro šik úzké) cesty; když pak vyjedeš z lesa, utvoří se opět šik s tolika řadami, co jich třeba.«

Dokonalejší a jasnější obraz pochodu lesem horským podává »Starý letopisec český« v líčení přepravy Žižkovy přes Bílé Karpaty. (Viz mapky a líčení na str. 69. a 70.)

Pro pochod krajinou silně prorvanou a porostlou předpisuje Seldeneck (čl. 76.) stručně: »It. Úzké-li pole (t. j. nelze-li semknutým šikem) pust jezdeckto i pěchotu mimo šik vozový« (jež pak sůžiš dle prostoru i libosti).

Pro pochod bitevný (táhne-li se do bitvy) platí mimo to: »Každému řadu dajte rozumného, ať vedú (čelný vůz každého řadu) trefně, aby nevedli ani

úzce ani široce (aby totiž šik zůstal v bojeschopném tvaru a poměru); a dva opět každému řádu, aby dorazili (aby se vozy neopozdovaly a řady netrhaly) a rozkazovali trefně vozy v hromadu strhovati (k boji); a zavírku (t. j. zadní vykřídli) ať dva vedú, každý jeden řád (t. j. čelné její vozy). A napřed vykřídli aby jeden vedl s pravé strany, a druhý s levé, aby se ohlédali jeden na druhého, aby nesúžovali ani šířili (úkol tudíž jako vůdců prvních vozů v každém řádu hlavního tělesa vozového šiku), než což by bylo v tref (t. j. pravou náležitou vzdálenost) aby zároveň (čela na stejné výši, v náležitém poměru) vojsko táhlo. A korouhvice ať isú při každém předním voze, aby rovně za jedno šli vozové.« (Vlček, čl. 30.)

»A na tažení vojska aby rozdělili všechny jízdné a pěší na tři, kteří nejsou v krajních vozích, jedni jeden den ať jsou napřed a druzí druhý den a třetí třetí den. A tak ať jest vždycky; lečby nepřátel tu hned byli, tehdy ať táhnú, jak se k bitvě šikují...« (Týž, čl. 32.)

»A kdyby bylo ku potřebě, měj děla v ně vedlé krajních vozuov, s obú stran vojska po několika houfnicích, a k nim koně zvláštní, aby mohli těmi děly sem i tam potrhovati, kdež by toho potřebí bylo, i pozuostaviti. A na krajních vozích ať isú na každém dvě hakovnice, aby nemohli blízko přiharcovati...« (Týž, čl. 33.)

»Houfy jízdné ať táhnú na placu, jakož se šikovalo (to předpisuje Vlček pro těžké jezdeckto proti Turkům; jezdívali tak patrně proti Uhrům); a zbytní někteří houfové (zálohy!) vnitř vedlé krajních vozuov, aby je mohl bokem ven vypúštěti ku potřebě a zase do řáduov...« (Týž, čl. 34.)

»Když by bez vozuov k bitvě táhl, máš-li dosti pěších, opeř ten houf jimi kteří před valním houfem, a valní houf též, a jiných nic, než ať táhnú vedlé zřízení před se.« (Týž, čl. 35.)

»Vozy s puškami, šípy a prachem jedou na hon (»Ackerlänge«) před vlastním šikem vozovým.« (Branibor. ř., 1462, čl. 13.)

»**Železná zásoba**« **spíže**. Výslovně jí přikazuje vév. Albrecht rakouský v řádu vydaném 28. dub. 1431 (předpisuje pro každý z vozů 20 mužů t. j. 3 s ručnicemi, 8 samostřelců, 4 sudličníky, 4 cepníky a 1 vozataje): »It. Každý vůz od nočátku opatřen budiž proti nepříteli chlebem za 4 šilinky pfeníků, sýrem za

60 pfeníků, půlkou (»Seiten«) slaniny; dobrého masa čtvrtkou hovězí a vědrem vína; potravin těchto smí býti užito pouze v krajinách, kde jiné špiže není.«

Normberský řád, r. 1450, čl. 16. předpisuje pro »každý z vozů velké vědro naplněné vodou pro krajiny v nichž víno drahé« a Seldeneckův 5. čl.: »vědro dobré práce pro každý vůz na vodu.«

Jinak živila se vojska v poli špižováním a pícováním (»rekvisicí«).

B. Boj.

Šikování do boje.

Václava Vlčka z Čenova: »Jiné šikování (na rozdíl od šikování »proti Turkům«) vozuov«:

Výstroj a výzbroj šiku. Čl. 48. Jesliže by VMti bylo potřebí k boji s nepřáteli vašimi, takto se rač kázati připravití a boj postaviti, aby k tisícím vozuov dvaceti tisíc branných lidí přišlo (t. j. 20 lidí na vůz).

49. Což bude vozuov v prostředních řádech počtem, aby puoldruhéhokrát v krajních řádech tolikéž bylo na pravé i na levé ruce, aby se zavřiti mohli předek i zadek.

53. Z těch tisíce vozuov má býti vybráno na pravú i na levú ruku nejlepší vozové s fasunky, a šperlochové všichni mají býti sebráni s nich k boji; a v každém voze jedné čtyři vozníci mají býti a víc nic.

54. A vozataji na ty koně mají vsazeni býti nestrásliví s lebkami a s pavézami; a také má býti každému vozu jiný šikován proto, jestliže by který zabít byl, aby místo něho jiný na ty koně vsedl. A u desíti vozuov u krajních řáduov má býti jeden desátník aby dorážeti kázal.

55. Což bude na pravé i na levé ruce, má býti na krajních řádech taras s berlú a s děrú; a pod každým vozem má viseti prkno, aby lidí nemohli raniti a koní též. (za jízdy zvedlo se prkno na plocho pod rozvorou.)

56. Což bude u vojsťe píšťala a šípův, k každému vozu mají dvě píšťadle býti šikovány, dvě libře prachu, kopa kulek a dvě kopě šípův, a dvoje cepy železné a dva háky železné.

57. Do vozuov má býti z čehož koně krmí, žlab nadél přivázán býti, a kamení do toho naklásti, jestližeby k vozóm přílauli, aby přes vozy bili.

58. K těm vozóm napřed houfnic deset; pakli víc a lépe. It. nazad u vozuov houfnice čtyři, pakli víc a lépe.

59. Na každém bocé v krajních řádech vozích na pravé i na levé ruce po čtyřech houfnicích; a to právě dosti.

Rozdělení lidu: 61. Pak takto mají lidé do těch vozuov šikování býti: což bude jízdných aby s koně ssedali, ostrohy vypínali, škorně zúvali, lehce se v své odění ubrali (tu ovšem dlužno míti na mysli vojsko královo nájme jezdecké); a koni jejich mají na plac uprostřed vozuov uvedeni býti, k oněm dvěma korúhvem (viz dále: Korouhve); a ty mají pacholata a lidé nebranní držeti.

62. Lidé pak do vozův takto rozdělení býti mají: což jich napřed šikuješ, aby polovice také tolikéž v zadek šikoval, a to proto, jestližeby se houfové jezdecky obořili a chtěli v zadek vskočiti.

63. Pak na pravé ruce i na levé v krajních řádech mají býti, houfci zdělání, jako po stu branných, uvedeni za ty řády, aby bránili vozuov jako zdi.

64. Pak máta dva houfce zuostavena a rozdělena býti, a houf má každý jmíti svého hajtmána a jeden praporec anebo jednu korúhev a více nic. A ti houfové mají býti uvedeni na ten plac, kdež koně stojí; jestližeby bylo těžko předku, aby jeden houf posílil; pakli by v zadek skočili, aby druhý houf zadku posílil.

V návrzích proti Turkům předpisuje Vlček:

Čl. 19. Ty dva houfy poslední (7000 + 8000 koní), nebo i tři (t. j. 6000, 7000, 8000) aby opeřil pěšimi oděnými a pavézníky i těmi sudličníky a cepníky, a mezi ně s ručnicemi. A ti houfové tři at stojí pohotově u vozích na placu, a z vozův jich nevypuštěti, lečby toho potřeba kázala. Jeden z těch aby byl napřed vozuov v uokřídli a jeden z zadu v uokřídli, a ten a největší u vozích v prostředku na placu. A ostatek pěších v krajních vozích s obů stran vojska. A na každém krajním voze at sú dvě hakovnice; a napřed před okřídlim at jest najmě 10 houfinc a 10 harcovic, a nazad vojska rovněž též; a na bocích vojska vně po několika houfincích, aby je zvláště vozili, kdeby potřebí bylo, a zvláště proti Turkóm. A tak má napraveno vojsko býti.

20. A cožbyste Rácuov měli a Vlachuov té zběři, ježto by se k šikování nehodili, ty pusťte všecky na harc, a jednomu je poručte rozumnému, aby jiní potiskal nepřátel a zase aby jimi postupovati uměl; a to aby jim návěští dal po trubačích kdy by měli honiti, a po bubních také abyste jim dali znáti, aby dále nehonili. A to jim rozkázati, aby toho pilně poslouchali, kdyby zatrúbili, aby chutně tiskli a kdyžby bubnovali, aby chutně stáli a nehonili. A s vozy vždy za nimi potiskati i s jinými houfy, a bohdá je prolomíte, byť jich bylo najvíce.

Pakli byste se jměli bít bez vozuov, tak na ně trhněte s milým buohem, šikující tak jakož tuto psáno stojí. A k bitvě mívajte heslo: »Pán buoh s námi a svatý Michal«; uzříte buohdá, že před vámi nic neostojí.

22. V valném houfě, v kterém král JMt bude, ráčí-li býti v tom šiku (rozumějí: řadu) před korúhvemi, dajte jeden šik s nahými mečmi a palcáty, a za nimi v ten šik, kdež korúhev bude.

Pakli ráčí svoji houfec jmíti, padesát koní neb sto, aby ho hlédali při houfu, to také muož býti. A tak v jiných dvouh hůfích před královským houfem mají býti dva šiky s nahými mečmi a palcáty při korúhvi, a pěši s obůch stran, jakož psáno stojí.

A střelci, kteříž před pacholaty pojedou, kdyžby k potkání bylo, mají býti v stracencích z bokův s obůch stran vedle špice; a mají vystřeliti na nepřátely, než se houf potká, a najlépe s koně, aby jim koni, jsouc raněni, šik jich zrušili; a ti střelci mají (býti) vedle špice; a tak u všech houfuov aby jim rozkázáno bylo.

A jestližeby naši přední houfové potiskáni aneb rozrazeni byli, jehož buože nedaj, má jim povědino býti, aby dále neběželi než k valnímu

houfu, a tu konečně aby se postavili, a vedlé valního houfu aby tak učinili, jako na dobré lidi (t. j. slechtu!) sluší; a to má povědino býti každému houfu.

A u každého valního houfu má býti nazad v stracencích dva šiky kopiníkuov a tři šiky střelcuov dobrých. Tak budú bohdá houfové opatření dobře.

29. A pěši at jsou v krajních vozích všude vuokol (t. j. arci mezi vozy!) a jiní pěši u bran, a jiní houfové na placu jízdni i pěši při králi, a odtud posilovati, kdeby bylo potřebí.

30. Každému řádu dajte rozumného, at vedú trefně, aby nevedli úzce ani široce; a dva opět každému řádu, aby dorazili a rozkazovali trefně vozy v hromadu strhovati; a zavírku at dva vedú, každý jeden řád. A napřed vykřídli aby jeden vedl s pravé strany, a druhý s levé strany, aby se ohlédali jeden na druhého, aby nesužovali ani šířili, než cožby bylo v tref, aby zároveň vojsko táhlo. A korouhvice (žalonérské) at jsou při každém předním voze, aby rovně za jedno šli vozové.

Korouhve. Vlček předpisuje:

50. Osm korúhví znamenitých neb zřetedlných k zavření předku i zadku má býti; a najlépe jest bílých a černých. Jedna aby byla na předním voze na pravé ruce, a druhá korúhev též má býti na předním voze na levé ruce. A to proto, což povede kterou ruku pravú nebo levú, aby jeden na druhého korúhev hleděl, aby vozuov nesužovali, aby lidé pro těsnost vozuov ven nebyli vytištěni.

It. Pro zavření vozuov, aby jeden na druhého hleděl, aby rovně vozy zavřeli.

51. Druhé dvě korúhve máte býti, kdež plac koňóm (jezdeckým!) bude zuostaven prostřed vozuov, na krajních (t. j. krajních od placu!) vozích na každém řádu jedna, a to proto, kdyžby již nepřátelé prchli, aby lidé mohli uhoditi k svým koňóm; a to lidem má oznámeno býti před bojem.

52. Opět jiné dvě korúhvi mají býti na najkrajnějším řádu, jedna na pravé ruce a druhá na najkrajnějším řádu na levé ruce, a to na najzadnějším vozu, a to proto, aby viděl, které vozy nazad k zavření zastavíš, aby viděl, kterým řádem má přitrhnutí, aby pravě zadek zavřel.

Ostatní dvě korúhvi mají býti na krajních vozích, kteříž nazad ostavení k zavření budú, aby chutně uměl uhoditi k těm vozům, kterými zavřítí má.

»8. Korouhvice po pravé ruce s vlajkami (»Zagel«, »Wimpel«), po levé ruce bez vlajek. Každý řád má korouhvice své zvláštní barvy, vozy zavírky (předku i zadku, t. j. »okřídli« i vlastní »zavírky«) s praporci většími.« (Branibor., 1462.)

»It. Vozový šik má míti šestnáct velkých korouhví dvou barev, červených a bílých, zřetedlných.« (Seldeneck, 1480, 6.)

»It. Hejtman nad vozy potřebuje čtyři velké praporce, ve čtyřech barvách; na jednom namalována houfnice, na druhém samostřil, na třetím chochol přílbový a na čtvrtém oštíp; jimi dávají se lidu (t. j. různým zbráním) pokyny.« (Týž, 7.)

Hájení šiku. Markrabí Albrecht Branibor. nařizuje 15. květ. 1475 o hájbě šiku: 1. Příkopy a hradby kolem hradu vozového se upraví, pušky a jiné střelivo na čtyři strany rozdělí, koně z krajních řad se odstraní. 2. K vozu každému po

šesti pěších, čtvrtina jezdeckva ostavena před vozy (vně šiku), ostatní rozdělí se uvnitř šiku. 3. Ku každé z obou bran (předku i zadku) po 1000 pěších s několika jezdci. Na každý vnější roh vozové hradby 500 pěších na hajbu s obou stran, kde třeba až ke druhému rohu, jenž hájí protějším směrem. 4. Dva tisíce uprostřed placu s houfy ostatními; posilují kde třeba. 5. Hlídači («die Wartleut») nepouštějte se v potyčky s nepřítelem. 6. Puškaři a kušaři střilejí střídavě: dokavade čtvrtka, která právě byla vystřelila, opět nenabije anebo kuši nenapne, nesmí druhá vystřeliti. 7. Vrchní hejtman a jemu přidělení čtyři hejtmané záhy objíždějí (šíky) a kdekoli třeba uvádějí lid v činnost. 8. Zvláštní oddíly určují se stíhati odbitého nepřítele.

Markrabí Albrecht 1477. (O šikování vozů.)

Lid: 3. Item k tisíci vozům šikuj po 10 mužích, všech tudy 10.000 mužů, a sice: 1000 vozatajů, 1000 s lopatami, kteří okopávají, aby upevnili a opatřili vojsko či dobývali zámek, a 8000 drábů (bojovníků); takové je rozdělení deseti k vozu náležejících; 1/2 z nich k vozům, 1/2 na plac.

Vozy: Item z tisíci vozů čtyři sta pro krajní řady kteréž jsou na zavírání. Na každém z nich má býti: na zevní straně prkno visuté na ochranu vozu, zavěšené na lišni a sahá až do polovice kola; a druhé, pod vozem mezi koley. Ku čtyřem kopám bojových vozů náleží řetězy, jimiž se spínají; u ostatních šesti set (placných!) vozů jsou provazy jimiž spínají se jako bojové; a všechny mají býti dle vzorce ostaveného námi v Berlíně.

Seldeneck (1480) předpisuje:

65. »Vozová hradba stůj i jezdi před nepřítelem se třemi placy.«

Jak upravit vozovou hradbu, aby kvapně a záhy byla bojeschopnou: Čl. 67. It. Jede-li šik otevřeným polem, vyjme hejtman nad vozy část vozů z řad vnitřních a vyšine je na čtyři konce krajních řad, napřed i vzadu; a jestližeby šik táhl, zavří hradbu od těch čtyř konců («mit denselben Ortern» v originálu = okřídlení); pak lze uvnitř šikovati. Čl. 66. It. Hejtman nad vozy dbej také, aby všude do řad krajních rozestaveny byly vozy puškové a káry, chceš-li po jednom mezi pěti vozy. Čl. 68. ... Hejtman nad vozy opatřiti má i dva krajní řady dělostřelbou na karách i vozech na čtyřech rohách šiku i kde třeba mezi nimi. Čl. 69. It. Aby koně krajních řad nepřekážely bojujícím, odstraní se z krajních řad vozů a přivážou do řad vnitřních. Čl. 70.: It. Při srážce neved šik příliš úzce, abys nepřítele puškami z něho poživiti mohl; vozy nestrhuj příliš těsně v hromadu aby střelci nikoli vysoko nýbrž na koni nepřátelských hrud mířiti a střileti mohli. Čl. 71. It. V šiku vozovém zříd uličky příčné (řadami), jimiž by se houfové mohli scházeti, posilovati a také útokem jezdecky hnáti.

Záštitá pušek. Braniborský řád z r. 1478 předpisuje: Čl. 14. Item. Kdežkoli položíš pušky, polož k nim tisíc, mezi nimiž 200 jezdců, s vozataji a vším, kteří zakopají se u pušek, aby pušky všude byly opatřeny a nebylo třeba denně jich střídati. Čl. 13. Item. Vojsko rozděl na 8 dílů; denně jeden ostříhá vojsko dnem i nocí, za krmení a kdekoli potřeba. Jeden z těch dílů polož k puškám, tak aby se až za 8 dní opět naň dostalo.

Volba stanoviště, manevrování. Vlček: 24. Králi milý! Jestliže kde budete proti sobě lidi míti a vojska proti sobě lehnú, takto je buohdá sklamáte:

Hleďte vždy zjištěného místa, položiti se při vrchu nebo při stráni nevysoké, aby se mohl při tom vrchu položiti, aby krajné vozy nahoře na vrchu byly a vojsko při stráni dolův. (Viz také: Žižka u Nádaše.) Jestliže by proti vám táhli, poživete jich dobře z děl; vy budete moci k nim bít, ale oni k vám nic; a v rovné dolině rovně též.

Pakli by byli vám silni a chtěli okolo k vám, tehdy muožete hned od-táhnúti okolo toho vrchu, a též se opět položiti jako prve okolo vrchu a krajné vozy na vrch; a vy k nim budete opět moci bít, ale oni k vám nic. Tak vždy, kolikrát by vám potřebí bylo.

Seldeneck: Srazí-li se vojska na výšinách anebo pod nimi: Čl. 64. It. Hejtman nad vozy hledí všemožně získati rozlehlou velkou výšinu před nepřítelem tak, aby šik vozový skloniti mohl na svahu proti nepříteli a jestliže by nepřítel z výhody nekořistil, sám učiň. Máš-li však místo zjištěné uprostřed nepřátel a hejtmané lepší výhody nevidí, setrvej, nevzdávej se výhody a nech nepřátel přistoupiti k sobě, nedaje se vylákati z místa zjištěného.

Vlček: 25. Králi milý! To druhý kus:

Jestliže byste viděli, že jsou silně na picování z vojska vytáhli (t. j. nepřátelé), trhněte svým vojskem mezi ně v prostřed; jedni druhých nebudú moci retovati, některé vždy ztete, nebo ty z vojska, ježto budú chtítí picovníky retovati, aneb ježto by picovníci chtěli zase do vojska přibýti.

26. Králi milý! Opět zjištěný kus tuto třetí:

Kdež proti vám vytáhnú na pole v několika houfích, chtěc vás shledávati aneb harcovati, nebo proti vám na stráži státi, šikujte se za vrchem anebo u vojšťe, což najtajněji budete moci s svými houfy. Bude-li jich tisíc, pošlete k nim koně sto nebo dvě; oni poběhnú před vašimi, neb se jich nebudú báti. A když již blízko budú, ať vaši stojí a zastaví se s tím houfkem, jakoby chtěli s nimi rokovati. Poženú-liť vaše, přivedúť je vaši na vás; pakliť vaši blízko stanú a nepoženú jich, hned rychle pusťte houf po houfu svým na pomoc. Tak když nepřátelé uzří, a vy rychle táhnete s svými houfy tomu svému na pomoc, nepřátelé budú chtítí utíkatí před vámi, i obrátí se chtěc domuov táhnúti. A ten houfek váš vskočí jim hned ve hřbet, budú je bít, zbádati, a vy zatím s svými přibudete a tak je buohdá zčesáte a porazíte (viz Lipany!).

27. A také každému houfu menšímu račte dáti jednoho, ať vede houf, a každému valnímu dajte dva, a to ať jsou srdce dobrého, aby vedli a před houfem potkali se mužsky. A nehodili-li by se rotmistři k tomu, ale jiné dajte, vyberúce z houfuov jiných.

28. Také což se tkne vozuov zpravovati, má míti počet vozuov, a kdož klade, ten je má zpravit; ale hejtman má rozkazovati, kde je má položiti proti nepřátelóm v zjištěných místech, aby vždy nějaký fortel měli: Když vojsko proti vojsku leží, aby hleděl vrchu a strání, aby mohli k svým nepřátelóm z děl bít a oni k tobě nic.

A jsú-li po rovni doliny jaké, také dobře, aby všeho vojska nemohli viděti ani k němu mohli bít. Ten hled toho vždy, aby měl jeden krajní řád nad tú dolinú, buď rovně, neb při vrchu; i nebudúť se moci přiložiti k tobě

bez škody; neb vy k nim budete moci bítí, a oni k vám nic. Pakli by silni byli vám a chtěli se položití proti vám z duolu, poživete jich z děl a muožete se hned za vrch položití, že opět nebudú moci k vám bítí, a vy k nim budete moci; než vždy hleďte toho, aby na vrchu byl jeden řád vozuov, a to kolikrátby toho potřeba bylo, a jiní za vrchem.

37. A zavrúlit se Švajcaři nebo Němci kteříkolivěk pěšky v své šiky, nechť tak stojí, takéž žádného neztepá, stoic v jednom místě. A vy třete jedno vždy před se na jízdné, když jste již nad nimi silni, a uzříte, že je od pěších odtržete a bohda ztetepe i polámete; a potom s pěšimi naložíte, jakž sami chcete, svezúce děla na ně (německé šiky klínové tehda nemotorností pověstny).

A jestliže vás dočekají v zákopách, nestřelte na ně; uhlédají sobě zistné místo, položte se podle nich nevelmi blízko, ať vám z děl neuškodí.

A když na picování potáhnú, aneb když se z toho místa hýbati budú, buďte jich pilni, a budete na nich na hýbani; a shledáte buohda, že bude dobře, a vyhráte a je prolomíte. Amen, tak buohda se stane.

65. Kdyžby do boje táhl, tohoto fortele aby hleděl, by se pak neměl den, dva nebo tři nebíti: vítr aby na ně šel; a to proto, že hluk, jek, prach z pušek, všecko na ně puojde, a tak že strach na ně přijde.

66. A hleděti vždy fortele, aby jedné ruce měl rokly nebo bahna nebo příkopy, kteréž by se ruce zdařily.

67. Pakli by se zdálo, žeby s nimi boje neměl, ale polož se od nich čtvrt míle nebo puol; tak rozkáže svým lidem tajně a šikuje je, rozkaziž: ať každý v svého vozu oheň což největší udělá; tihniž k nim šiky, a stráž svú silně napřed jezdecky vyprav, aťby nemohli sežítí, by na ně s vozy táhl. A tak, jestliže by se přihodilo, že by iměli dvaceti na jeden, nebudúť věděti, coť mají činiti.

C. Ležení. (Klid.)

Volba místa. »It. Hejtman nad vozy osobně, nespoleháje na jiné, ohledává za dne i v noci místa vhodná pro ležení, cesty, vršiny a doliny.« (Seldeneck, 36.)

»It. Dříví, vodu a krmivo zjisti a opatří si vozový šik a lid v něm sám; dle toho hejtman nad vozy klade šik, třeba-li každé noci« (t. j. za pochodů!).

Uspořádání vozů. Seldeneck (1480): Přijezd k noclehu. Od st. 48.: »It. Zastav na palouku, utvoř krajní řady šiku, ne kruhovitě, nýbrž do čtverce s velkým prostorným placem« (uprostřed). Od st. 49.: »It. Přesahuje-li několik vozů přes obvod tábora, sraz řady těsně, případně v hromadu, aby se všechny vměstnaly.« 50.: Pokud v ulicích nejsou zřízeny branky, zůstane napřed i vzadu s každé strany státi napříč ulice po třech vozech se všim lidem k nim šikovaným, jenž nikoho na podél do ulice nevpustí.« (Při šiku o mnoha řadách.)

Braniborský řád r. 1462. Čl. 23.: V uličkách, v nichž není bran, zůstane napřed i vzadu po třech vozech státi se svým mužstvem, které dbá, aby nikdo nevnikl do ulic napodél. Čl. 22.: Každou bránu zavří příčkami, z nichž jedna zdvižná; bez hesla nikdo se nevpustí. Čl. 1. Beze svolení hejtmanova neotevře se vozový šik ani z rána. Čl. 7.: Třeba míti 100 vozů prázdných; na hončí vozy

(= okřídli), na brány předku a zadku, i na výplň mezer po stranách, na špižování a všelikou potřebu jinou. Čl. 20.: Zřizuje-li se ležení, uvedou se řady placných vozů na stejnou výši (délku) s řadami krajními a v prostřed každé vysune se po vozu na příčné uličky. Čl. 26. (předpisuje se takto výplň mezery, povstale odesláním vozů na špižování): Mezera povstala odjezdem (části vozů) zavře se (do návratu vozů) řetězy, prkny, příkopem a kůly.

Seldeneck formuluje totéž následovně: Čl. 52. »Chceš-li odeslati vozy na špižování anebo za jiným účelem, vezmi po několika z každého řadu; mezery v řadách vzniklé naprav sraziv řady v před i v zad. Když pak se vozy vrátí, budiž obnoven původní pořádek.«

»Z placu krajního odstraní se všecky překážky.« (Branibor., 1462, 19.)

»Krajní vozy mají býti vystrojeny řetězy, prkny mezi koly (pod vozem) a vně vozů visutými prkny dvojitými se střílnami; na vozech budiž mimo to po dvou lísech« (»Hurden«, proutěné štíty, v Čechách pavezy). — »V noci buďte vozy spjaty řetězy.« (Branibor., 1462, 10.) »Na každý vůz buď naloženo po 10 kůlech tloušťky ramene a délky stehna mužského.« (Branibor., 1462, 9.)

Dozorčí služba. »Hejtman nad řádem měj svůj vůz v čele řadu a dbej dnem i noci, by nepovolání do řadu se nevpřilížil a tak vojsko uchráněno bylo špehoumí, ohně a škody.« (Branibor., 1462, 18.)

»Pušky, šípy, sekery a lopaty (t. j. vozy zbrojnické a s nářadím) svezou se každé noci doprostřed placu před stan markrabí a vedle nich postaví puškaři své budky. Všecko uspořádáno na okamžitou případně potřebu.« (Branibor., 1462, 17.)

»It. Pušky na vozech i karách, prach, olovo a všeliká jiná k šiku náležitá výzbroj má svého zvláštního hejtmana, jenž dnem táboří ve zvláštním stanu před vozbu« (zbrojnickou). —

»It. V každém řadu hejtman ustanoven, jenž má vědět, oč ubylo a čím rozmnožil se jeho řad v noci anebo kdo cizí se v něm objevil; o tom zpráva hejtmanům.« (Branib., 1478, 17.)

»Item ustanovení pro krajní řady čtvrtníci, po dvou v každé čtvrti (inspekční služba), aby se dnem i nocí vědělo, jak opatřen šik.« (Týž, 18.) —

»Item kopati jámy u vojšťe se nedovoluje, aby lidu nebylo překáženo v chůzi anebo jízdě.« (Týž, 7.)

»Item v ležení vládnouti má ticho.« (Týž, 8.)

Pomocník hejtmana nad vozy. »It. Hejtman nad vozy má míti k sobě spolehlivého hejtmana na výpomoc správy a opatrování šiku.« (Seldeneck, 480, 8.)

»It. Hejtman nad vozy má míti i kata s šibenicí tesanou, která vozí se s šikem.« (Týž, 9.)

Vičí jámy a překážky vůbec. »It. nemá se zapomenouti ani skrytých příkopů, o nichž se veřejně nemluví.« (Snad i latriny mýněny? — Seldeneck, 1480, 35.)

Praky ruční — metací kamení. »It. budiž zrobeno a přichystáno i několik set ručních praků (»Stabschlingen«) na metání kamení, na útok, po koních i lidu.« (Týž, 23.)

»Za klidu (odpočinku, ležení atd.) každý vozataj nasbírej a na vůz nalož měřicí kamení metacího.« (Pro praky! — Branibor., 1462, 19.)

Markytáni (trh). It. Pítí před vojskem ať isú šenkována a osobami od hajtmanův na to zřizeny ať isú sazena; a netoliko pítí, ale i chléb buď sazén, i jiné potřeby, jakožto obrok koňský, tak aby se všem spravedlivě dalo. (Hodětín, 44.)

»It. Trh s vínem a chlebem vně šiku s obou stran zadní brány.« (Seldeneck, 1480.) —

»It. Jelikož milostivý pán náš zavádí u vojšťe volný trh, nařizuje nepřekážeti vozkům dovážeti špiže a nápojů, aby volně mohli přijížděti a odjížděti.« (Albrecht Rakouský, 28. IV. 1431, čl. 21.)

Také, jakož jest rozkázáno, jakož vína, piva i jiné potřebné věci do vojska mají vozeny a nošeny býti, prikazujem všem, aby těm, ktož by vozili nebo nosili, nebylo na cestách ani u vojskách bráno, ani kterakžkoli překáženo. (Hodětín, 25.)

Ohně táborové. Mezi vozy aby opatrně a s pilností ohně nítli a pálili, tak aby se žádnému škoda nestala a nedála. (Hodětín, 37.)

»Každé noci roznítí se ohně na dohoz kamenem před krajním řádem, aby zřítí bylo, co vně se děje; ohně v uličkách, vyjímaje před stanem markrabí, se uhasí.« (Branibor., 1462, 27.)

»It. Každé noci rozžehnou se před šikem vozovým ohníčky ob 10 vozů na dohoz kamenem.« (Branibor., 1478, 19.)

Rozložení lidu. »It. uprostřed placu táboří kníže, po pravé ruce jeho komoří; na placu, kníže vyjímaje a jeho příslušnost, kanceláře, koně, stany, kuchyně, oltář, sklepy, nikdo nemá ležeti, leč by JM k sobě někoho na plac povolala.« (Seldeneck, 1480, 53.)

»It. Při nejbližším řádu na placu s obou stran leží hrabata, páni, rytíři a šlechta.« (Týž, 54.) »It. Při krajních dvou řádech leží zemané.« (Týž, 55.)

»It. Nejlepší z měst leží na čtyřech stranách při branách, jež hlídají a opatrují.« (Týž, 56.)

Záštitá tábora. It. K osazení ponuocek v noci okolo vozuov a v branách, aby od každého vozu kromě špižirních a komorních po jednom bylo vydáváno; pakli by bylo pilné potřebí, aby bylo více vydáno vedlé rozkázání hajtmanuov; a ktož by zanetbal toho učiniti, ten každý aby dva groše dal pokuty tomu hajtmanu, kterýž ponuocky neb varty osazuje. (Hodětín, 24.)

It. — — a tu všeliký neb každý desátník aby své dráby osobně před písařem okázal, i kdyby ponuocky neb varty osazovány iměli býti. (Týž, 31.)

»Při krajních řádách postav na stráž každé noci čtvrtinu k vozu šikovaného lidu.« (Branibor., 1462, 11.)

Dozory. »Každé noci ustanov několik pěšců, by procházeli na dozor mezi šikem vozovým a táborovými ohni.« (Týž, 14.)

Strážé branské a hlavní. »Na hlídce na čtyřech stranách šiku stojí jezdcí dnem i nocí, by nikdo neplížil se potají do ležení či z něho. Čtyři sta oděnců co noc hlídají před stanem nejvyššího a dvorská čeleď všecka u velkém stanu podlé jeho budky.« (Týž, 15.) »U každé brány šiku strahuje v noci 200, za dne 100 oděnců; z ležení aniž do něho nepouštějí nikoho bez dovolení hejtmana.« (Týž, 22.)

Přední strážé. »...z večera také, kdy šik vozový se klade, vyšle se silný oddíl jezdecký, také pěší, v něm strahovati, aby se nepřítel nepřiblížil.« (Týž, 15.)

Kázeň v ležení. »Item ustanoviti bírice a ponůcky dle potřeby...« (Branib., 1478, 16.)

Poplach. It. Když vojska lehnú, a žeby v noci vzhuoru bylo trúbeno neb voláno, aby každý s svú braní na plac běžel a nikam jinam. Pakli by nepřátelé kde k vozóm přilnuli, tehdy se tam mají obrátiti. (Hodětín, 36.)

»Poplach-li vznikne, zůstane při každém vozu krajních řad po pěti, při každém placním po 2 mužích; všichni ostatní spěchají do svých houfů na sbornišťe. Jezdci všichni, každý s pacholkem svým, odeberou se pěšky na plac, osedlati dadouce koně své panošem, by případně bez meškání vsedati mohli.« (Branibor., 1462, 61.)

»Item, nikdo ať neběží z vojska či města, nýbrž zatroubeno-li bude, odeběte se na místo do houfu jak každý zařaděn, buď si to u vojšťe anebo v městech, pokud by hejtmané věc neohledali a se neuradili co počíti; nechť se pak také skrytě jedná.« (Branib., 1478, 15.) »Troubí-li se, že nepřítel táhne, strhni každý svú stan.«

Výtržnosti. »Udá-li se v šiku vozovém výtržnost anebo sbíhání lidu, nikdo k tomu nepřibíhej, maršálka (hejtman nad pořádkem) vyjímaje a přidělců jeho a těch, jež zavolá posílití. Výtržníci buďte chyceni a před radu vojenskou vedeni, kde vyslechnuti budou a po právu se jim stane.« (Týž, 28.)

Rapport. Heslo. »Za soumraku sejdou se hejtmané řádů před stanem markrabí, kde heslo sděleno a rozkazy vydány budou na den příští.« (Branib., 29.) —

»It. každé noci dostaví se všichni hejtmané řádů vozových před stan nejvyššího požádati za heslo a rozkazy na zýtřek, by sděliti mohl s řady svými, čeho vědětí jim třeba.« (Seldeneck, 51.) — »Ustanoven budiž i hlasatel vojskový (»heerschreier«), by ohlašoval doprovody, klid a vše jiné, co vojsku třeba znáti.« (Týž, 58.)

Výjezd z tábora. »Item na první zatroubení nakrmí a napojí svého koně; na druhé se zapřahá (sedlá) a na třetí sedětí má všecko v sedle a vyčkávati, až by se rozkázalo jeti nebo táhnouti.« (Týž, 61.)

Čl. 72. »It. Tak obrací se vozka na levou a druhý na pravou stranu na plac; rozuměj a pamatuj: Tři řady po pravé ruce obracejí se nalevo (»na levou stranu«) a řady nalevo (t. j. vozkové levých řad), obrací se k pravé ruce, tak jak stojí v ležení, aby na místě vyjetí mohli na kteroukoli libo stranu.« (Seldeneck, 1480.)

Znamenítejší kláštery stížené válkami husitskými

(pokud zmínka o nich v dějinách).

R. 1419:

- V **Hradci Králové**, Františkánský a Dominikánský koncem srpna zbořeny,
 v **Klatovech**, Dominikánský, pobořen koncem srpna,
 v **Písku**, Dominikánský, 20. srpna vypálen a zbořen,
 v **Pízní** dva koncem srpna vypáleny a zbořeny,
 v **Praze**: Kartusianský na Smíchově vypálen chátou a zbořen 18. srp., sv. Barbory (sv. Františka) Minoritský, 1. září valně poškozen, sv. Ducha (ženský) 1. září poškozen,
 v **Lounech**, Dominikánský, koncem srpna vypálen a zbořen.

R. 1420:

- V **Praze**: Na Slovanech (Emauzský), začátkem května přijal kalich, Strahovský, Premonstrátů, 8. května spálen,
 sv. Tomáše, Augustiniánů, 9. května zapálen a 14. června vypálen,
 P. Marie, konec mostu, Johaniťů, 9. května vypálen,
 sv. Kateřiny, panenský, 25. května zbořen ženami tábořskými,
 sv. Anny, na Újezdě, Dominikánek, 14. června vypálen,
 sv. Maří Majdaleny, Újezd, 22. června vypálen,

Zderazský, Nové M., Křižovnický, 5. srpna zbořen Táboř, sv. Klimenta, Staré m., Dominikánů, 8. srpna zbořen Táboř, sv. Ambrože, Dominikánů, 8. srpna zbořen Táboř, P. Marie na Botiči, Servitů, v srpnu zbořen Táboř, sv. Anežky, ženský, v srpnu změněn ve zbrojnici, sv. Jakuba, Minoritů, koncem srpna změněn ve skladiště vojenské (obilní),

v **Ústí n. Luž.**, Dominikánský, 21. února či 30. března (?) vypálen (s městem) Táboř,

v **Milevsku**, Premonstrátů, 23. dubna dobyl a zbořil Žižka,

Hradiště (Mnichovo), Cisterciáků, 30. dubna dobyl a vypálil Hynek Krušina z Lichtenburku,

v **Hradci Králové** toho roku snad po 25. červnu zničena komenda rytířů německých při sv. Jakubu. Kostel však zůstal neporušen.

Zlatá Koruna, Cisterciáků, 10. května zbořen Husity,

Nepomuky, Cisterciáků, v květnu vypálil Žižka,

v **Benešově**, Minoritů, 19. května shořel za boje s Žižkou,

v **Postoloprtech** v pol. května vypálili Zatečtí,

v **Břevnově**, Benediktinský, 22. května vypálil Žižka,
 Zbraslav, Cisterciácký, 10. srpna vypálil Václav Koranda,
 Ostrovský, sv. Kiliána, Benediktinů, zbořen Husity (bližší neznámo).

R. 1421:

Chotěšovský, **Kladubský**, Premonstrátů, dobyl a obsadil v lednu Žižka,

Stradov u Chrudimi (sv. Jakuba), vypálili Chrudimští,

Skalce u Kouřimi, Cisterciánů, 22. dubna vypálili Pražané (Jan Želivský),

v **Kolíně**, Dominikánský, asi 23. dubna pobořili Pražané (Jan Želivský),

Sedlec u Kut. Hory, Cisterciánů, 25. dubna vypálen Pražany (Jan Želivský),

Sázavský, Benediktinů, v dubnu vypálen patrně částí Táboř,

Opatovický n. L., Benediktinů, v dubnu, **Pardubický**, Minoritů, asi 26. dubna, **Sezemický**, Cisterciánů, panenský, kolem 25. dubna vypáleny Divišem Bořkem z Miletínka (Orebity),

Podřazický, Benediktinů, koncem dubna vypálen Táboř,

Dřobovický, komenda rytířů Pruských, **Vilémovský**, Benediktinů, vypáleny koncem dubna zdá se Táboř (Žižkou),

v **Trutnově**, křižovníků Božího hrobu, v květnu vypálen s městem Žižkou,

v **Roudnici**, kanovníků řeholních, koncem května pobořen Táboř Žižkovými,

v **Policí**, proboštství Benediktinů, koncem května vypáleno (Orebity či Slezany?),

Doksanský, Premonstrátů, panenský, před 11. červencem vypálili Pražané (Jan Želivský),

v **Oseku**, Cisterciánů, v pol. července vypálili Pražané (Jan Želivský),
 Sv. Pole u Třebechovic, Cisterciánů, koncem listopadu vypálili Orebští (Hynek Krušina z Lichtenburka),
 Velehrad z jara spálen Husity »Nového Táboř«.

R. 1422:

Křesobor v Prus. Slez., Cisterciáků, v únoru vypálen a zdrancován,
Vyšší Brod, Cisterciáků, 24. května vypálen Táboř.

R. 1423:

Louňovický, premonstrátský, ženský, 1421 či 1423 (?) vypálen,
 v **Hradci Králové**, zdá se, tohoto roku po příchodu Žižkově zbořen klášter Dominikánek u sv. Jiří na Pražském předměstí i budova cisterciánských mnichů Sv. Pole při zahradě na předměstí Mýtském (zároveň se zbořením hradu královského?).

R. 1424:

Třebíčský na Moravě, Benediktinský, dobyl v říjnu Korybutovič,
Turnov, Dominikánský, snad Žižka 1424 při dobytí města zkazil.

R. 1425:

Dofany u Olomouce, v únoru dobyli Husité,
Louka u Znojma, 12. listopadu dobyl Korybutovič,
Kamenec n. Nis., Prus. Slezsko, Cisterciáti, v prosinci poplenil kněz Ambrož.

R. 1426:

Světlá v Rakousích, v lednu vypálili Táboři,
Teplický, panenský, 14. července vyplenili Mišenští.

R. 1427:

Altenburk n. Kampou, Rakousy, v lednu vypálili Táboři.

R. 1428:

Kamenec n. N., Prus. Slez., Cisterciácký, dobyl Jan Královec 30. března,

Kaziměř, Prus. Slez., probošství Lubické, 11. března vypáleno,

Waldenbach n. Řez., Bavorsko, asi 14. června vypálili Pražané a Sirotci.

R. 1429:

Celský v Míšni, v prosinci vyplenilo vojsko Prokopa Holého,

Henrichovský v Prus. Slez., 22. ledna vypálili Táboři a Sirotci,

R. 1430:

Himmelkron, Falc, asi 28. ledna vypálilo vojsko Prokopa Holého.

Dalešice, panenský, z jara 1430 vyplenil Prokop Holý,

Himmelwitz, Pruské Slezsko, cisterciácký, v dubnu zpuštěn Táboři,

Nová Říše, panenský, vyplenil Prokop Holý z jara.

R. 1431:

Kladrubský, Benediktinský, vyplněn německými křižáky,

Lubaň, Lužice, Minoritský, 19. března dobyl Jakub Kroměšín,

Marienštern, Lužice, panenský, Cisterciácký, 26. února zpuštěl a vypálil Jakub Kroměšín.

R. 1432:

Hradiště u Olomouce, v dubnu dobyli Husité, pak utrpěl v bojích s Rakušany,

Lubický, Prus. Slez., 30. června vypálili Husité,

Třebnický, Prus. Slez., panenský, asi 2. července zdrancovali Husité (Prokop Holý),

Waldhauský (Rakousy), koncem roku zpuštěn Táboři.

R. 1433:

Peplín n. Vislou, zpuštěl v srpnu Jan Čapek (Sirotci),

Oliva na Baltu, začátkem září (asi 5. září) vypálil Jan Čapek ze Sán.

SEMINÁŘ
Hul. práv.

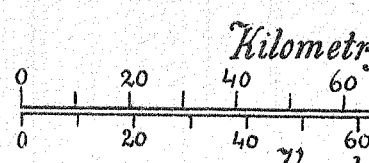

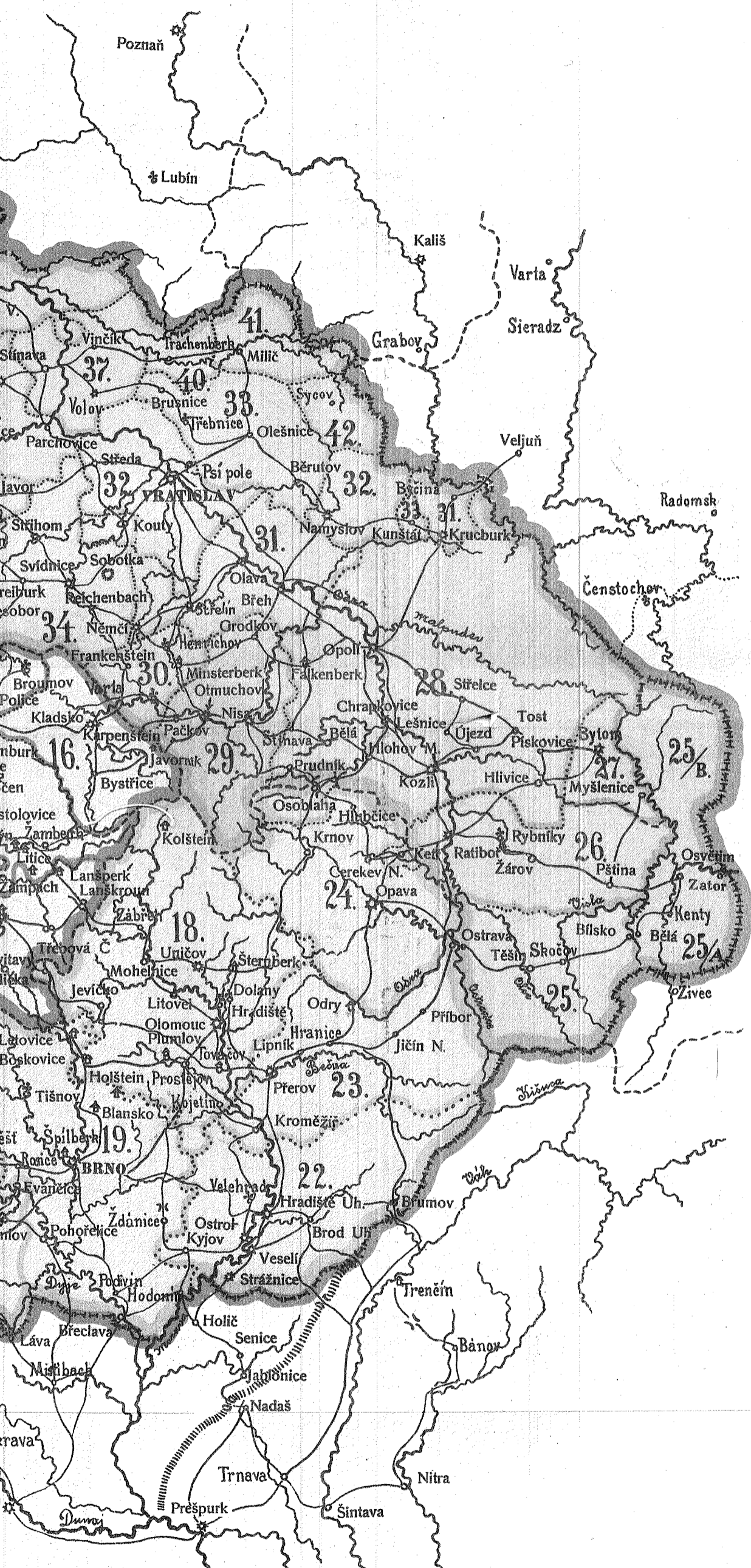
KRNOVNA
oddělení

- ČECHY
- MORAVA A LUŽICE
- SLEZSKO

I. *Království České* rozděleno bylo politicky na kraje následující, v jichž čele stávali hejtmánové krajsí.

1. Kouřimský,
2. Vltavský,
3. Podbrdský,
4. Rakovnický,
5. Slanský,
6. Žatecký,
7. Litoměřický,
8. Boleslavský,
9. Hradecký,
10. Chrudimský,
11. Čáslavský,
12. Bechyňský,
13. Pracheňský,
14. Plzeňsko
15. Loketsko, 16. Kladsko a 17. Chebsko nebyly tehda jmenovány kraji, neměli »hejtmanů krajských« a neúčastnily se sněmů.

(Kladsko teprve od r. 1462 slulo hrabstvím; Chebsko získal král Jan r. 1322, náleželo ku koruně České, ale nikoli k zemi České. Kolem r. 1400 ztratila se západní, na mapce označená polovina: pod vládu saskou, falckou a k Bayreutsku.)

II. *Markrabství Moravské* dělilo se na tyto kraje (číslování, odpovídající onomu na mapce; všeho 7 krajů!):

18. Olomoucký,
19. Brněnský,
20. Jihlavský,
21. Znojemský,
22. Hradištský,
23. Přerovský (sem enklavy na Opavsku!),
24. Opavský.

III. *Vévodství Slezské* dělilo se na knížetství a panství tato (srv. s číslicemi na mapce od jihu k severu):

25. kníž. Těšínské,
- 25/a kníž. Osvětimské (1454 k Polsku);
- a kníž. Zatorské (1441 až 1447 k Polsku);
- 25/b kníž. Seveřské (r. 1442 k Polsku);
26. kníž. Ratibořské,
27. kníž. Bytomské,
28. kníž. Opolské,
29. kníž. Nisské (sem i Koutsko) bylo majetkem biskupů Vratislavských;
30. kníž. Minstrberské,
31. knížetství Břežské (sem i Krucburk s Byčinou);
32. kníž. Vratislavské (náleželo přímo králi od r. 1335); sem od r. 1348 i Namyslovsko;
33. knížetství Olešnické (sem i Konštat);
34. 35. kníž. Svidnické a Javorské (v držení krále Českého od r. 1392);
36. kníž. Lehnické, 37. kníž. Volovské (náležela s kníž. Břežským do roku 1675 rodu Piastovců);
38. kníž. Hlohovské (sem náleželo i knížetství Krosenské);
39. kníž. Zahaňské,
40. panství Trachenberské, 41. panství Miličské, 42. panství Sycovské (Wartenberk), vznikla odštěpením od knížetství.

IV. *Lužice* (už záhy silně poměněna).

44. Šestiměstí (spolek šesti měst: Zitava, Lubij, Lubaň, Zhořelec, Budyšin a Kamenec). Název Horní Lužice zobecněl teprve v 16. století.
45. Dolní Lužice (r. 1445 odpadlo panství Chotěbuzské a r. 1462 panství Piceňské v moc markrabí Braniborských).

Hranice zemí sousedících s korunou Českou vkresleny podle stavu kolem r. 1500.

